

T.C.

İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ

MİMARLIK ANABİLİM DALI, MİMARLIK BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**HALEP ŞEHRİNDE BULUNAN OSMANLI
ESERLERİNİN İNCELENMESİ ve SAVAŞIN ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mouna SALAHİEH

İstanbul

Aralık, 2019

T.C.

İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ

MİMARLIK ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**HALEP ŞEHRİNDE BULUNAN OSMANLI
ESERLERİNİN İNCELENMESİ ve SAVAŞIN ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mouna SALAHİEH

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Erol GÜRDAL

İSTANBUL

Aralık, 2019

Önsöz:

Halep, Suriye'nin başkenti olmasa da en önemli şehridir. Referanslarda Halep şehri arayışında bölgeyi tüm İslami dönemlerin mimari özelliklerini açıklamak ve bilmek için açık ve spesifik bir referans bulamadım. Herkes bu şehrin önemli olduğunu biliyor ama neden o kadar önemli olduğunu bilmiyor.

Örneklendirme olarak anlatmak gerekirse aslında bunu tamamen bir kişinin örneğin doktor olup kendi sevdiklerinin canlarının acıdığını görmemek için bir operasyon uygulayamaması veya o kişilere iğne yapamaması onlara verebilecek zarardan veya acıdan korktuğu içindir. Aslında mimarlık da tam olarak böyle bir şey. Bir mimar gözü gibi sevdiği şehri iyileştirmek istarken ona zarar vereceğinden korkar ve kıyamaz. Heleki bu şehir Halep gibi en değerli ve eski şehirlerden biri ise.

-Yüksek lisans tez çalışmamı yöneten ve bana yol gösteren sayın hocam Prof.Dr.Erol Gürdel'a, çalışmalarımı sabır ve anlayışla desteleyerek bana güç veren sevgili babama, canım anneme, değerli eşime , aileme , dostlarıma, araştırma kapsamında görüştüğüm mimarlara ve öğretim görevlilerinden Dr.Gülçin Kahraman, Dr.Olcay Aydemir, Y.M.Hasnaa khawam,Dr.İsam Tannus, M.Buşra Haydar , Y.M.Aslıhan Kılcan'a ve özellikle de M.Merve Açikel'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Mouna SALAHİEH

Özet:

Tez çalışmamda, dünyanın en eski şehirlerinden olan Halep'in İslami dönemlerin başından günümüze kadar olan genel özellikleri ve mimari unsurları anlatılmıştır. Bu çalışma referanslar ve uzman danışmanlığı sayesinde daha çok güç kazanmıştır. Tez çalışmam dört bölümden oluşmaktadır:

-Birinci bölümde kent tarihi, önemi ve İslami dönemlerden itibaren anlatılmıştır. Her dönemde şehrin genişlemesi, en önemli eserleri ve mimari özellikleri açıklanmıştır.

-İkinci bölümde, Halep'in Osmanlı Dönemi'nde inşa edilen en önemli yapıları, her çeşit yapıya örnek ,her binanın konumu, hangi yılda inşa edildiği, tüm mimari özellikleri, yapısal elemanları, cepheleri, restorasyon aşamaları, dekorasyon(hatlar, mukarnaslar, bitki ve yıldız desenler, muzerrer ve ablak sanatı) tanımlanmıştır.

-Üçüncü bölümde, savaştan sonra Halep'te bulunan 16 eserde oluşan hasarlar, şahsen Halep'e gidip yaptığım hasar tespit çalışmaları yapılmış, eski şehir ve şimdiki sorunları (kentsel ve mimari sorunları) incelenmiştir. Ayrıca Almanya'dan örnek olarak, üç yapının restorasyon aşamaları anlatılmıştır.

-Dördüncü bölümde ise UNESCO , Eski Şehir Müdürlüğü, Kültür Müdürlüğü ve Vakıflar Müdürlüğü'nün yaptıkları çalışmalar anlatılmıştır. Halep'de yapılması gereken çalışmalar ve öneriler sunulmuştur.

-Sonuç bölümünde ise olarak ise Halep'de bulunan Osmanlı eserlerinin incelenmesi ve savaşın etkileri anlatılmakla birlikte çözüm seçenekleri de sunulmuştur.

Mouna Salahieh

Aralık 2019

Anahtar Kelimeler:Halep, Osmanlı Dönemi, mimari özellikleri, savaş,hasar ve UNESCO.

Abstract:

in my thesis ,the general features and architectural elements of Aleppo are being explained. Aleppo is one of the oldest cities in the world, the included buildings are date from the beginning of the Islamic era to the present day. This work has gained greater strength thanks to references and experts advices. My thesis consists of four chapters:

- In the first chapter, the history and importance of the city and the Islamic periods are explained. Expansion of the city in each period, i explain in this chapter the most important works and architectural features.
- the second part talks about the most important buildings in Aleppo during the Ottoman period, examples of all types of buildings and the location of each building and which year it was built, all the architectural features, structural elements, restoration, decoration (lines, mukarnaslar, Stellar patterns, intentional art).
- the third chapter: indicates the damage that was examined in 16 works found in Aleppo after the war, and the studies of the damage that I personally examined in Aleppo and the Old City and its current problems (urban and architectural problems). Additionally I explain the stages of restoration of the three structures are described as examples from Germany.
- In Section IV you can see the activities of the UNESCO, the Directorate of the Old City, the Directorate of Culture and the Directorate of Institutions. Studies and recommendations will be presented in Aleppo.

In the conclusion I have summarized the analysis of the Ottoman works in Aleppo and the effects of the war and the solutions that can be implemented .

Mona Salahieh

December 2019

Keywords: Aleppo, Ottoman period, architectural monuments, war, damage and UNESCO

İÇİNDEKİLER:

DIŞ KAPAK

İÇ KAPAK

TEZ ONAYI.....	İ
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	İİ
ÖNSÖZ.....	İİİ
ÖZET.....	İV
ABSTRACT.....	V
İÇİNDEKİLER.....	VI
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	X

GİRİŞ.....1

BİRİNCİ BÖLÜM

Halep Şehrinin Tarih Boyunca En Önemli Mimari Özellikleri.....3

1.1.Kent Tarihi...Osmanlı Döneminden Önce Halep'in Mimari Dokusu.....3

1.1.1.Halep Konumu ve Tarihi Önemi.....3

1.1.2.Miimari Dokusu.....5

1.2.İslam Döneminden Cumhuriyet Dönemine Kadar Mimari Özellikleri.....12

1.2.1. Emevi Dönemi Mimari Özellikleri (M.S.636-750).....12

1.2.2.Abbasi Dönemi Mimari Özellikleri (M.S.750-1086).....17

1.2.3.Selçuklu Dönemi Mimari Özellikleri (M.S.1086-1128).....	18
1.2.4.Zenki Dönemi Mimari Özellikleri(M.S.1128-1175).....	24
1.2.5.Eyyubi Dönemi Mimari Özellikleri (M.S.1175-1260).....	29
1.2.6.Memluk Dönemi Mimari Özellikleri (M.S.1260-1516).....	38
1.2.7. Osmanlı Dönemi'nde Mimari Özellikleri (M.S.1516-1918).....	46
1.2.8.Fransızlar Dönemi Mimari Özellikleri (M.S.1918-1946).....	54
1.2.9.Cumhuriyet Dönemi Mimari Özellikler (M.S.1946-2011).....	57

İKİNCİ BÖLÜM

Halep'in Osmanlı Dönemindeki En Önemli Yapıtları.....	59
2.1.Dini Yapılar:.....	59
2.1.1.Camiler.....	59
2.1.2.Tekke ve Zaviye.....	71
2.2. Ticari Yapılar.....	74
2.2.1.Hanlar.....	74
2.3. Hamamlar.....	76
2.4 Eğitim Yapıları.....	80
2.4.1.Mülki İdadi Mektebi.....	80
2.4.2.Misyoner Okulları.....	86
2.5 Hastaneler.....	92
2.6.Sivil Mimarlık Yapılar (Evler).....	95

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Halep Şehrin Savaş Sonrasında.....	100
3.1.Savaş Sonrasında Halep'te Bulunan Yapıların Hasar Tespiti,.....	100
3.1.1.Firdevs Binası: (Ziyaret tarihi 20.01.2019).....	100
3.1.2.Ulu Camii: (Ziyaret tarihi 24.01.2019).....	103
3.1.3.El-Etras Camii: (Ziyaret tarihi 20.01.2019).....	108
3.1.4.Antakya Kapısı: (Ziyaret tarihi 22.01.2019).....	109

3.1.5.Kırk Şehit Katedrali: (Ziyaret tarihi 22.01.2019).....	110
3.1.6.Nuri Bimaristanı: (Ziyaret tarihi 27.01.2019).....	111
3.1.7.Arguni Bimaristanı: (Ziyaret tarihi 27.01.2019).....	114
3.1.8.Basil Evi: (Ziyaret tarihi 24.1.2019).....	118
3.1.9.Vekil Evi: (Ziyaret tarihi 22.01.2019).....	119
3.1.10.Adiliye Camii : (Ziyaret tarihi 07.04.2018).....	120
3.1.11.Hüsrüviye Tekke ve Camii : (Ziyaret tarihi 06.04.2018).....	123
3.1.12.Vezir Hanı: (Ziyaret tarihi 03.04.2018).....	124
3.1.13.Hamidi Garipler Hastanesi: (Ziyaret tarihi 06.04.2018).....	125
3.1.14.Şebani Medresesi (Kilise): (Ziyaret tarihi 06.04.2018).....	125
3.1.15.Kapalı Çarşı: (Ziyaret tarihi 03.04.2018).....	127
3.1.16.Sultaniye Camii : (Ziyaret tarihi 06.04.2018).....	129
3.2.Eski Şehrin ve Güncel Hasarları.....	130
3.2.1.Kentsel Hasarları.....	130
3.2.2.Mimari Hasarları.....	131
3.3.Eski Şehrin ve Kurumların Yaptığı Çalışmaları.....	131
3.3.1.UNESCO'nun Yptığı Çalışma Sonuçları.....	131
3.3.2.Eski Şehrin Müdürlüğü Yaptığı Çalışması.....	132
3.3.3.Kültür Müdürlüğü Yaptığı Çalışması.....	133
3.3.4.Vakıflar Müdürlüğü Yaptığı Çalışması.....	133

DÖRDÜNCÜ BÖLÜMÜ

Öneriler ve Sonuç.....	134
4.1.Öneriler:.....	134
4.1.1.Halep’de Yapılması Gereken Restorasyonlar ve Öneriler.....	134
4.1.2.Halep’de Yapılması Gereken Çalışmalar.....	135
4.1.3.Halep’de Savaş Sonrası Yeniden Yapılandırma Çalışmaları İçin Önerilen Mimari Çalışmaları.....	136
4.2.Sonuç.....	137
Kaynaklar.....	139
Özgeçmiş.....	145

Şekiller listesi:

Şekil 1.1: 1-Yunan Döneminde.2-Bizans Döneminde.3-11. Yüzylında.4-13.Yüzylında. 5-16.Yüzylında.6-17.Yüzylında.....	4
Şekil 1.2 : Halep Şehrin Kapıları.....	6
Şekil 1.3 : Antakya Kapısı(2019).....	7
Şekil 1.4 : Antakya Kapısı Plan/Abdullah Haccar-2010.....	7
Şekil 1.5 : Al-Nasr Kapısı Plan/Abdullah Haccar-2010.....	7
Şekil 1.6 : Al-Hadid Kapısı Plan/Abdullah Haccar-2010.....	7
Şekil 1.7 : Kınnısirin kapısı(2018).....	8
Şekil 1.8 : Kınnısirin Kapısı Plan/Abdullah Haccar-2010.....	8
Şekil 1.9 : Halep Kalesi (NOGO Syria,2012).....	9
Şekil 1.10 : kalenin girişkesit. (Abdullah H.,2010).....	9
Şekil 1.11 : kaleninGiirişi.(Nisan2018).....	9
Şekil 1.12 :Taht salonui (Suriye ülkesi ve kültürresi,2011).....	10
Şekil 1.13: Kapalı Çarşı (2008,www.cometosyria.com).....	11
Şekil 1.14:Halep'in Kapalı çarşı planı (Eski şehir müdürlüğü .2010 , kadastro çalışmalarını)	12
Şekil1.15 :Ulu camii(Al-Rifai A.,2006).....	13
Şekil1.16 :Ulu camii-Güney cephesi (Ocak2010).....	14
Şekil1.17 :Ulu Camii planı(Abdullah H.,2010).....	14
Şekil1.18 :Ulu camii Ana Girişi(Ocak 2019).....	14

Şekil 1.19 : Ulu cami şadırvanı (2019).....	15
Şekil 1.20 : Zekeriya Hz. Türbesi (2019).....	15
Şekil 1.21 :Cami avlusu (2011/ http://www.dev-point.com/vb/t504165.html).....	15
Şekil 1.22 :Ulu camii minaresi (Al maarife gazetesi, 2011).....	16
Şekil 1.23 :Ulu camii Mmihrabı ve minberi (Al maarife gazetesi,2011).....	16
Şekil 1.24 :AL-Balat Tekkesinde kitabeleri (Zakkur S.,2018).....	19
Şekil 1.25 ALBalatTekkesikubbesi(a.g.e.).....	19
Şekil 1.26 : AL-Balat Tekkesinde sütunları (Zakkur S.,2018).....	20
Şekil 1.27 :AL-Balat Tekkesi eyvanı (a.g.e.).....	20
Şekil1.28 : Makdemiye Medresesi ana giriş kapısı.(Sawa Halab,2017).....	21
Şekil 1.29 : Makdemiye Medresesi tavanı.(a.g.e.).....	21
Şekil 1.30 : Al-Bılat Tekkesi Plan(AL-Jaser , DR.L. ,2008).....	23
Şekil 1.31 : Al Mecdiye Tekkesi Harim Girişi.(Şahrur B. ,2017).....	24
Şekil 1.32 :Al Mecdiye Minaresi(Gazi Antep Üniversitesi. (2010).Halep'te AdımAdım Osmanlı'nın İzinde.s.264).....	24
Şekil 1.33 : Nuri Bimaristann Avlusı (Ocak2019).....	25
Şekil 1.34 : Nuri Bimaristanın Girişin kitabesi (Ocak2019.....	25
Şekil 1.35 :Nuri Bimaristanın planı.(2011, http://www.aleppojewels.com).....	26
Şekil 1.36 : Al-Adimye Medresesinde Eyvan(Bşir Şahrur B. ,2017).....	27
Şekil 1.37 : kale'nin camisinde kesişen kubbeler.(Gazi Antep Üniversitesi. (2010). Halep'te AdımAdım Osmanlı'nın İzinde.s.349).....	27

Şekil 1.38 : Halviy Medresesinde Kufi Yazıları Ve Onun Avlusu. (Gazi Antep Üniversitesi. (2010).Halep'te AdımAdım Osmanlı'nın İzinde.s339).....	27
Şekil 1.39 : Haleviye Medresesi Mukarnaslı Sütun Başlıkları(ŞahrurB.,2017).....	29
Şekil 1.40 : Haleviye Medresesin Mihrabı, (Gazi Antep Üniversitesi. (2010).Halep'te AdımAdım Osmanlı'nın İzinde.s.336).....	29
Şekil 1.41 : Kale'nin Eyyübi'li Sarayı'n planı (Haccar A. , 2010).....	30
Şekil 1.42 : Medresetü'l-Firdevs'in Aavlusu.(Ali M. ,2013).....	31
Şekil 1.43 : Ulu Cami Minaresi. (Cawami wa Asar Medinetu Halab,2013).....	31
Şekil 1.44 : Firdevs Medresesinde Mukarnaslar:(Leminaretde laMosquéedes Ommeyadesà Alep, 2010).....	31
Şekil 1.45 :Eyyübi Döneminde Bombeli taşları kullanılan.....	33
Şekil 1.46 : Al-Zahiryte Revakı.(Şahrur B.,2010).....	33
Şekil 1.47: Al-Zahiryte Medrese'nin Girişin ve Kavisi.(Akraa M., 2011)	33
Şekil 1.48 : Fidevs Avlusu(Ocak2019).....	34
Şekil 1.49 : Al-Firdevs'te Su Öğesi (Ocak2019).....	35
Şekil 1.50 : Al-Firdevs Mihrabı(Ocak2019).....	35
Şekil 1.51: Sultaniye planı (Haccar A. ,2010).....	35
Şekil 1.52 : Al-Sultaniye Medresesi.(Khawatmi Dr.M. ,2010).....	36
Şekil 1.53 : Firdevs Binasının planı.(Müzeler ve Anıtsal Müdürlüğü,2007).....	37
Şekil 1.54 :Firdevs Harim Kubbesi(Ocak2019).....	38
Şekil 1.55 :FirdevsDuvarın Dolabı ve kitabesi (a.g.e.).....	38

Şekil 1.56 : YelbuğHamamı. (Aalo M.,2008).....	40
Şekil 1.57 : Halevani Hanı. (Gazi Antep Üniversitesi. (2010).Halep'te AdımAdım Osmanlı'nın İzinde.s.487).....	40
Şekil 1.58 :Al-Şeh Yabrak ZaviyesiM.S.1467.Plan ve Ana Cephesi(.Al-Jaser Dr.L. , (2008).Dur Al-M utasavife s.177+188).....	41
Şekil 1.59 : Karlık Camisin Minaresi. (Gazi Antep Üniversitesi (2010).....	42
Şekil 1.60 : Al-Mihmandar Halep'te AdımAdım Osmanlı'nın İzinde.S.152). Minaresi. (A.g.e.)s.156.....	42
Şekil 1.61 :Kawwas Hamamı. (2008,www.dnnar.com).....	43
Şekil 1.62 : Salahie Evin Girişi. (Gazi Antep Üniversitesi (2010).....	44
Şekil 1.63 :Arguni Bimaristanı'nın Ana Girişi(2019).Halep'te AdımAdım Osmanlı'nın İzinde.S.356).....	44
Şekil 1.64 :Vezir Hanı Ana Girişi(Nisan/2018).....	53
Şekil 1.65 : Vezir Hanı Sütunu (Nisan/2018).....	53
Şekil 1.66 : Vezir Han'ın Avlusu (Nisan/2018).....	54
Şekil 2.1 : Hüsreviye Tekkesi Ve Camii (2010). (Şekil 2.15):Ahmadiye'nin Mihrabı ve SonCemaat Yeri(Halep Şehri Tarihsel Ansiklopedisi,2010).....	59
Şekil 2.2 : Hüsrüviye Plan.....	61
Şekil 2.3 : Hüsrüviye caminin Arka Duvarı (Haccar S. ,2007).....	62
Şekil 2.4 :Hüsrüviyi Caminin Mihrabın ve Harim Bölümü(2007).....	63
Şekil 2.5 :Hüsrüviye caminin Minaresi (2007).....	64

Şekil 2.6 : Hüsrüviye Caminin Penceresi(2007).....	64
Şekil 2.7 : Hüsrüviye Caminin Harimin Girişi ve son cemat yeri(2006).....	66
Şekil 2.8 : Adiliye cami-plan(Vakıf Müdürlüğü,2010).....	67
Şekil 2.9 : Adiliye Caminin son cemat yeri(Bakkur A. ,2011).....	68
Şekil 2.10 : Adiliye Şadırvanı-(Abu Samra D. ,2010).....	69
Şekil 2.11 : Adiliye Caminin Harim Girişi (A.g.e.).....	69
Şekil 2.12 :Adiliye caminin Harim Bölümü(2010).....	70
Şekil 2.13 : Hilaliye Zaviyesi (Haccar A. ,2010).....	71
Şekil 2.14 :Hilaliye Zeviyesinde Şeyhın Mezarı(e-Syriya,2005).....	72
Şekil 2.15 : Vezir Hanı Plan (Haccar A. , 2010).....	74
Şekil 2.16 : Vezir Hanı'n İç ve Dış Cepheleri (Ocak-2018).....	75
Şekil 2.17 : Vezir Hanı'n Avlusı ve Camisi (Ocak 2018).....	75
Şekil 2.18 : Vezir Han'ın Mağazaların Cephesi (Ocak 2018).....	76
Şekil 2.19 : Behram Paşa Hamamı'n Dış Cephesi. (Gazi Antep Üniversitesi (2010). Halep'te AdımAdım Osmanlı'nın İzinde.S.566).....	76
Şekil 2.20 : Behram Paşa Hamamı'n Dış Cephesi. (Gazi Antep Üniversitesi (2010). Halep'te AdımAdım Osmanlı'nın İzinde.S.567).....	77
Şekil 2.21 : Behram Paşa HmamınPenceresi(Seiket M.,2012).....	77
Şekil 2.22 : Behram paşa Hamamın İç Kısmı(Maraaşi S.,2012).....	78
Şekil 2.23 : Mülki İdadi Mektebi İç Kısmı(Gazi Antep Üniversitesi (2010).Halep'te Adım Adım Osmanlı'nın İzinde.S.371).....	81

Şekil 2.24 : Mülki İdadi Mektebi Cephesi(Gazi AntepÜniversitesi (2010).Halep'te Adım Adım Osmanlı'nın İzinde.S.370).....	82
Şekil 2.25 : Şebani Medresesi'n İç Avlusu(Gazi AntepÜniversitesi (2010).Halep'te Adım Adım Osmanlı'nın İzinde.S.381).....	84
Şekil 2.26 : Şebani Medresesi(Gazi AntepÜniversitesi (2010).Halep'te AdımAdım Osmanlı'nın İzinde.S.382).....	85
Şekil 2.27 : Ahmadiye Medresesi planı(Vakıf Müdürlüğü,2007).....	87
Şekil2.28:Ahmadiye'ninAvlusuve Sütunları(Halep Şehri Tarihsel Ansiklopedisi 2010...)	89
Şekil 2.29 :Ahmadiye'nin Mihrabı ve SonCemaat Yeri(Halep Şehri Tarihsel Ansiklopedisi 2010).....	90
Şekil 2.30 : Ahmadiye'nin Mezarlığı(Halep Şehri Tarihsel Ansiklopedisi,2010).....	91
Şekil 2.31 : Al-Ahmadiye Medresesin Kitabesi(Gazi Antep Üniversitesi (2010).Halep'te AdımAdım Osmanlı'nın İzinde.S.308).....	92
Şekil 2.32:Hamidi Garipler Hastanesi kaleden Görüntüsü(Gazi AntepÜniversitesi(2010). Halep'te AdımAdım Osmanlı'nın İzinde.S.394).....	93
Şekil 2.33 :Hamidi Garipler Hastanesi İç Avlusuve hastaların odaları (Gazi Antep Üniversitesi (2010).Halep'te AdımAdım Osmanlı'nın İzinde.S.395).....	94
Şekil 2.34 :Hamidi Garipler Hastanesi Bölümleri(Gazi AntepÜniversitesi (2010). Halep'te AdımAdım Osmanlı'nın İzinde.S.397).....	95
Şekil 2.35:Salahie Ailesi'nin Plan ve Kesitler(Zein Al-Abidin, Y.Mahmoud, 2017).....	96
Şekil 2.36 :Salahieh Ailesi Evi Ana Girişi ve Avlusu(Gazi AntepÜniversitesi (2010).	

Halep'te AdımAdım Osmanlı'nın İzinde.S.356+357).....	97
Şekil 2.37 :Basil Evi-İç Cephesi (Gazi AntepÜniversitesi (2010).Halep'te AdımAdım Osmanlı'nın İzinde.S.626).....	98
Şekil 2.38 :Basil Evi Eyvanı ve 2.Kat (Gazi AntepÜniversitesi (2010).Halep'te Adım Adım Osmanlı'nın İzinde.S.626+627).....	99
Şekil 3.1.:Firdevs Medresesin Ana Girişi(Ocak-2019).....	100
Şekil 3.2. :Ana Cephesi Hasarı(Ocak-2019).....	100
Şekil 3.3 :Firdevs Binanın Avlusu(Ocak-2019).....	101
Şekil 3.4 : Firdevs Binanın Eyvanı(Ocak-2019).....	101
Şekil 3.5 :Firdevs Harim Bölümü(Ocak-2019).....	101
Şekil 3.6 :Firdevs Harimin Kubbesi(Ocak-2019).....	101
Şekil 3.7 :Türbenin Kubbelerinde Hasarı(Ocak-2019).....	102
Şekil 3.8 :Firdevs Şadırvanı(Ocak-2019).....	102
Şekil 3.9 :Firdevs Binanın Merdivenlerin Hasarı(Ocak-2019).....	103
Şekil 3.10):Ulu Cami Ana Girişi (Ocak-2019).....	104
Şekil 3.11 :Ulu Caminn Dış Suru(Ocak-2019).....	104
Şekil 3.12 :Ulu Caminin Avlusu(Ocak-2019).....	105
Şekil 3.13 :Ulu Caminin Şadırvanlar(Ocak-2019).....	105
Şekil 3.14 : Minarenin Eeski Yeri(Ocak-2019).....	106
Şekil 3.15 :Ulu Camini Harimin Bölümü(Ocak-2019).....	106
Şekil 3.16 : Ulu Caminin Kütüphanesi(Ocak-2019).....	107

Şekil 3.17 : Ulu Caminin Mahfili(Ocak-2019).....	107
Şekil 3.18 :Hz. Zekeriya Peygamberin Kabrı(Ocak-2019).....	107
Şekil 3.19 :Ahşap İşleri(Ocak-2019).....	107
Şekil 3.20 : El-Etras Caminin Minaresi(Ocak-2019).....	108
Şekil 3.21 :El-Etras Caminin Merdiveni(Ocak-2019).....	108
Şekil 3.22 :El-Etras Caminin Son Cemaat Yeri (Ocak-2019).....	109
Şekil 3.23 : El-Etras Caminin Şadırvanı (Ocak-2019).....	109
Şekil 3.24 :Antakya Kapısı Hasar Durumu(Ocak-2019).....	109
Şekil 3.25 : Kilisenin İç Kısmı(Ocak-2019).....	110
Şekil 3.26 : Kilisenin İç Cephesi(Ocak-2019).....	110
Şekil 3.27 : Kilisenin İç ve Dış Cephesi(Ocak-2019).....	111
Şekil 3.28 :Kilisesin Restorasyon İşleri(Ocak-2019).....	111
Şekil 3.29 : Nuri Bimaristanın Ana Girişi(Ocak-2019).....	112
Şekil 3.30 : Nuri Bimaristanın Batı Cephesi(Ocak-2019).....	112
Şekil 3.31 : Nuri Bimaristanın Güney Cephesi (Ocak-2019).....	112
Şekil 3.32 : İç Güney Cephesi(Ocak-2019).....	113
Şekil 3.33: İç Kuzey Cephesi(Ocak-2019).....	113
Şekil 3.34 : Nuri Bimaristanın Su Öğeleri(Ocak-2019).....	113
Şekil 3.35:Bimaristanda Osmanlı Dönemi'ne Ait Odası(Ocak-2019).....	114
Şekil 3.36 :Arguni Bimaristanı Ana Girişi(Ocak-2019).....	115
Şekil 3.37 : Arguni Bimaristanı Giriş Bölümü(Ocak-2019).....	115

Şekil 3.38 : Arguni Bimaristanı Avlusu(Ocak-2019).....	116
Şekil 3.39 : Arguni Bimaristanı Eyvanın Kubbesi(Ocak-2019).....	116
Şekil 3.40 : Arguni Bimaristanı Revağı(Ocak-2019).....	116
Şekil 3.41 : Arguni Bimaristanı Eyvanın Kubbesi(Ocak-2019).....	116
Şekil 3.42 : Arguni Bimaristanı Hastanın Bölümünün Kubbesi ve Hastanın Bölümünde Su Öğesi(Ocak-2019).....	117
Şekil 3.43 : Arguni Bimaristanı Destekli Kubbesi(Ocak-2019) ve Hastanın Bölümü (Ocak-2019).....	117
Şekil 3.44 : Basil Evinin Ana Girişi(Ocak-2019).....	118
Şekil 3.45 : Basil Evinin Eyvanı(Ocak-2019).....	118
Şekil 3.46 : Basil Evinin İç Cephesi(Ocak-2019).....	118
Şekil 3.47 : Basil Evinin Süs Havuzu(Ocak-2019).....	118
Şekil 3.48 :Basil Evinin Üst Katı (Ocak-2019).....	119
Şekil 3.49: Basil Evinin Naylonlu Penceresii (a.g.e.).....	119
Şekil 3.50 : Vekil Evinin İç Avlusu(Ocak-2019).....	120
Şekil 3.51 :Vekil Evinde Düşen Sütun(Ocak-2019).....	120
Şekil 3.52 :Vekil Evinde İç Cephesi(Ocak-2019).....	120
Şekil 3.53 :Vekil Evinin Hasarlı Kubbesi(Ocak-2019).....	120
Şekil 3.54 :Adiliy Caminin Harim Girişi(Nisan-2018).....	121
Şekil 3.55 :Adiliy Caminin Harimin Bölümü(Nisan-2018).....	121
Şekil 3.56 :Adiliy Caminin Minaresi (Nisan-2018).....	121

Şekil 3.57 : Adiliy Caminin Son Cemaat Yeri (Nisan-2018).....	121
Şekil 3.58 :Adiliy Caminin Avlusu(Nisan-2018).Adiliy Caminin Hasarlı Mihrabı ve Minberi(Nisan-2018).....	122
Şekil 3.59 : Husruviye’den Tek Kalan Bölümü(Nisan-2018).....	123
Şekil 3.60 : Husruviye Yıkılan Bölümleri(Nisan-2018).....	123
Şekil 3.61:Vezir Hanın Ana Cephesi(Nisan-2018).....	124
Şekil 3.62 :Vezir Hanın Avlusu(Nisan-2018).....	124
Şekil 3.63 :Vezir Hanın İç Cephesi(Nisan-2018).....	124
Şekil 3.64 : Vezir Hanın Dış Cephesi(Nisan-2018).....	124
Şekil 3.65 : Hamidi Hastanesi Dış Cephesi(Nisan-2018).....	125
Şekil 3.66 :Hamidi Hastanesi Düşen Taşları (Nisan-2018).....	125
Şekil 3.67 : Şebani’nin Avlusu(Nisan-2018).....	125
Şekil 3.68 : Şebani’nin Ana Girişi(Nisan-2018).....	125
Şekil 3.69 : Şebani’nin Dış Cepheleri(Nisan-2018).....	126
Şekil 3.70 :Şebani’nin Salonları(Nisan-2018).....	127
Şekil 3.71: Kapalı Çarşının Yanık Mağazaları ve Kurşun İzleri(Nisan-2018).....	127
Şekil 3.72 : Kapalı Çarşının Restorasyon İşleri.....	128
Şekil 3.73 : Kapalı Çarşının Restorasyondan Kötü Bir Örnek(Ocak-2019).....	128
Şekil 3.74 : Kapalı Çarşıda Hasarlı Mağazası Durumu(Ocak-2019).....	128
Şekil 3.75 : KapalıÇarşıda Hasarlı Tavanı(Ocak-2019).....	128
Şekil 3.76 : Kapalı Çarşıda Hasar Durumu(Nisan-2018).....	129

Şekil 3.77 : KapalıÇarşıda Hasarlı Dükkan (Nisan-2018).....	129
Şekil 3.78 : Sultaniye Cami Ana Cephesi(Nisan-2018).....	129
Şekil 3.79 : Sultaniye Cami Kalan Odaları(Nisan-2018).....	129
Şekil 3.80 : Sultaniye Cami Ana Girişi(Nisan-2018).....	130
Şekil 3.81 : Sultaniye Cami Minaresi(Nisan-2018).....	130

GİRİŞ:

Halep Suriye'nin ikinci büyük şehir olup tarihin en eski dönemlerinden günümüze kadar gelmiş bir şehirdir. Bir yandan Anadolu'yu Suriye'nin bağlayan yol üzerinde, diğer taraftan da baharat yolu üzerinde bulunan Halep, tarih boyunca sosyal, kültür ve ekonomik özellikler kazanmıştır. Bu nedenle sürekli bir gelişme halinde idi. Aslında Memlük Dönemi'nde başlayan bu gelişme, Osmanlı Dönemi'nde daha da artmıştır.

Şehrin özellikleri, konumu, büyüklüğü, nüfusu ve mimari zenginlik açısından İstanbul ve Kahire'den sonra gelen önemli şehirlerden biridir. Mimar Sinan Halep'de iki bina (Adiliye Camii, Hüsreviye Tekkesi ve camii) inşa etmiştir.

Tarih boyunca Emevi, Abbasi, Selçuklu, Eyyübi, Memlüklü ve Osmanlı olmak üzere birçok devletin egemenliği altına girmiştir. Her dönemin kendine özgü mimari özelliklerini taşır, ancak bazen de ortak mimari özellikleri olmuştur.

Şehrin merkezinde bulunan dünyanın en eski kalesi surla çevrilmiş, etrafında da önemli binalara yer vermiştir. Eski şehrin toplam alanı ise 40 hektar alanı kaplar (sur içinde), 240 eski eserli bina sahiptir. Fakat günümüzde tüm şehrin alanı yaklaşık 190 km² olmuştur (Sur içinde ve dışında).

Sur içinde bulunan büyük camiler, saray ve konaklar, hamamlar, medreseler, hanlar, sokak boyunca sıralanan çeşme ve sebiller, külliyeler, cephe süslemeleri ve mimarisiyle birer etnografya müzesi pozisyonundaydı.

Halep'in tarih boyunca hareketli bir ticari yaşamı vardı, Halep'te kapalı çarşı ve hanların en güzel örneklerini görmek mümkündür (Hakan,2008). Hanların sayısı 68 adet olduğu bilinmektedir.

Halep'in panoramik görünüşü, klasik Osmanlı şehirciliğine tipik bir örnek olarak görülmektedir. Osmanlılar, Halep'te işlevine göre değişen birbirinden farklı 300'den fazla binalar inşa ettirmişlerdir.

Farklı dönemlerdeki ihtiyaca ve teknolojiye göre farklı yapı türleri inşa edildiyse de, genellikle Osmanlıların hükmettiği bölgelerde camilerin ana mimari sembolleri olduğunu söyleyebiliriz. Bu camiler çevrelerine yapılan sosyal yapılarla birlikte birer külliye oluşturmaktaydı. Osmanlı mimarisinin temel birimi kubbeli kare-küptür, Döneme ait büyük binalar pencereler üzerinde dışarıya kapalı, içeriye açık ve simetri şekli kullanılmıştır.

İslam dünyasında okullar ve medreseler oluşturulmadan önce camiler hem ibadet yeri hem de ders verilen mekanların oluşturduğu önemli mekanlardı. Camilerin etrafında bulunan odalarda öğrencilerin haricinde kimsesiz garipler de kalırdı. Burada kalanların bütün ihtiyaçları vakıflar tarafından karşılanırdı.

Şehir, Memluklar'ın döneminde surun dışında kurulmaya başlamış ve bununla beraber yeni mahalleler ortaya çıkmıştır. Osmanlı Dönemi'nde bu gelişme ve şehir genişlemesi daha da artmıştır, Fransız Dönemi'nde ise şehir, politik, ekonomik ve idari öneminden uzak kalmış ama yine de gücünü ve zenginliğini korumuştur. Fransızlar Halep'in tüm bölgelerinin haritasını çizmişlerdir ve eski şehri yeniden genişletmeyi planlamışlardır. Bu plan aracılığıyla bazı önemli binalar yıkılmıştır, fakat şehir halkı bu planlamayı M.S.1979 yılında durdurmuş ve UNESCO'nun 1986 yılında Halep Antik Kenti'nin Dünya Mirası'na eklenmesini sağlamıştır.

Ne yazık ki 2012 yılında şehir savaştan dolayı harap oldu ve bazı önemli binalarını ve mimari unsurlarını kaybetmeye başladı. UNESCO eski şehrin %60'ının ciddi şekilde hasar gördüğünü, %30'unun ise tamamen yok olduğunu açıklamıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

HALEP ŞEHRİNİN TARİH BOYUNCA EN ÖNEMLİ MİMARİ ÖZELLİKLERİ:

1.1.Kent Tarihi...Osmanlı Döneminden Önce Halep'in Mimari Dokusu:

1.1.1.Halep Konumu ve Tarihi Önemi :

Akdeniz kıyısında yer alan Lazkiye Limanına 186 km uzaklıkta ve Türkiye sınırına yaklaşık 60km uzaklığında bulunan Halep, ovalık bir arazi üzerine kurulmuştur. Suriye'nin ikinci büyük şehri olup tarihin en eski dönemlerinden günümüze kadar gelebilmiş çok eski bir şehirdir. İlk olarak M.Ö. 3000 yılına ait çivi yazılı Akkad tabletlerinde Halaba/Halman/Halwan şeklinde adına rastlanan Halep'in milattan önce XVIII. yüzyılda Yamhad Krallığı'nın başşehri olduğu iddia edilmektedir. Savaştan önce nüfusunun 6 milyona yakın olduğu ifade edilmektedir (Yâzîcî , Cilt:15; Sayfa:244,1997). Şehrin nüfus yapısındaki renklilik , yüzyılların tarihi ve kültürel birikimini yansıtmaktadır. Halep ünlü ve görkemli kalesinin dışında camileri, medrese ve hamamları kadar büyük kiliseleri ile de tanınır. Aynı zamanda verimli toprakları ile meşhur olan Halep'in zeytin ağaçları, defne ağaçları ve fıstık ağaçları da meşhurdur. "Eski çağlardan günümüze kadar ipek Yolu'nun ve askeri yolların birleştiği noktada bulunan Halep kenti tarih boyunca önemini korumuştur. Hindistan, İran, Mezopotamya, Anadolu, Suriye, Mısır, Filistin ve Hicaz'ı birbirine bağlayan kentin stratejik önemi pek büyüktür. İnsanlar Taş Devrinden itibaren burayı yurt edinmişlerdir. Bazı bilim adamlarına göre, kentin güney bölgesinde bulunan mağaralarda insanlar yaşamıştır. Ayrıca, geçmişte yapılan kadastro çalışmalarının¹. sonucunda burasının, Eski ve Orta Tunç devrinde yerleşme bölgesi olduğu anlaşılmıştır.

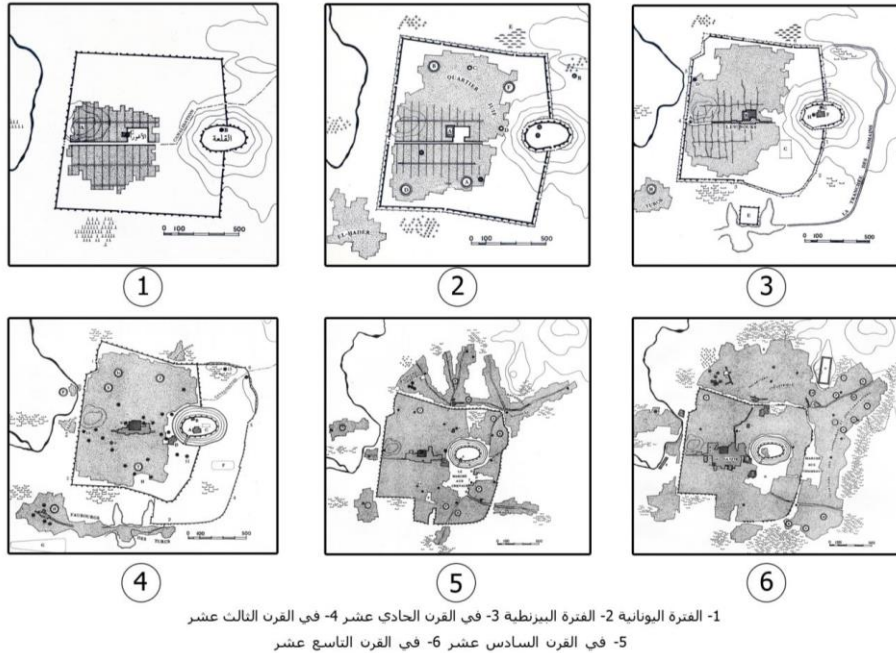

1-Kadastro Çalışmaları: Kadastro, taşınmaz mülklerin sınırının ve değerinin devlet tarafından planlanarak meşru kılınması anlamına gelir. Kısaca bir bölgede yer alan arsaların kayıtlarının tutulmasına kadastro denir. Her arsanın niteliği, büyüklüğü ve değeriyle ilgili hukuki hakları belirtilir. Kadastro Kanunu'na göre, taşınmaz malların sınırlarının arazi ve harita üzerinde belirtilerek hukuki durumlarının ve üzerindeki hakların tespit edilmesi işlemidir.

Halep kenti, İslam dönemi mimari eserleri bakımından, İstanbul ve Kahire ile yarışmıştır. Milattan önce 20.yüzyıldan beri birbirini izleyen uygarlıkların kültür katlarını yansıtan kent, **zengin bir kültür hazinesine sahiptir.**”637’de Müslüman Ordusu tarafından fethedildikten sonra Bizans’tan alınıp, Emevi, Abbasi, Selçuklu, Eyyübi ve Memlûklü yönetiminden sonra, 1516 yılında Yavuz Sultan Selim tarafından Osmanlı toprağına katılmıştır. Haçlı seferleri sırasında, Halep’in hisarı zındıklar tarafından yeniden inşa edilmiş(1128-83 M.S.) ve Eyyubiler tarafından da (1183-1260 M.S.) da Antakya’da bulunan Franklere ³ karşı İslam’ın siperi olarak kullanıldı. Hülagü(1260 M.S.) ve Timur(1401 M.S.) tarafından şehir yağma edilmiş, halkı köle olarak satılmıştır. **Ama her seferinde Halep halkı geri dönmüş ve şehri yeniden inşa etmiştir.”**

(Karakoç,Fulya,2013). 1920’de Fransız işgali,1945’te Birleşmiş Milletler tarafından Suriye’nin bağımsızlığının tanınmasıyla son bulmuştur.

Halep şehrin yayılması: Fransız Jean Sauvaget M.S. Doktora tezinin konusu (Sauvage haritaları) : Halep şehrinin kuruluşundan 19. Yüzyılın ortalarına kadar olan şehrin yayılması ve büyümesi konusunu ele almıştır.(Şekil 1.1).

(Şekil 1.1):1-Yunan Döneminde.2-Bizans Döneminde. 3-11. Yüzyılında.

4-13.Yüzyılında.5-16.Yüzyılında. 6-17.Yüzyılında. (Jean Sauvage/1940).

1.1.2.Mimari Dokusu:

Halep'in değişik ve birbirinden farklı İslam mîmârî tarzı mevcuttur .

“Kentın evleri, camileri, kiliseleri ve dükkanlarının çoğu , yerel taş ocaklarından elde edilen taşlardan inşa edilmiştir.Bu özellik kente hem bir süreklilik havası, hem de “süt beyazı Halep(Halebü’ş-Şehba) lakabını kazandırmıştı.(Masters, t.y.).

Günümüzde koruma altına alınmaya çalışılan taş evleri büyük bir mimari zenginlik örneği sergilerler. Süslemede mermer ve kalker taşı doğrudan işlendiği gibi mozaik tekniğinde kakma ve kaplama olarak da kullanılmıştır.

Eski şehrin sınırlarını tanımlayan unsurları: sur ve kapıları, Halep kalesi ve kapalı çarşısıdır.

1-Sur ve Sur kapıları:

*Sur: Diyarbakır ve Kudüs kentlerinin surlarından sonra, coğrafi ve stratejik konumu bakımından islam dünyasının doğusunda bulunan en önemli surlarından biridir. **Çeşitli dönemlere ait üç kültür katından oluşmaktadır:-**

- İlk kat, M.Ö. 300 yılında Yunan çağına aittir. Çok büyük taşlar , kuleler, girişler ve kapılardan oluşmaktadır.

• İkinci kat Ortaçağ Hamdanlılar ve Eyyübiler dönemine aittir.

• Üçüncü kat olan son kat Memlükler dönemine aittir.

*Kapıları: Şu ana kadar mevcut olan kapıların çoğu Eyyübiler zamanında inşa edilmiş, Memluklar döneminde yenilenmiş, Osmanlılar döneminde ise ihmal edilmişti. Çünkü Osmanlılar döneminde artık kapı, şehri savunma özelliğinden uzaklaşmıştı ve bu sebeple Osmanlılar döneminde şehir büyümeye ve sur dışına yayılmaya başlamıştı.

-Halep'in bu meşhur kapılarının konumları ve isimleri günümüze kadar korunmakla olup, bazılarında mimari değişiklikler yapılmış bazıları ise halen aynı şeklini korumaktadır.

(Şekil 1.2)

Kentin dokuz kapısı vardır:

- 1.Eyyübiler dönemine ait “Antakya kapısı” (M.S.1210).(Şekil 1.2). (Şekil 1.3).
2. Memluklar dönemine ait “El-Cenan kapısı” (M.S.1502).
3. Eyyübiler ve Memlukiler dönemine ait”El-Ferac kapısı”(M.S.1510) .
4. Eyyübiler dönemine ait “El-Nasr kapısı” (M.S.1215). (Şekil 1.4).
5. Memluklar dönemine ait “El-Hadid kapısı” (M.S.1500). (Şekil 1.5).
- 6.Selçukllu dönemine ait “Al-Ahmar Kapısı” (kırmızı kapısı).
7. Memluklar dönemine ait “Al-Nerab kapısı”(M.S.1420).
8. Memlülkar dönemine ait “El-Makam kapısı” (M.S.1410).
9. Hamdaniler, Eyyübiler ve Memlülkar döneminde yenilenen “Kinnisrin kapısı” (M.S.1335).(Şekil1.6). (Şekil1.7).

1 باب انطاكية, 2 باب جنين, 3 باب الفرج, 4 باب النصر, 5 باب الحديد, 6 باب الأحمر, 7 باب النيرب, 8 باب المقامر,

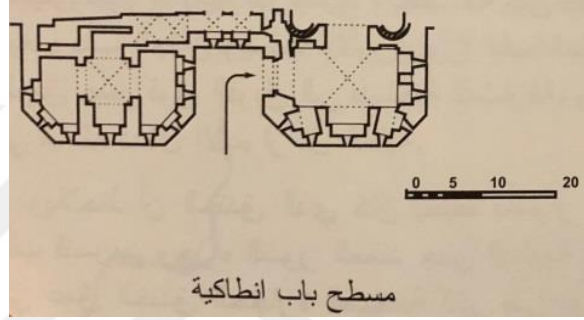
9 باب قنسرين

(Şekil 1.2):Halep Şehrin Kapıları:1-Antakya kapısı 2-El-Cenan kapısı 3-El-Ferac kapısı 4-El-Nasr kapısı 5-El-Hadid kapısı 6-Al-Ahmar kapısı 7-Al-Nerab kapısı 8-ElMakam kapısı 9-Kinnisrin kapısı.

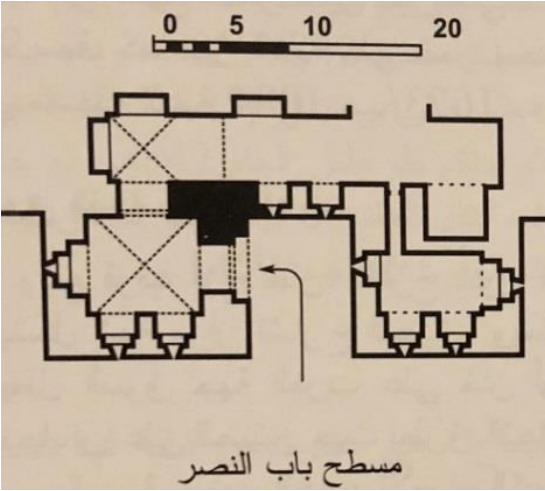
Günümüzde bulunmayan, fakat bulunduğu konum ve isimleri halen korunmakta olan kapılar: El Faraj Kapısı-Cenan Kapısı ve El- Neyrab kapısıdır.Günümüze kadar korunan kapılar: Antakya Kapısı- KinnisrinKapısı- El Hadid Kapısı – El Makam Kapısı ve EL Nasr kapısıdır.

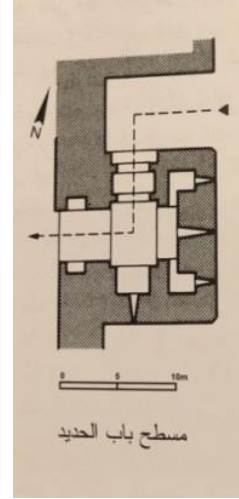
(Şekil 1.3):Antakya Kapısı(2019)
Plan/Abdullah Haccar-2010

(Şekil 1.4): Antakya Kapısı

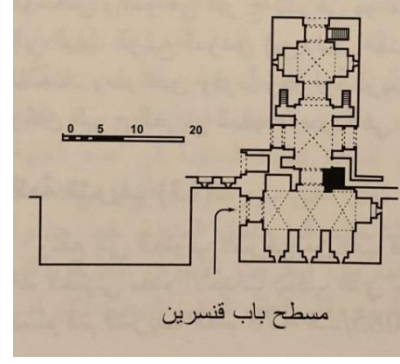
(Şekil 1.5):Al-Nasr Kapısı Plan/Abdullah Haccar-2010

(Şekil 1.6): Al-Hadid Kapısı
Plan/Abdullah Haccar-2010

(Şekil 1.7):Kinnisrin kapısı(2018).

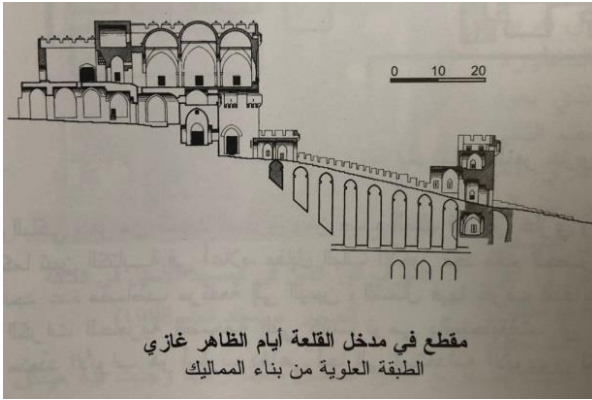
(Şekil 1.8):Kinnisrin Kapısı
Plan/Abdullah Haccar-2010

2-Halep Kalesi:

Kentin ortasında bir tepe üzerinde inşa edilmiş olan bu kale dünyanın en eski kalelerinden biridir (El.Bek,1987,s.52). Başta Babilliler olmak üzere Mezopotamya devletleri, Persler, Büyük İskender, Roma, Bizans, Emevi, Abbasiler, Moğollar ve Memluklar, Eyyubiler, Selçuklular ve Osmanlılar ve son olarak da Fransızların işgali altında kalmıştır. Tarihi Hz.İsa'dan önce 3000'lere kadar uzanmaktadır. Oval olan kalenin tabanı 373 x 550 metre boyutunda olup, elips biçiminde olan üstü ise 370 x 375 metredir. Yüksekliği ise 50 metre olup, surların ve yapının mimarisi kaleye görkemli, bir büyüklük katmaktadır. (Şekil 1,8). Daireye benzer kalenin çevresinde öncesinde su ile doldurulmuş hendek mevcuttur. Hendek günümüzde mevcut olup su ile dolu değildir. Birçok döneme ait izler taşıyan kalenin son şekli, Eyyubi mimari sanatını yansıtmış olup, bu kalenin üst kısmı ile iki kulesi Memluklar döneminde yapılmıştır. (Şekil 1.9). (Şekil 1.10).

(Şekil 1.9): Halep Kalesi(NOGO Syria,2012).

(Şekil 1.10):kalenin girişikesit(Abdullah H.,2010) (Şekil1.11): kaleninGiirişi(Nisan2018)

(Şekil 1.12):Taht salonu(Suriye ülkesi ve kültürü,2011).

Kale 3 bölümden oluşmaktadır:

-İç kale: Surlarla çevrili kentin en yüksek yerinde hükümdarın, beyin yada komutanın oturmasına ayrılmıştır. Aynı zamanda yönetici sarayı, beylerin konutları, darphane, tutuk evi ve cami bulunmaktadır. (Şekil 1.11). (Şekil 1.12).

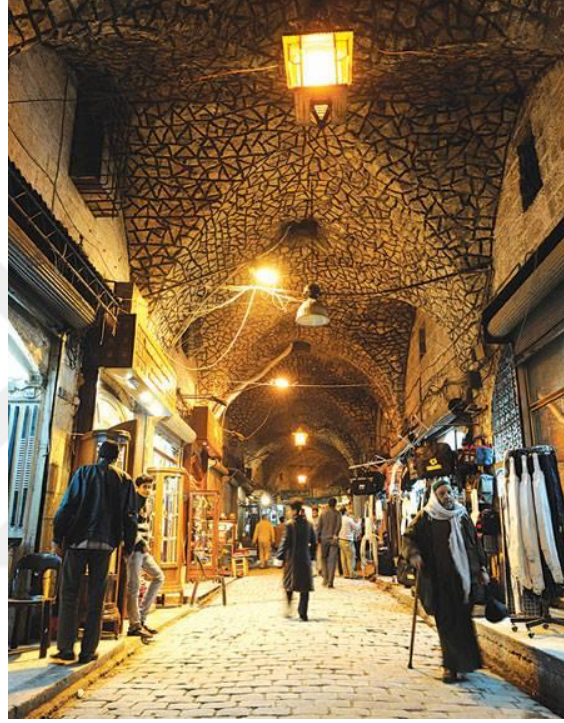
-Şehristan: Kentin asıl bölümünü oluşturmaktadır. Ticaret ve konut alanları, dini ve diğer kamu yapılarını kapsar.

-Dış kale: Kentin asıl bölümünü oluşturan şehrin etrafına çeviren surdur (Boran, t.y.).

3-Kapalı Çarşı:

Çarşının büyük bir kısmı 15.yy. inşa edilmiş olup dünyanın en eski çarşılarından biridir. Çarşının sokaklarının uzunluklarının toplamı 12 km'den fazla olup tarihi dokusunu 13.yy. savaşa kadar korumuştur. Asıl Doğu karakterini koruyan bu çarşıların uzunluğu 7km'dir. Orta doğu'daki en uzun çarşı niteliğinde olan bu çarşı, birbirini takip eden hanlardan oluşmaktadır. (Şekil 1.14).

Çarşı içinde bulunan kervansaraylar savaş nedeni ile yıkılmadan önce imalathane olarak kullanılmaktaydı. Bu büyük çarşıda turistik eşyalar, baharat, halı, kilim, ip, giysi dokuma, el işleri ve baharat satılmakta idi .

(Şekil 1.13).Kapalı Çarşı(2008,www.cometosyria.com).

Söz konusu çarşılar, gerdanlık biçiminde taş tavanlarla kapatılmış, yazın soğuk ve kışın ise sıcak tutacak şekilde zeminleri taşla kaplanmıştır.

Halep çarşılarının geniş olan bölgesi 16 hektarı kapsamaktadır. En önemli eksenini, Doğu tarafındaki kaleden Batı tarafındaki Antakya kapısına kadar uzanır ve uzunluğu 12 kilometre olup eni ise 500 metredir. Bu eksene paralel veya dikey biçimde çarşılar bulunmaktadır (Zein Al-Abidin, t.y.) (Şekil 1.14).

(Şekil 1.14): Halep'in Kapalı çarşı planı (Eski şehir müdürlüğü .2010 , kadastro çalışmalarını).

1.2.İslam Döneminden Cumhuriyet Dönemine Kadar Halep'in Mimari Özellikleri:

1.2.1. Emevi Dönemi Mimari Özellikleri (M.S.636-750) (Yazıcı,2008, S.240) :

Emeviler mimari alanda İslamiyet'in ilk devrindeki sadelikten uzaklaşarak İslamiyet'ten önceki mabetlerin ihtişamını canlandırmak istediler. Bu dönemde insan ve hayvan figürlerinin yer aldığı tasviri eserlere karşı büyük ilgi duyuldu. Fakat bu eserler din dışı kullanım amacıyla yapılmış yapıtlar üzerinde yer almıştır. Dini mimaride bitkisel motifler ile birlikte şehir ve bina tasvirleri gibi cansız figürlere yer verilmiştir.

.Emeviler'in din ve sanat karşısındaki tutumların ve İslam'ın kurallarına uymalarını gösteren güzel ifadesidir.Bu döneme ait dini yapılardan bahsedecek olursak , camilerde bulunan kubbe sanatı bu dönemde yayılmaya başladı.

Bu dönemden itibaren kubbe, dini bir yapının ana simgesi olarak kullanılmaya başlanmıştır ¹⁰.Bu dönemin halifelerinden olan Müslime Bin Abdulmelik, M.S.708 yılında saray inşa etmiş olup, daha sonra bu sarayın yıkılmasından kalan taşlarla 'Kinnisrin Kapısı'nı yaptırmıştır. Bu döneme ait olan ve dönemin halifelerinden olan

Süleyman Bin Abdulmelik tarafından inşa edilen ayrı bir saray mevcuttur. Bu saray ihtişamıyla meşhurdu, fakat Abbasiler Dönemi'nde bu saray yıkılmıştır (Harîtanî, s.248, 2002)

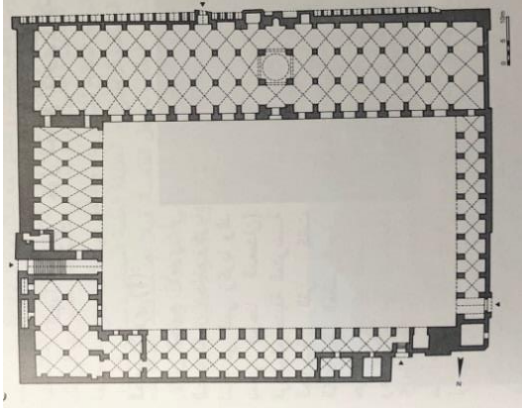
-Dini yapılarından en önemli eseri : Emevi Ulu Camisi: (Şekil 1.15), (Şekil 1.16), (Şekil 1.17).Emeviler döneminin en önemli eserlerinden olan ve dini yapılar bakımından büyük önem taşıyan Emevi Ulu Camii (Camii Kebir) Suriye'deki erken İslam mimarisinin ilk örneklerinden birisidir ve şehrin en büyük camisidir. Bu cami Halep Kalesi'nin batısında

(Şekil1.15):Ulu camii(Al-Rifai A.,2006).

(Şekil1.16):Ulu camii-Güney cephesi (Ocak2010).

(Şekil1.17):Ulu Camii planı(Abdullah H.,2010).

(Şekil1.18):Ulu camiiAna Girişi(Ocak 2019).

(Şekil 1.19):Ulu cami şadırvanı(2019).

(Şekil 1.20): Zekeriya Hz. Türbesi(2019).

eski Bezzazlar Çarşısı'nda bulunan külliye'nin içinde yer alır.736 yılında, Emevi halifesi Abdülmelik oğlu Süleyman tarafından Şam'daki Emevi Ulu Camii'ne eş olarak yaptırılmıştır.Caminin son iş savaşa kadar ulaşan en eski mimari elemanı olan minaresi yaklaşık 1000 yıllık bir minare idi (A.g.e.). (Şekil 1.22).

(Şekil 1.21):Cami avlusu (2011/<http://www.dev-point.com/vb/t504165.html>).

Eyyübi döneminde yenilenen caminin minaresi Eyyübi mimarisinin güzel bir örneğini oluşturur.

Yapının beden duvarlarından başlayan ve yüksekliği 45metreye ulaşan minare kesme taş malzemeyle örtülmüş , her katı kaval silme çerçevelerle diğerlerinden ayrılmıştır.Kemerleri dilimli mihrabiye motifleri , kabartma rozet ve kufi kitabe kuşakları uzaktan dikkati çekmektedir. Bu caminin en önemli özelliklerinden bir diğeri ise değişik döneme ait farklı malzemeler ve kullanımı açısından XIII. Yüzyıl İslami mimarisi çerçevesinde bir bütünlük göstermektedir. (Şekil 1.22).

(Şekil 1.22):Ulu camii minaresi(Al maarife gazetesi, 2011). (Şekil 1.23):Ulu camii Mihrabı ve minberi (Al maarife gazetesi,2011).

Caminin avlusu 47*79m² boyutunda olup 1090 yılında Nureddin El Zengi döneminde inşa edilmiştir. Bina birkaç defa temellerine kadar yıkılmış olup , her onarımında yeni bölümler ve mimari elemanlar eklenmiştir. Bu sebeple bu yapıt orjinal yapı dokusunu zamanla kaybetmiştir. (Şekil 1.21).

Emevi Camii geniş bir avlunun üç yanını çevreleyen revaklı mekanlar ve güneydeki harim bölümünden meydana gelmektedir. Harim, duvarlara bitişik olan dört sıra kare kesitli paye ile bölünmüş üç sahınlı bir plan şeması sergiler.

Yapı, yatık dikdörtgen prizma şeklinde olup ,camii dikey ekseni üzerinde yer alan orta bölümünü kubbe , diğer kısımlarını ise çapraz tonozlar örtmüştür. Kible duvarında derin

oyulmuş yuvarlak nişli basit mihrap , (Şekil 1.23).sağında minber ,solunda ise cepheden dışa taşan Hz.Zekeriya'nın Türbesi mevcuttur. (Şekil 1.20).

Kareyi (caminin avlusu) andıran caminin etrafında müderrisler ve molla'lar için odalar , abdest almak için oldukça fazla şadırvan vardır.Bu bölümler Memluklar Dönemi'ne aittir. (Şekil1.19).

1.2.2.Abbasi Dönemi (M.S.750-1260):

Abbasi dönemi İslam sanatının doğulaştığı dönemdir.Bu nedenle bu dönemde doğu sanatları ile daha yakın bağlar kurdu. Abbasi sanatını etkileyen en önemli unsurlardan biri ise Orta Asya'dan batı Asya'ya gittikçe artan sayıda Türklerin gelmesidir. Emevi Dönemi'nde bezemenin taşla yapılmasının aksine Abbasi Dönemi'nde İran Sasani sanatından alınan alçı, bezeme malzemesi olarak kullanılmıştır.

'Zücaciye' okulu Halep'teki ilk okul bu dönemde inşa edilmiştir.Bu okulun Şafii mezhebine ait olan bir okuldu. Bu okul 15. yüzyılda yıkılmıştır(İbni Şuhne)². Bu okul çok büyük olup ,birçok kapısı ve muhteşem büyüklükte olan ve birçok sütuna sahip olan namaz yeri mevcuttu.Okulun döşemelerinde malzeme olarak siyah ve beyaz mermer kullanılmıştır.

Başka bir eser ise son savaşa kadar mevcut olan 'Kızlar Sarayı' son zamanlarda okul olarak kullanılmaktaydı. Bu okulu 'Nuriye Şafii Okulu' olarak adlandırıldı.

Timurlenk ³, bu okulu büyük bir bölümünü yıktı , geriye sadece okulun eyvanı kaldı.

Bu dönemde Sufilere ait ilk tekke ve zaviyeler adı verilen yapıtlar olmuştur.M.S.1285 yılında 31 tane tekke ve zaviye bulunmaktaydı.

2-İbn el-Şuhne (1348-1412 M.S.) Halep'in oğullarından bir hukukçudur. Yazar ve tarihçisi.

3-Timurlank (1336-1405 M.S.): Moğollar Krallığı'nın Kurucusu, Halep'i yakıp, kale kulelerini ve şehrin surlarını, camilerini, camilerini ve okullarını yıkıp, yolunda bulunanları öldürüp, yakalayanları yakalayın.

Emevi ve Abbasi mimarisi arasındaki farklar :

1. Emevi halifeleri saraylarına gömülürlerdi, Abbasilerde ise türbe yapımına başlanmıştır.
2. Bölgenin yapısına bağlı Emeviler yapılarında taş , Abbasiler ise kerpiç ya da tuğla kullanmıştır. Bu sebeple Abbasi eserleri günümüze kadar intikal etmemiştir.
3. Emevilerin başkentinin Şam olması sebebi ile yapılarında Bizans ve Hristiyanlardan esinlenilmiş olup Abbasilerde ise Türk ve İran Sasani tesirleri daha fazladır.
4. Emevilerin saraylarında insan figürünün çok fazla kullanılmasının aksine Abbasilerin saraylarında insan figürü zaman zaman kullanılmıştır.
5. Emeviler döneminde sütunlar Hristiyan ve Roma eserlerinden esinlenerek inşa edilmiş , Abbasiler döneminde ise sütunlar laleyi hatırlatmış olup Abbasilerin kendi eserleridir (Bilici, 2009).

1.2.1. Selçuklu Dönemi Mimari Özellikleri (M.S. 1086-1128) :

Selçuklular Halep’de buldukları bölgelerindeki yerel malzemelerine göre mimari eserlerini şekillendirmişlerdir. Ahşap malzemesinin bulunmadığı yerlerde binaları Rumlar ve Ermeniler yontma taştan yaptılar; taş ve mermeri kullanırken bir dantel gibi işlediler. Mimari eserlerinde ön yüze çok önem verirlerdi. Özellikle kapılar çok yüksek inşa edilirdi. 12. yüzyılda inşa edilen Bab Al-Ahmar (Kırmızı Kapı) bu döneme ait olan kapı örneğidir⁴. Bu çok büyük olan kapıların etrafını saran taşların üzerinde çeşitli ayet, hadisler ve geometrik şekiller mevcuttu. (Şekil 1.24). Bu kısımlar Arap mimarisinden

---

4-M.S. 1303 yılında yıkılmış ve hiçbir eser kalmamıştır. Kalan taşlar ise kışla inşaatı için kullanılmıştır. (Al-Jasser, Dr.L., Salem, Dr.K., Sabbağ, Dr.A., Mamo, Dr.A., (2010) Halep'te adım adım Osmanlı'nın izinde. Gaziantep Üniversitesi. Gazeteciler Cemiyeti yayın evi).

(Şekil 1.24):AL-Balat Tekkesinde kitabeleri.(Zakkur S.,2018).

(Şekil 1.25) ALBalat Tekkesikubbesi (a.g.e.).

ayrı bazen bitki ve hayvan motifleriyle de donatıldığı oluyordu. Selçuklu mimarisinin özelliklerinden birisi olan konik kubbeler ise binaya ayrı bir tarz veriyordu. (Şekil 1.25).

Selçuklar döneminde inşa edilen camilerin yanı sıra, bu dönemde türbe inşaatı da çoğalmıştır. Bu türbeler kubbe ile örtülmekteydi. Selçukların bu dönemde şehre kattığı diğer yeni yapıt ise medreseydi.

Bu okulların avluları ile daha önceki dönemlerde yaptırılan okulların avluları arasında çok bir fark yoktu.

Halep şehrinde sofileşme Selçuklar Dönemi'nde başlamıştır. Sofiler'in ibadet yeri olan ilk sufi tekkeleri, bu dönemde inşa edilmiştir. Al-Balat tekkesi bu şehirde inşa edilen ilk tekkedir (M.S. 1115) Tekkeler, daha sonraki dönemler olan Zenki ve Eyyübiler döneminde çoğalmıştır. Fakat tekkelerin çoğu yıkılmış olup, günümüzde sadece ikisi kalmıştır: Al-Balat Tekkesi ve Aslan Dede zeviyesi. Sufi evleri birçok tadilattan geçmiştir ve gerçek yapıdan geriye sadece çok az iz kalmıştır.

Sufi evlerin planları ise Al-Balat tekkesinde olduğu gibi birbirine dikey dört eyvandan oluşmaktaydı. İbadet bölümü, avlusunda süs havuzu, çok büyük kapısı ve eyvanlarında inzivalı köşeler bulunuyordu. İbadet bölümü eyvan şeklinde olup, mihrabın önünde

bulunan bölüm kubbe ile kapatılmıştır. Selçuklu mimarisinde eyvanlara, kolonlara ve avlulara önem verilmiştir. (Şekil 1.26) (Şekil 1.27)

(Şekil 1.26):AL-Balat Tekkesinde sütunları(Zakkur S.,2018).

(Şekil 1.27):AL-Balat Tekkesi eyvanı(a.g.e.).

Selçuklular sürekli Rumlar ve Haçlılarla savaş içinde buldukları için bu dönemde doğal olarak surlara ve kulelere, savaşa dayanıklı yapılara , önem vermişlerdir.

Bu nedenle bu dönemde Halep Kale'si de güçlendirilmiştir.

12. yüzyılında ise kale yenilenmiştir. Fakat eski özelliklerini kaybetmemiştir. Selçuklular Dönemi'ne ait saraylardan ise hiçbir eser kalmamıştır. Bu dönemde han –kervansaray inşaaalarına da yönelmişlerdir. Bu hanlar planları bakımından okullara çok benziyordu. Kapıdan girince avlunun karşıladığı, avlunun etrafını odaların çevirdiği bir tasarıma sahipti. Bu dönemin camilerinde,kibleye yönelik duvarlarında bulunan ihtişamlı taş oymuş dikkat çekici işlemler , yapılarına ayrı bir güzellik katmaktaydı. Bu dönemde bazı yapılarda canlı varlık tasvirleri de kullanılmıştır.

Bu dönemde inşa edilen medreselerden olan 'Makdemiye Medresesi', daha önceden kilise olup sonra mescide dönüştürmek ile birlikte, Halep'te bulunan en eski okuldur. (M.S.1124). Batıya bakan ana kapısı,ve yine batı yönünde bulunan hücreler,harim okulun bölümleri olup, ana giriş kapısının üst bölümünde en eski 'Nüsüh Hattı' ile yazı bulunmaktadır. (Şekil 1.28), (Şekil 1.29).

(Şekil1.28):Makdemiye Medresesi ana giriş kapısı.(Sawa Halab,2017) (Şekil 1.29):
Makdemiye Medresesi tavanı.(a.g.e.).

Selçuklu Döneminin En Önemli Mimari Özellikleri :

- Selçuklular binaları tuğladan ve kesme taşlardan yapan en iyi milletlerdi.
- Tekke yapısı ,ilk olarak bu dönemde Sofiler ve fakir insanlara barınak amacıyla inşa edilmiştir.Bunun yanı sıra camilerin yanına da ilk olarak türbe inşaatı bu dönemde yapılmıştı.Bu türbeler kule şeklinde olup çatısını kubbe kaplıyordu.
- Bu dönemde hanların ticarete artması için ipekyoluna önem verilmiştir.
- Sarayların aksine bu dönemde kaleler daha çok inşa edilmiştir ve bu kaleler hükümdarların yaşadığı yapılar olmuştur. (Bedirhan,2012).
- Selçuklu binalarında kubbeler,mukarnaslar, sütunlar ve ayaklarının alçak olması yanı sıra, kemer ve kubbeler, Bizanslılar'da olduğu gibi dairesel değil külah gibi sivridir.
- Avlunun 4 tarafını çeviren eyvanlı binalarının haricinde ,bazen içinde harimi bulunan binalar sadece 3 taraftan eyvanlarla çevriliydi.
- Bu dönemde mozaik taşlar ile birlikte, oyulmuş ahşap ve taş kullanılmıştır.

- Selçuklu binaları çok kalın ve yüksek duvarlarla çevrilirdi. Giriş kapısı bina kadar yüksek olurdu. Ön duvar ve kapıya çok önem verilirdi. Ön duvar ya oyma taşlarla yahut sırcalı veya renkli tuğlalarla örülürdü. Kapının etrafı sanki bir kanaviçe gibi işlenirdi.
- Genellikle Selçuklular, binalarını süslemek için geometrik bitki ve hayvan şekilleri kullanırlardı. Hayvanlardan çift başlı kartal ve aslan resimleri çoktu.

*Örnek:Aslan Dede Zaviyesi (Balat Hangahı): (Şekil 1.30).

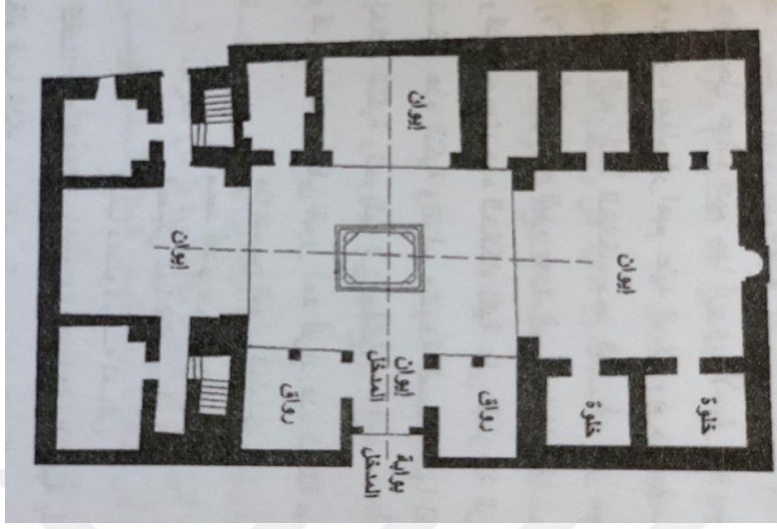
M.S.1672 yılında Osmanlılar tarafında restore edilmiştir.

Tasarım: Bu zaviye de bulunan mescidin (harimin) şekli, avlusunda bulunan süs havuzu, mihrabı ve bazı hücreleri bu dönemden kalan en önemli mimari unsurlarındandır. Bu unsurlar Osmanlılar tarafından daha sonra restore edilmiştir ve geri kalan bölümleri Osmanlı Dönemi'ne aittir.

Plan: Dikdörtgen avlusu olup bu avlunun içinde dikdörtgen süs havuzu bulunmaktadır. Sekiz büyük taştan oluşan bu avlunun güney tarafında harim (mescit) , ön bölümünde eyvan, doğu tarafında ise türbe yer almaktadır. Doğu tarafında , zaviye zamanında (yani Selçuklu Dönemi'nde)bulunan eyvanın yerine yapılan bir hicaziye (kadınlar için namaz bölümü), bu bölümün her iki tarafında eyvan ve kuzeyinde ise salon bulunmaktadır.

Doğusunda bulunan geçitten 5 basamak çıkarak kuzey bölümünde bulunan tuvaletlere, yanında bulunan 6 basamakla ise doğu girişine ulaşılmaktadır. Batı tarafından da batı girişine giden bir geçit bulunmaktadır.

Harim (Mescit): Dikdörtgen şeklinde olan bu bölüm iki büyük sivri revakla üç kısma ayrılmıştır. Ortada bulunan kısım yarım daire şeklinde olup taş kubbeyle kapatılmıştır. Harimin tavanı iki taraftan uzun kubbelerle kapatılmıştır.

(Şekil 1.30):Al-Balat Tekkesi Plan(AL-Jaser , DR.L. ,2008).

Mihrabın Planı ise yarım daire şeklinde olan mihrabın iki tarafında beyaz mermerden yapılmış iki kornişli taçlı sütun bulunmaktadır. Mihrabın bu kısım binanın orijinal halinden kalma olabilir . Çünkü korniş taşlar Osmanlı Dönemi'nde bulunmamaktadır.

Türbe: Dörtgen şeklinde olup harimin doğusunda yer almaktadır. Tavanı taş kubbeyle kapatılmıştır. On iki büyük pencereli kubbe kasnağına oturtulmuştur. Her pencerede Osmanlı tarzı. Sivri revak bulunmaktadır. Üstlerinde bir sıra mukarnas yer almakta olup, bu mukarnaslar dörtgen, çokgen, piramit şekilleriyle iki ters üçgene dönüşmektedir. Türbenin duvarında desenli bir şerit bulunmaktadır. Bu bölümde bulunan üç mezarın hiçbirinin üzerinde bir yazı bulunmamakta olup kime ait olduğu bilinmemektedir.

Mescit bölümünün ;iç güney cephesi:(mescit cephesi): Bu cephe Ahıs şehrinden getirilen sarı ve siyah taşlarla kaplıdır.

Osmanlı Dönemi'nde ait kapısının üstünde sarı ve siyah renklerle boyanmış çıkıntılı revak ve iki tarafında demir parmaklıkları olan dikdörtgen pencereler bulunmaktadır.

Bu pencerelerin üzerinde düz kemer üzerinde ve altlarında sarı ve siyah çıkıntılar mevcuttur.

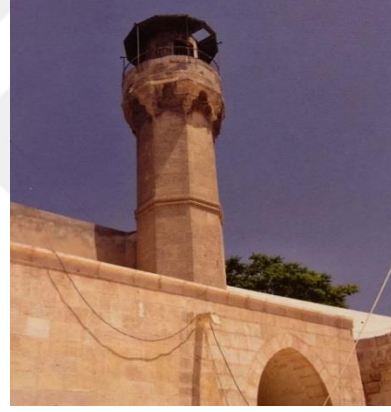
Eyvan Cephesi (Kuzey iç Cephe): Büyük ve sivri bir revaktan oluşmaktadır. Bu revağın arkasında mescidin cephesi bulunmaktadır. Eyvanın cephesi alüminyum ile kapatılmıştır.

1.2.4.Zenki Dönemi Mimari Özellikleri (M.S. 1128-1175):

Zenki döneminin en önemli özelliklerinden biri şehrin surlarının bu dönemde genişlemesidir.Surların genişlemesi ile Halep şehri de büyümeye başlamıştır. Kalenin güneybatısı yönüne genişleyen bölüme birçok medrese inşa edilmiştir. Bu genişleyen bölgenin mimari değerini de buradan anlatabiliriz.Zenkilerin inşa ettiği tekkeler de bu bölgede yer alıyordu.11 adet tekke inşa edilmiş olup, fakat sadece bir tekke bu bölgenin yani surların dışında kalıyordu. Çoğu yıkılmıştır,sadece ‘Al Mecdiye Tekkesi (M.S.1169)günümüzde bulunan tekkedir (Şekil 1.31). Tekkelerin planı avludan oluşup sadece kuzey tarafında harim bulunuyordu.Geri kalan yönlerinde ise türbeler ve hücreler vardı.

(Şekil 1.31):Al Mecdiye Tekkesi Harim Girişi.
(Şahrur B. ,2017

(Şekil 1.32):Al Mecdiye Minaresi
(Gazi Antep Üniversitesi. (2010).Halep’te
AdımAdım Osmanlı’nın İzinde.s.264).

Bu tekkeler ve zaviyeler birçok restorasyondan geçmiştir. Orjinal yapısından geriye çok birşey kalmamıştır (Şekil 1.32).

Bu dönemde camii sayısı 20’ye ulaşmıştır.Camilerin yanısıra medreseler de inşa edildi.Asruniye Medresesi (M.S.1155) bu dönemde inşa edilmiştir.Bu medresede müderrisler ve mollalar için konut olarak kullanabilecekleri odalar tahsis edilmişti. Bu okul yerden yüksek olup, girişte bulunan merdivenler medresenin ana giriş kapısına ulaştırıyordu ve bu kapının haricinde başka bir kapı daha vardı. Müderrislere ait oda ve bu medreseye ait vakıf da bu medresenin içinde bulunuyordu.

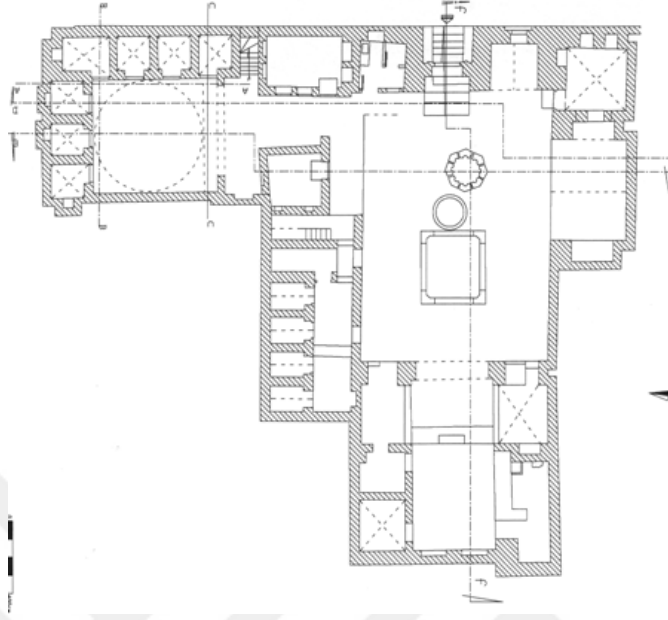
(Şekil 1.33): Nuri Bimaristann Avlusu (Ocak2019).

(Şekil 1.34):Nuri Bimaristanın Girişin kitabesi (Ocak2019).

Şazbahtiye (Adimiye) Medresesi (M.S. 1163) , hem medrese hem de türbe olarak kullanıldı. Kapısının üzeri kubbeli ve mukarnas tavan ile örtülüydü. Bu tavan ihtişamıyla mimari alanı büyülemekteydi. İçeride avluya bitişik büyük bir dersane olup, aynı zamanda iki bölümü ayıran kavisli bir bölüm vardı. Kible bölümünde Eyyübi tarzına uygun olan mermerden yapılmış ihtişamlı mihrap mevcuttu. Mihrabın iki tarafında mermerden yapılmış üzeri taçlı olan iki sütun mihraba ayrı bir güzellik veriyordu. Mihrabın üst bölümünde mihrabı inşa eden kişinin adı yazan bir kitabe vardı. Bu medreseden şu an hiçbir eser kalmamıştır.

Bimarhane, şifahane, darüşşifa olarakta bilinen bimaristanlar ise bu döneme ait en önemli mimari eserlerdendir. Halep’de sadece 5 bimaristan inşa edilmiştir. Fakat sadece iki tanesinin eserleri günümüzde bulunmaktadır. En önemlisi bu döneme ait olan “Nuri Bimaristanı” (Şekil 1.33), (Şekil 1.34), (Şekil 1.35), mermer döşemeleri, şadırvan, sütunlarla desteklenen taçlı kavisleri ile meşhurdu. Tavanı ise kubbeli olup Antakya kapısı yakınlarında yer almaktaydı (Bilici, 2009, S.7.), (Şekil 1.36).

(Şekil 1.35):Nuri Bimaristanın planı.(2011,<http://www.aleppojewels.com>).

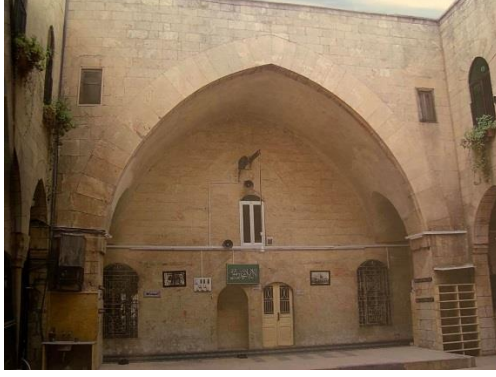
Bir diğer bimaristan ise İbn Harhaz'a ait olup daha sonra konuta dönüştürülmüştü. Bu dönemde surları yeniden inşa edip, kaleyi ve Ulu Cami'yi de restore etmişlerdir. Bunların yanı sıra eski çarşıları yenilediler. Bimaristan, adliye ve medreseler yaptırmışlardır.

***Zenki Dönemi'nin En Mimari Özellikleri:**

-Eyvanlar, birçok bimaristan, okul ve cami gibi yapının ana bölümü olmuştur. (Şekil 1.36).

-Avlularda ise şadırvan ana bölüm olarak görülmekteydi. Kare, dikdörtgen ve sekizgen şeklinde olup, köşeleri dik köşe olarak değil de hafif oval köşeler olarak tasarlanmıştı.

-Birbiriyle kesişen kubbeler tavanda çok kullanılmıştır. Özellikle türbelerin tavanında da kubbeler kullanılmıştır. Bu kubbeler koni, piramit, merdiven gibi dizili ya da mukarnaslı şekillerde olabilirdi. (Şekil 1.37).

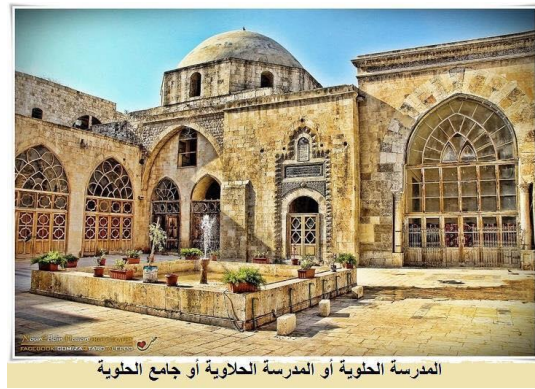

(Şekil 1.36): Al-Adimye Medresesinde Eyvan (Şekil 1.37)kale'nin camisinde kesişen kubbeler.(Bşir Şahrur B. ,2017) (Gazi Antep Üniversitesi. (2010).Halep'te AdımAdım Osmanlı'nın İzinde.s.349).

- Bu dönemde minareler birçok şekil almıştır.En çok kare şeklinde inşa edilen minarelerin yanı sıra silindir,koni,çokgen şekilleri de kullanılmıştır.

-Mukarnaslar bu dönemde hem inşaat hem de süsleme unsuru olarak kullanıldı.Bunu en çok mihrap ve kubbelerde görebiliriz.Aynı zamanda minarelerin şerefeleri altındaki bölümde ve minarenin bölümlere ayrılan yerlerinde kullanıldı.Mihrabın içinde bulunan mukarnasları, birçok küçük mihrap şeklinin birleşmesi ile oluştuğunu söyleyebiliriz.

-Duvarlarda nakışlı Kufi yazıları görebiliriz.Sülüs ya da Nüş hattı sanatını da çok süslü olmadan basit şekillerde de bazı duvarlarda kullanmışlardır. (Şekil 1.38).

(Şekil 1.38):Halviy Medresesinde Kufi Yazıları Ve Onun Avlusu. (Gazi Antep Üniversitesi. (2010).Halep'te AdımAdım Osmanlı'nın İzinde.s339).

-Yazı nakışları ile birlikte bu dönemde bitki ile nakşedilen ahşaplar,taşlar ve mermerler bulunmaktadır.

-Turkuaz renkte olan çini sanatının da bu dönemde tuğlalar üzerinde kullanıldığına rastlayabiliriz.

-Bu dönemde de bimaristanlar inşa edilmiş olup en meşhuru ‘Nuri Bimaristanı’dır.

*Örnek: Haleviye Medresesi(M.S.1024):

Büyük Emevi Cami’nin batı girişinin karşısında yer almaktadır. M.S.1024 yılında Nurettin Zenki Dönemi’nde kendisinin emri üzerinde inşa ettirilmiştir, M.S.1148 yılında inşaaı tamamlanmış ve M.S.1897 ve M.S.1914 yıllarında Osmanlılar tarafından iki defa restore edilmiştir.

Plan: 3 kattan oluşmaktadır.

Zemin kat: Girişten avluya ulaşmak ile birlikte avlunun batı tarafında güneyden başlayarak bir mescit ve eyvan bulunmaktadır. Güneyinde koridor, doğusunda ise güneyden başlayan bir salon, çatıya çıkan bir merdiven, öğrenciler için iki oda ve abdesthane yer almaktadır. Kuzeyinde giriş geçidi ve öğrenci odası bulunmaktadır. Avlunun kuzeyinde abdesthane ve molla odaları, bunların arasında da birinci kata çıkan bir merdiven bulunmaktadır.

-Osmanlı Dönemi’nde yapılan restorasyon çalışmaları:

Restorasyon yapılan bölümler:Giriş,dış kapı,avlü,avlunun güney tarafında bulunan eyvan, mescit girişinin cephesi, avluya açılan eyvan, sahn ve salon.

1.Kat: 3 ev bulunmaktadır. İki ev farklı yüksekliktedir. Bu evlere medrese avlusunun kuzeyinde bulunan merdivenler ile ulaşılmaktadır. Birinci eve on bir basamakla çıkılmaktadır. Üçüncü eve ise girişin kuzey koridorundaki merdivenle çıkılmaktadır.

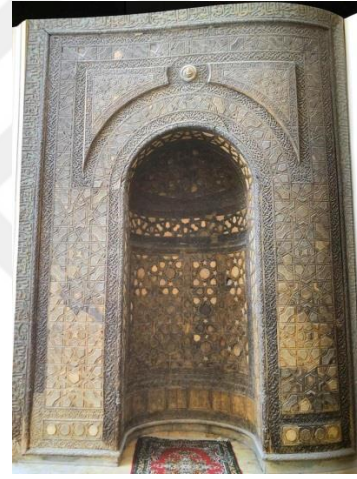
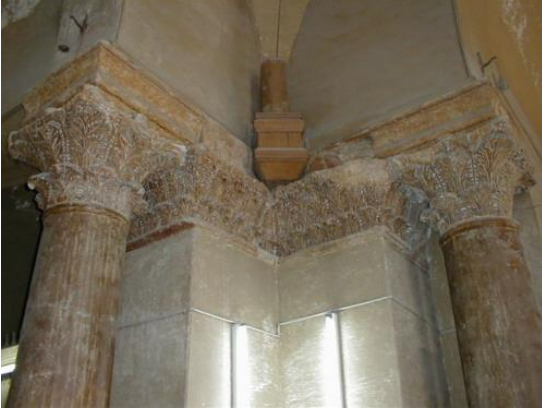
2.Kat: Bu kata 1 katta bulunan 2 merdiven aracılığı ile ulaşabilmektedir. Birinci merdiven,

1.avlunun güney duvarının yanında bulunmakta olup, bu merdiven aracılığı ile batı tarafında bulunan iki odaya ulaşılmaktadır. İkinci merdiven ise avlunun kuzey tarafındadır ve bu merdivenle bir odaya ulaşılmaktadır.

Bu oda, diğer iki odadan daha alçaktır. 3. Avluda ise avlunun güneyinde bulunan oda ve çatıya çıkan 3. merdiven bulunmaktadır. Tüm tavanları ahşap ile kaplıdır.

Güney Cephesi: 2. Katta batı tarafından itibaren ortadaki sütuna dayanan iki büyük revak bulunmaktaydı, fakat bu revaklar daha sonra kapatılmıştır. Sütunların önünde yıkılmış bir köşk, (Şekil 1.39), üstlerinde de bir sıra şerit mevcuttur. Bu bölüm Osmanlı Dönemi'nden kalmadır.

-Osmanlı Dönemi'nde ait olduğu zannedilen bölümler şunlardır: Giriş kapısının ön kısım ve duvarı, mescit girişinin cephesi, eyvanın cephesi, bitki ve sedef desenleri ile beraber yazılı metinler, mescidin kubbesi , eyvanın yarım kubbesi , mescidin mihrabı(Şekil 1.40), koridorun sivri revakları ve kesişen kubbelerle kapatılmış tavan, derslikler, avluda bulunan süs havuzu, avlunun zemini ve üzerindeki desenler, üst katların tamamı.

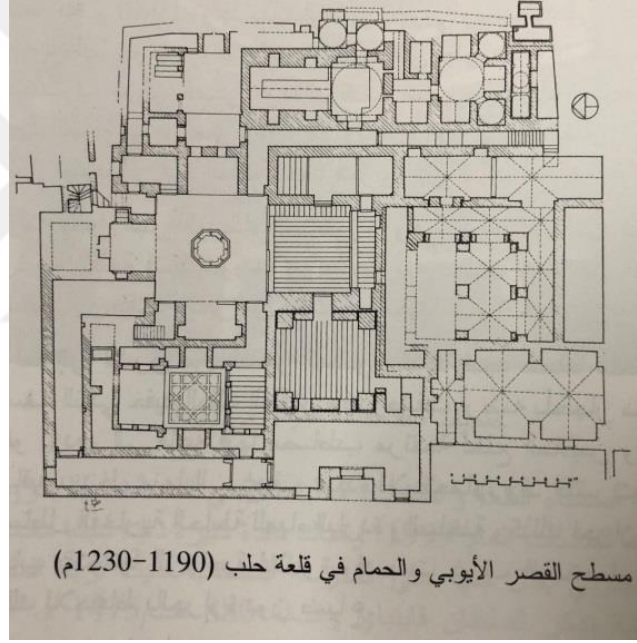
(Şekil 1.39):Haleviye Medresesi Mukarnaslı Sütun Başlıkları(ŞahrurB.,2017). (Şekil 1.40):Haleviye Medresesinin Mihrabı, (Gazi Antep Üniversitesi. (2010).Halep'te AdımAdım Osmanlı'nın İzinde.s.336).

1.2.5.Eyyubi Dönemi Mimari Özellikleri (M.S.1175-1260):

Eyyubi sanatı müslümanların tarihteki en zor günlerini yaşadığı, iç ve dış tehditlerin İslam alemini temelinden sarstığı bir devrin sanatıdır.

Bu dönemin özelliklerinden biri surların doğu cephesine doğru genişletilmesidir. Doğru cephesinde bulunan surlarla aynı eksende olan kale,surlar doğuya doğru genişletilince, surların içinde kalmıştır. Eyyübiler bu dönemde birçok saray inşa ettirmişlerdir. (Şekil 1.41).

Bu saraylardan bir tanesi yıkıldıktan sonra yerine yerleşim yapıları inşa edilmiştir. El-cenan kapısı'nın yıkılmasının ardından bu dönemde bu kapının bulunduğu bölgeye de çeşitli yapılar yapılmıştır. Daha çok ticari alan olarak kullanılmıştır.İbni-Şeddad bu dönemde 10 tane hamam olduğunu bildirmiştir. Bu hamamların sayısının o dönemde yaşayan insanların nüfusuna göre az sayıda olduğunu da söylemiştir.Şu an bu hamamlara ait hiçbir eser kalmamıştır.Şehirde günümüze intikal eden birçok eski medrese bulunmaktadır. Bunların en önemlisi Medresetü'l-Firdevs olup (H633-M.S.1235) yılında inşaa edilmektedir,(Şekil 1.42), Yel-Boğa en-Nasiri Hamamı gibi Eyyubi ve Memlük dönemlerinden kalma hamamlar da bulunmaktadır.

(Şekil 1.41):Kale'nin Eyyübi'li Sarayı'n planı(Haccar A. , 2010).

-Eyyübler kalenin içinde 2.camiyi inşa ettirmişlerdir. Bu cami Kale camii olarak bilinir,M.S.1210 yılında yaptırılmıştır. 20m'ye ulaşan minaresi bulunmaktadır. Bu dönemde kale en iyi şekline ulaşmıştır.

(Şekil 1.42): Medresetü'l-Firdevs'in Aavlusu.(Ali M. ,2013).

-Bu dönemde minareler kare şeklinde tek balkonlu(şerefe) ve kare gölgelik olarak oluşturulmuştur.(Dabbağa Atik camii, El-Ensariyye Medresesi camii, Şuaybiye camii, Sultaniye camii). (Şekil 1.43).

(Şekil 1.43):Ulu Cami Minaresi.

(Şekil 1.44)Firdevs Medresesinde Mukarnaslar:

(LeminaretdelaMosquéedesOmmeyadesàAlep,2010).

(Cawami wa Asar Medinetu Halab,2013).

-Bu dönemde cami mimarisinin özelliklerinden birinin iç ve dış cephelerinin basit olması ve ana girişlerin eyvan aracılığı ile olmasıdır. Bu eyvanların ortasında bazen mukarnaslar olabiliyordu. (Şekil 1.44).

Mihraplarda ise mermer kullanılıyordu. Bu mihraplar çeşitli şekillerin birbirleriyle bağlantısıyla oluşan geometrik şekilleriyle mihraba ayrı bir hava katıyordu.

Bu dönemin tekkeleri ve medreseleri Zenki dönemininkilerinden pek farklı değildir. Fakat bu tekkeler ve medreseler bu dönemde genellikle kale bölgesinin etrafına ve sur içi -dışı alanlara da inşa edildi. Eyyübiler 18 Tekke ve Zevye yaptırmışlardır. Bunlardan 5 tanesi günümüzde mevcuttur. Bunlar Firdevs Medresesi (M.S.1235)– Al-Nasiri Tekkesi (M.S.1237) –Al-Atabikiyye Tekkesi (M.S.1223) – Al kamiliyye Tekkesi (M.S. 1229)- Mahmelci Zaviyesi .

***Eyyübi Dönemi'nin En Mimari Özellikleri:**

-Eyyübiler yaşama ve askeri mimarisine önem veren bir topluluk olmuştur. Ayrıca Eyyübi mimarisini Selçuklu mimarisinin devamı olarak adlandırabiliriz. Bu dönemde şehirler büyütülmüş, surlar genişletilmiş, kaleye bağlı olan binalar çoğaltılmış, dini yapılar, okullar, sivil yerleşim yapıları, türbeler ve tekkeler çoğaltmıştır.

-Yapılarda çok büyük taşlar kullanılmıştır. Bu dönemde kubbe kullanımı da artmıştır. (Şekil 1.45).

-Tasarufly ve basit yapılara sahiplerdi. Bu yapıların planlarında basit tasarlanmıştır. Bu planlarda sadece kare avlu, ortasında süs havuzu ve etrafında geri kalan bölümler bulunurdu. Önceki dönemlerle kıyasla büyük binaların planlanması daha ustaca ve daha muntazam yapılmıştır.

-Dış ve iç cephelerde basitliğe önem vermişlerdir. Ana girişleri mukarnaslı eyvan üzerinden gerçekleşiyordu .

-Süslemeler genellikle ana giriş kapısı üzerinde ve pencere kenarlarında bulunurdu.

-Bu dönemde yeni süsleme teknikleri sembol ve mühür gibi olup yapıların girişleri üzerinde bulunurdu.

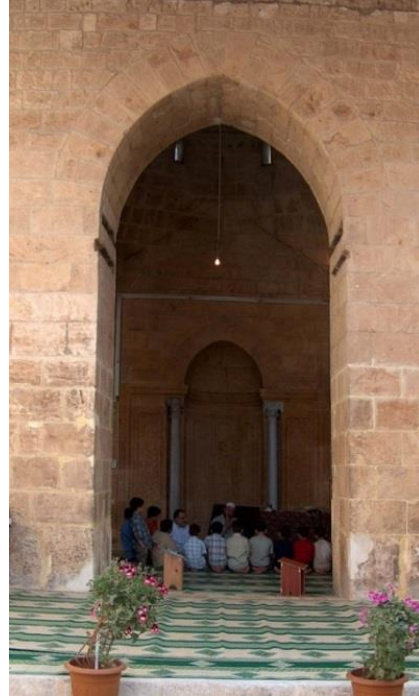
(Şekil 1.45):Eyyübi Döneminde Bombeli.
Kullanılan taşları .(Şahrur B.,2010).

(Şekil 1.46): Al-Zahiryevakı
(Gazi Antep Üniversitesi. (2010).

AdımAdım Halep'te Osmanlı'nın İzinde.s.243).

-Girişler daha yüksek olup ve girişlerin çatıları mukarnaslardan veya küçük 2 tavanı kubbeden oluşurdu. (Şekil 1.47).

(Şekil 1.47): Al-Zahiriye Medrese'nin Girişin ve Kavisi.(Akraa M., 2011) .

-Mihraplar değişik geometrik şekillerin birleşimiyle oluşan değişik renkte mermerlerden tasarlanırdı. Mihrapla da mukarnaslar kullanılmıştır. Ayrıca ahşap levhalar üzerine mozik de kullanılmıştır. (şekil 1.50).

-Taş kubbeler kullanılmış ve tavanlar 12 kolonlu kubbe kasnağına dayanan kubbe ile kapatılmıştı. (şekil 1.46). Düz revak, sivri revak parçalı revak, uzun ve kesişen kubbeler de kullanılmıştır. Bu dönemde ilk defa kapalı avlu üstünde bir kısmı açık kubbe kullanılmıştır. Girişlerin süslemelerinde değişik renk geçişleri olan mermer ve siyah renkte taşlar kullanılmıştır.

-Döşemesi siyah ve beyaz taşlarla döşenmiştir. Bu taşlar geometrik şekiller oluştaracak şekilde dizilmiştir(şekil 1.48), (şekil 1.49). Giriş koridoru , avlu, eyvan, (Medresetü'l Firdevs)ve eyvan önlerinde (Kamiliye medresesi) de aynı şekilde dizilmiştir. Girişlerde ve mihrap üstlerinde, dış ve iç cephelere ve eyvanların duvarlarında yazılı süslemeler ve minik bitki süslemeleri kullanılmıştır.

-Mukarnaslı kubbeler ilk defa Eyyübi mimarisinde görölmüştür.

-Ahşap ve tuğla yerine taş malzemesi ana malzemeler olarak kullanılmıştır.

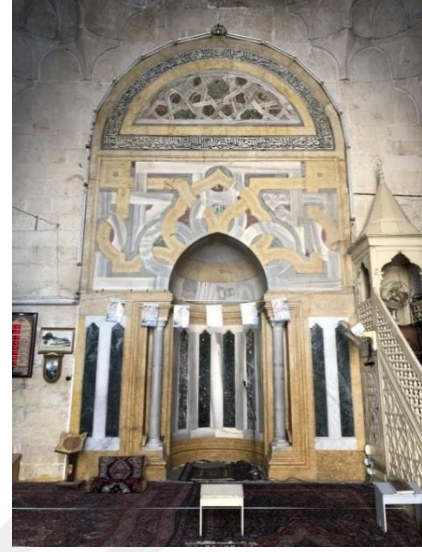
-Savaş zamanlarında düşmanların surları kesme ihtimaline karşı yağmur sularının toplandığı bir su sarnıcı kurmuşlardır.

(şekil 1.48): Fidevs Avlusu(Ocak2019).

(Şekil 1.49): Al-Firdevs'te Su Ögesi(Ocak2019).

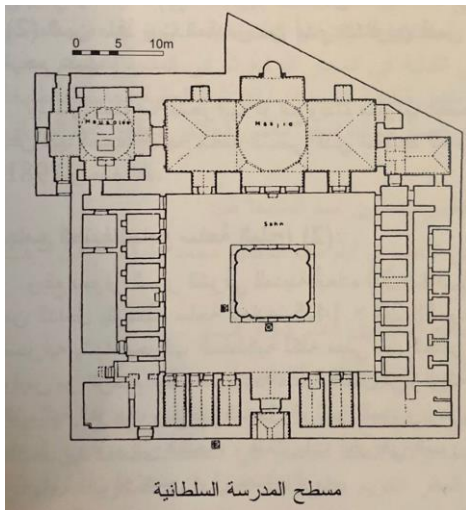

(Şekil 1.50): Al-Firdevs Mihrabı
(Ocak2019).

1.ÖRNEK: Sultaniye Medresesi (El-Zahiriyetü'l Cuvaniye:

Selahaddin Eyyubi'nin oğlu Melik Zahir tarafından M.S.1216 yılında yaptırılmıştır.

Plan (Şekil 1.51): Tek girişli bu medresenin avlusu bulunmaktadır. Avlunun güneyindeki mescid, doğu taraftan mezarlığa, batı taraftan oda ve depoya bağlıdır. Medresenin ikinci girişi ise güney tarafındadır, türbeye giden bir koridor, batısında küçük bir bahçe,kuzeyinde ise beş misafir odası ve bunların arasında geçitler vardır.Kuzeybatı tarafında ise bir tuvalet ve eşik bulunmaktadır. (Şekil 1.52).

(Şekil 1.51): Sultaniye planı (Haccar A. ,2010).

(Şekil 1.52): Al-Sultaniye Medresesi.(Khawatmi Dr.M. ,2010).

2.ÖRNEK:Firdevs Binası(M.S.1235) (Şekil 1.53):

Bu yapının en büyük özelliği Halep’de bir yapının birden fazla işleve sahip olan bazı yapıların bir arada bulunmasıdır(Cami-Medrese-Türbe-Tekke-Zaviye).

Bu proje 44 x 56 m simetrik ve büyük ölçülerde olup dikdörtgen şeklindedir.

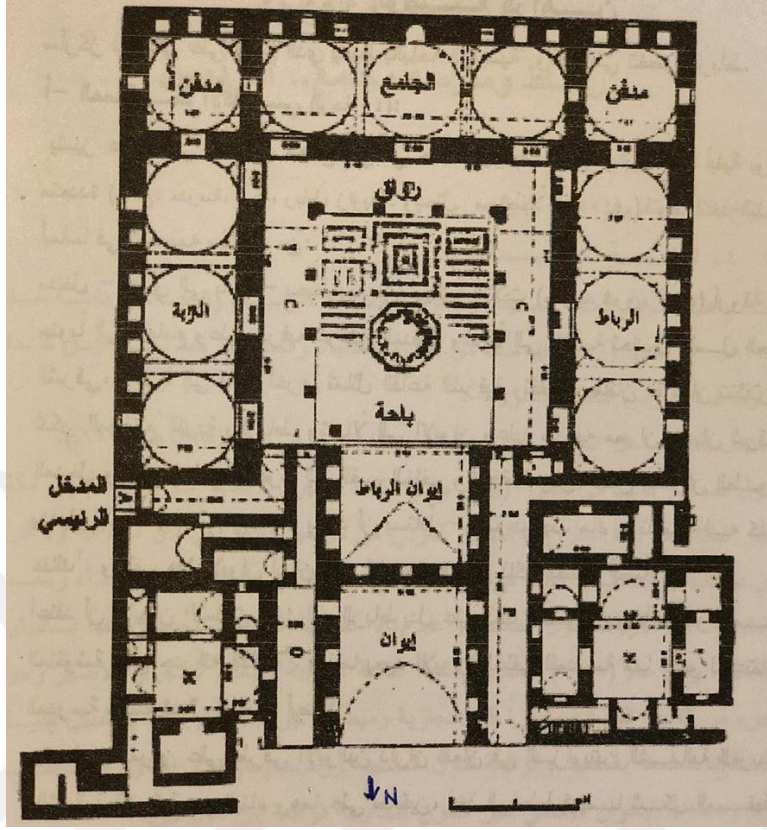
Bu yapının avluya giden giriş bölümü L şeklinde olup, avlunun 3 etrafı revaklarla çevrilidir. Cami bölümüne götüren revakların iki tarafında 2 tane türbe mevcuttur.

Doğu ve batıda bulunan 2 büyük oda ise türbe ve tekke için tasarlanmıştır. Kuzeyde ise 2 tarafında holleri olan eyvan aracılığı ile arka bölüm ve arka girişe ulaşıldı.

Ayrıca bu bölümde müezzin odası bulunur.

Bu eyvanın arkasında bir eyvan daha olup kuzeyde bulunan okula aittir.

Bu da bu yapının kuzeyinde bir okulun var olduğunu göstermektedir.

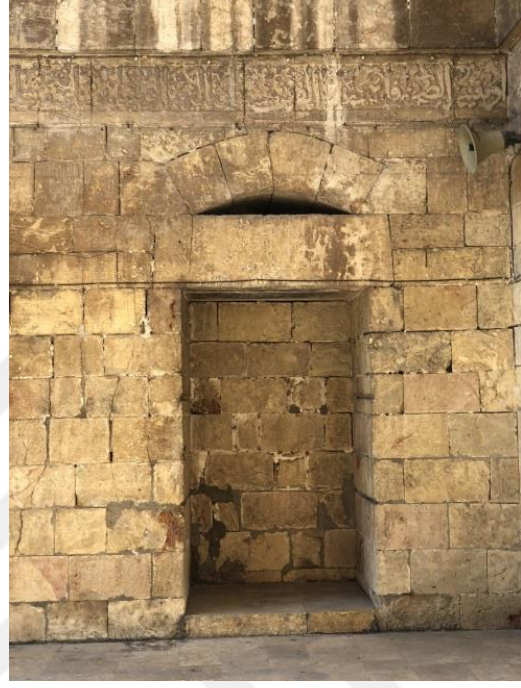
(Şekil 1.53): Firdevs Binasının planı.(Müzeler ve Anıtsal Müdürlüğü,2007).

Yapının kuzeyinde bulunan 2 revak ve bu revakların 2 tarafında bulunan koridorlarla kuzeybatı ve kuzeydoğudaki 2 ayrı eve ulaşılabilirdi. Bu evler iki kattan oluşmaktaydı. Bu evler sufi öğrenciler ve diğer öğrenciler için tasarlanmıştı.

Yapı: Eyvanlar, giriş ve koridorların tavanları tonoz ile kapatılmıştır. 11 taş kubbe ve 1 tuğla kubbe kullanılmıştır. Revaklar parçalı ve sivri olarak tasarlanmıştır. Lento ise tek bir parça taştan oluşmaktadır. (Şekil 1.54).

Bezeme ve Süslemeler: Bezemeler genellikle mermer taş yüzeyne Arapça kitabe metinlere yazılırdı . Ayrıca ahşap plak üzerine işlenmiş metinlerle birlikte,camilerin ana giriş kapılarının da üzerinde bazı süslemelerle rastlayabiliriz(Şekil 1.55).**Mukarnaslı sütunlar** ilk defa burada kullanılmıştır. Bitki ve yıldızlı şekiller süslemelerde kullanılmıştır.

Avludaki süs havuzu sekizgen şeklindedir. Yerler ise geometrik şekillerde döşenmiş olan sarı ve siyah renkte taşlar ile kaplıdır.(avlu, revaklar,eyvan ve koridorlar).

(Şekil 1.54):Firdevs Harim Kubbesi(Ocak2019). (Şekil 1.55):Firdevs Duvarın Dolabı ve kitabesi (a.g.e.).

M.S.1958 yılında bu minare daha sağlam bir yere taşınmıştır. Bu taşınan minarenin yerine ise silindir bir minare inşa edilmiştir.

*Bu yapının Halep mimarisi için önemi çok büyüktür.⁵ 20. yüzyılında harabeye dönen bu yapı M.S.1965 yılında restore edilmiştir.M.S.1989 yılında ise batıda bulunan büyük salonun yerleri sarı taşlarla döşenmiştir.

1.2.6.Memluk Dönemi Mimari Özellikleri(M.S.1260-1516):

*Şehrin Genişlemesi (Büyümesi):

Bu şehrin halkının yardımı ile şehrin büyümesi ve genişlemesi hızlı olmuştur. şehrin surları Moğollar tarafından M.S.1390 yılında yıkılmış (İSESCO.2006), M.S.1417 yılında

---

5-M.S.1916 yılında taştan olan giriş kapısı ahşap ile değiştirilmiştir. Eyvanın üzerinde sekizgen ve alçak bir minare bulunmaktaydı.

da tekrar restore edilmiştir. Şehrin doğu bölgesinde yeni inşaatlar sonucu yeni mahalleler ortaya çıkmıştır. (-Hretani,2007).

Bu bölgeler surların dışında kalıp, kuzey tarafında Al-Cudayde adında yeni bir mahalle ortaya çıkmıştır.

Yeni yapıların ortaya çıkması ile genişleme en çok kalenin kuzey tarafında olmuştur. (Mağzel, 2014).

14. Yüzyılda eski merkezin güneyinde ve kuzeyinde de yeni mahalleler olmuştur. Bu mahallerde büyük ve mimari olarak çok güzel olan camiler hamamlar da bulunmaktadır (Şekil 1.56). Bunlar özellikle sur kapıları ve çarşılar arasında bulunan eksen boyunca inşa edilmiştir.

*Memluk'ların En Önemli Yaptıkları:

1.Kale: Memlukların kalede yaptığı mimari işlerin önemi büyüktür. Yaptıkları en önemli şeylerden biri ise M.S.1406 yılında kalenin kuzeyine ve güneyine süslemeleri ile meşhur olan iki mühteşem kule ve taht odası inşa etmişlerdir. Bu kulelerin üzerinde 9 adet kubbe bulunmaktadır. (Hretani, 2007).

M.S.1417 yılında ise kuzeyde bulunan surun ortasına ise çok belirgin bir kare şerefe inşa edilmiştir.

-Son Memluk sultanı olan Kansuh El-Guri ise M.S.1504 yılında kaleyi restore ettirip son halini vermiştir. Kalenin etrafında bulunan hendeğin derinliği artmış ve kalenin kenarlarında harç kullanılmış, köprü düzeltilmiş ve kaleye ulaştıran bu köprünün üzerine yüksek bir kule inşa edilmiştir.(Herzfeld, t.y. , s.40).

-Kalenin yanına bir adliye sarayı yaptırılmış, daha sonra bu saray tahribata maruz kaldığı için yerine hükümet konağı inşa edilmiştir.

Kale ile adliye arasında kalan alan ise eski şehrin merkezi sayılıp, etkinlik alanı, askerlerin toplanma alanı , pazarlar ve ucuz lokantaların bulunduğu etkinlik alanı olarak kullanılmıştır.

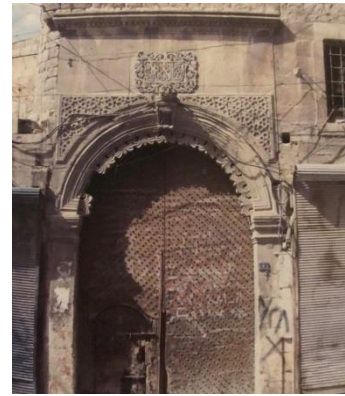
-Memluk sultanları ve dönemin önde gelen güçlü adamları kalenin etrafına ihtişamlı camiler yaptırmışlardır.

Bu camilerin etrafında ticari dükkanlar, pazarlar ve vakıf binaları gibi yapılar yer almıştır. Bu tip inşaatlar Osmanlı Dönemi'nin ilk yıllarına kadar sürmüştür.

-Memluklar, şehrin en eski pazarı olan "El-Medine" çarşısını geliştirmiş ve kentsel kompleksler inşa ettirmişlerdir. Bu kompleksler de süslemeleri ve geniş alanlarıyla muhteşemdir. (Al Şark Al Awsat Gazetesi.2011). Suvajeh "mimari sadeliğe ek olarak bu binaların amacı rahat bir yaşam için mimarı yaratıcılıktır. Ayrıca müşterilerin de dikkatini çekmek de amaçlarıdır." demiştir.

2.Hanlar: bu dönemde han inşaatlarına da önem verilmiştir. Ortasında avlusu olan, etrafı odalar ve depolarla çevrili 2 katlı yapılar olarak tasarlanmıştır. Üst kat tüccarların konaklama yeri olup, alt kat ise depo olarak kullanılmıştır. (Hayır Bey Hanı, Sabun Hanı,Halevani Hanı) (Şekil 1.57). Hanlar Osmanlı döneminde daha çok yayılmıştır. Halep'te bulunan çoğu çeşme ve sebil Memluk Dönemi'ne aittir.

Bu dönemde Venedik'ten tüccarlar, antep fıstığı, pamuk ve ilaç almak için Halep'e gelirlermiş. Bu yüzden Halep'te Venedik Han'ı bulunur. M.S.1422 senesinde ise İtalyan konsolosluğu açılmıştır(Halep şherinde Kent pazarlarının kentsel genişlemesi.2007.). Böylece şehir, ticaret alanında önemli bir merkez sahip olmuştur.

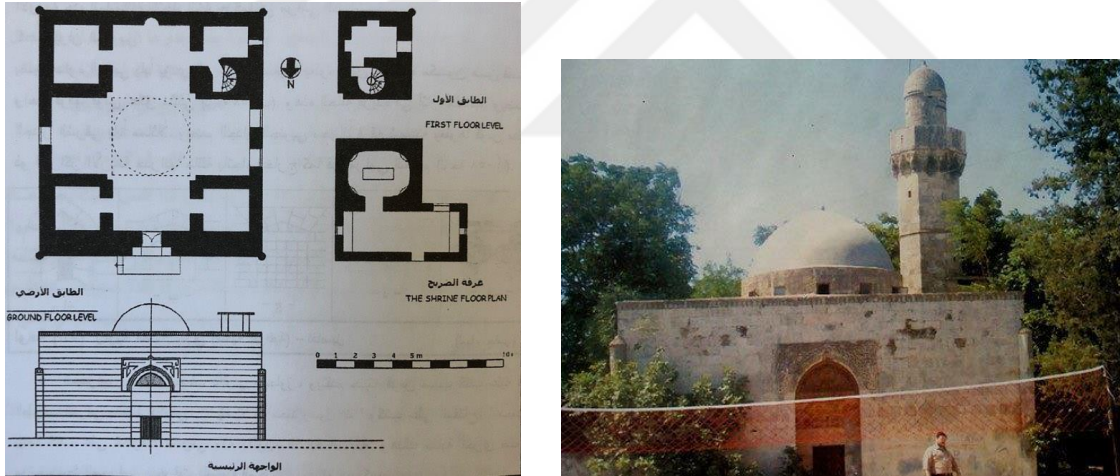
(Şekil 1.56): YelbuğHamamı. (Aalo M.,2008)

(Şekil 1.57): Halevani Hanı. (Gazi

Antep Üniversitesi. (2010).Halep'te AdımAdım Osmanlı'nın İzinde.s.487).

3. Tekke ve Zaviyeler: M.S.1402-1485 yılları arasında İbni Al-Şehne , surların içinde ve dışında 31 zaviye ve tekke olduğunu söylemiştir. Abu Zar da ise surların dışında bulunan zaviye ve tekkelerin M.S.1479 yılında 16 adet olduğunu söylemiştir. Böylece toplamda 47 adet bulunduğu söyleyebiliriz (Farid,Ceorg ve Davud,Tarif.2008,s.175). Halep'te Eyyübileri döneminde 24 zaviye bulunmaktaydı. Memluklar ise 6 adet yaptırmışlardır. Zaviye ve tekkeler bu dönemde küçük alandan oluşmakta idi. Bu zaviye ve tekkelerin çoğu avluya ulaştıran girişlere sahipti. Bu yapıların avlularının dört tarafı diğer bölümler ile çevriliydi. Genel olarak planları dört birbirine dik eyvanlardan ve kubbe ile kapalı avludan oluşmaktaydı. Bu dönemde mescide ait tekke ve zaviyelerde inşa edilmiştir. (AL-Jaser, 2008, s.163).

Girişlerde ve eyvanlara açılan çok büyük ve yüksek kapılar mükarnaslı, geometrik ve bitki motifleri ile süslenmiştir. (Şekil 1.58).

(Şekil 1.58):Al-Şeh Yabrak ZaviyesiM.S.1467.Plan ve Ana Cehesi(.Al-Jaser Dr.L. , (2008).Dur Al-M utasavife s.177+188).

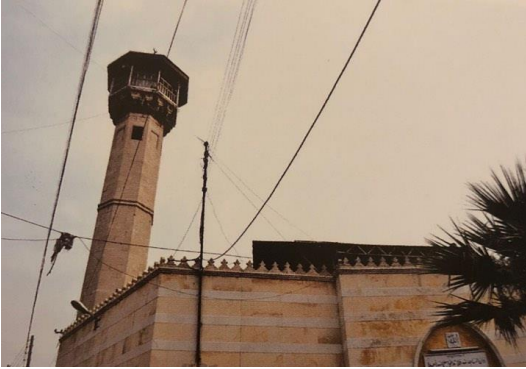
Avlular ise genellikle küçük veya orta büyüklükte olup açık bir şekil almaktaydı. Yer döşemeleri sade olup, süs havuzu orta büyüklükte olup kare şeklini almaktaydı.

Mihraplar sade olup kavislerin üzerinde Kufi Hattı ile yazılmış süslemelerden oluşurdu. (AL-Jaser, 2008,s.260).

4.Camiler: Camilerin girişleri eyvan aracılığı ile olup, avlunun batı tarafında bulunurdu.

Caminin mescidi güney yönünde bulunup, birkaç bölümünden oluşurdu. Tavanlar ise ortada bulunan kubbe ve etrafındaki kesişen kubbeler ile kapatılmıştı. Doğuda ise genellikle mezarlar mevcuttur. Güneyde ise minareye ulaştıran merdiven bulunmaktadır. İbni Şuhne 15. Yüzyılda Memluklar Dönemi'nde birçok camiler yapıldığını söylemişlerdir Memluklar Dönemi'nin camilerini ayıran en büyük özellik Minareleridir. Bu minareler sekizgen şeklinde tasarlanmıştır. Minarelerin mukarnaslı şerefeleri konsol üzerinde ahşap gölgelik bulunup onunda üzerinde çokgen kubbe yer almaktadır. (Şekil 1.59). Genellikle minarelerin üzerleri süslü ve yazılar bulunmaktadır. (Halep'te Adım Adım Osmanlı'nın İzinde. 2010. s. 263).

Yani Halep'de sekizgen bir minare gördüğümüzde bunların Memluklar Dönemi'nde ait olduğu söyleyebiliriz. (Şekil 1.60). Bu dönemde silindirik minarelerde tasarlanmıştır, fakat çok yayılmamıştır. (El-Rumi Camii, Oğlubek Camii). Kaidesi kare şeklinde olan minarelerin gövdesi yine sekizgen şeklindedir. Örnek olarak : Aaltunbağa Camii Minaresi (M.S. 1318).

(Şekil 1.59): Karlık Camisin Minaresi. (Şekil 1.60): Al-Mihmandar Minaresi.

(Gazi Antep Üniversitesi (2010).

(A.g.e.)s.156.

Halep'te Adım Adım Osmanlı'nın İzinde. S. 152).

5. Kral Sarayı Memluklar en önemli yapı olarak sayılır. M.S. 1228 yılında inşa edilmiştir. Çok büyük girişi olup, girişin üzerinde mukarnas ve süslemeler bulunur. Yerler mermer ve sarı-siyah taşlarla döşenmiştir. Açık avlusunun ortasında ise süs havuzu bulunmaktaydı. Bu sarayda 40 oda bulunup bu odalar mermer mozaik ve mukarnaslarla süslenmiştir.

Günümüzde halen bulunan saraylardandır. Batı tarafındaki birçok bina bulunur. Bunlar çalışanlara ve sarayın müdürüne aittir. Tahtın bulunduğu odaya ulaşmak için süslü ve renki olan taşlar ve mukarnaslardan oluşan kapıdan geçilirdi. Bu odanın inşasına Eyyübiler başlamış, fakat Memluklar tarafından tamamlanmıştır. M.S.1960 yılında ahşap, taş ve eskiye benzetme süslemeler eklenmiştir. Bu odanın çok büyük etrafı arapça yazılarla süslü penceresi bulunurdu.

6.Hamamlar: (Şekil 1.61):_ Birçok hamam inşaa ettiren Memluklar'ın yaptırdığı en meşhur hamam günümüze kalan Yelboğa Nasiri Hamam'dır. Şehrin Kale'sininin önünde yer almaktadır.

Bu da şehrin en önemli yapılarından olup yapısı, tarihi, sanatı, tasarımı bakımından büyük önem taşır. Siyah ve sarı işlenmiş taşlardan yapılmıştır. Hamamın ortasında bulunan süs havuzunun üstü büyük bir kube ile kapatılmıştır. 6 odası ve soyunma bölümü bulunmaktadır.İç bölümündeki sıcaklık 3 eyvan ile çevrimştir. Ayrıca kuyu ve 2 adet halvet hücresi bulunmaktadır.

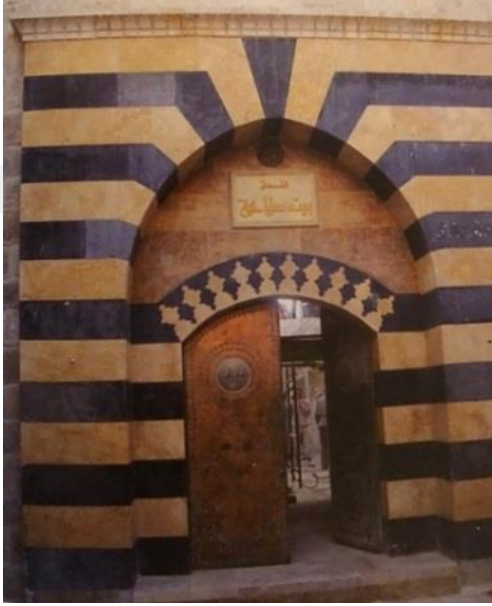
(Şekil 1.61):Kawwas Hamamı. (2008,www.dnnar.com).

7.Cepheler: Cephelere önem vermişlerdir ve farklı taşlarla süslemişlerdir. Bitki motifleri, geometrik, mukarnas ve muzerr⁶ şekiller kullanılmıştır. Dikkat çekmek amaçlı genellikle pencere ve giriş etrafına donatılmıştır.Dış cephelerin bazıları siyah taşlarla kaplanmıştır.

6-Muzerr⁶: Araplara ait taş süsleme sanatıdır. Taşlar sıralanarak dizilir. Sweni,M.Ali. Halk mimarisi sözlüğü.s.685.

- Kavisler değişik şekillerde yüksekte bulunan pencereleri süsleme amacı ile kullanılmıştır. “Arguni Bimaristanının Ana Girişi (Al-Dur Al-Muntahab.s.233.) M.S.1354”.Cephelerde en önemli olay Memlukların yatay şekilde kırmızı, beyaz ve siyah taşların kullanmasıydı, bu Ablak sanatı olarak bilinir⁷. (Şekil 1.62). Osmanlılarda bu sanata devam etmişlerdir . (Al Gezzi,.s.235).

(Şekil 1.62): Salahie Evin Girişi. (Şekil 1.63):Arguni Bimaristanı'nın Ana Girişi(2019).

(Gazi Antep Üniversitesi (2010). Halep'te AdımAdım Osmanlı'nın İzinde.S.356).

*Memluklar Dönemi'nin En Önemli Mimari Özellikleri:

1-Bu dönemde yeniliklerin başlangıcı olarak bilinir. Bu yenilikler mimari alana da yansıtılmıştır. Medreseler, hanlar, çarşılar ve saraylar bu yeniliklere göre tasarlanmıştır.

2-Klasik cami planı:Avlu, avlunun güneyinde bulunan harim, kuzey doğu ve batıda ise revaklar bulunmaktadır. Camide kullanılan bu tasarım medreselerde da kullanılmıştır.

3-Girişler aracılığı ile eyvanlara ulaşıp, tavanlar yarı mukarnaslı kubbeler ile kapatılmıştır.Eyvan kuzey tarafında yer almaktadır.

7-Ablak Sanat: Taşların bu renklerde kullanılması yapının çok büyük görünmesini engellenmiştir.

4-Dış cepheler renkli taşlarla süslenip oyma taşlar kullanılmıştır. Sıralama şeklinde dizilen sarı, siyah ve beyaz taşlar sadece kapı ve pencere etrafında kullanılmıştır. Bitki motifleri, geometrik şekiller ve oyma taşlara çok önem verilmişlerdir. Bu süslemeler genellikle kapı ve pencere etrafında kullanılmıştır. (Şekil 1.63).

5-İç cephelerde sadeliğe önem verilmiş,cephelerde oyma taşlar kullanılmıştır.

6-Kapı ve pencer üstlerine dekoratif eleman olarak renkli mermerler, ayrı zamanda önceki dönemlerde de kullanılan kavisler kullanılmıştır.

7-Oyma taşlardan tasarlanan sivri kemerlerle birlikte birçok kemer türü ortaya çıkmıştır.

8-Eyyübi Dönemi'nde de kullanılan mukarnaslı sütunlar bu dönemde de kullanılmıştır.

9-Kesişen kubbe ve sivri kubbelerin kullanımı artmıştır.

10-Bu döneminin minareleri sekizgen şeklinde olup,kaideleri kare şeklinde tasarlanmıştır.

Aslında Memluklar minare inşasında ilk olarak silindir şeklini kullanmışlardır, fakat bunu devam ettirmemişlerdir. Genellikle minarelerin üzerinde mühteşem yazılar yazılmış taşlar bulunmaktadır.

11-Mühür (rank) gibi çeşitli motifler de kullanan Memlukler, kendilerine has mimari özelliği olan karakterlere sahiplerdir.

12-Dönemin yapılarında ana bölüm mevcut olmayıp, avlusuz ya da küçük kapalı avlu olacak şekilde tasarlanmıştır.

Ayrıca ervaklar ve revaklar da ana unsur olarak kullanılmamıştır.

13-Kavislerde yeni şekiller oluşturulmuş olup, kubbeler ise taşıyıcı unsur üzerine yerleştirilmiştir.

1.2.7. Osmanlı Dönemi'nde Mimari Özellikleri (M.S.1516-1918):

-Mercidabık Savaş'ndan sonra (24 Ağustos 1516) Osmanlı hâkimiyeti altında giren şehir, doğu-batı ticaretinin önemli bir merkezi olarak gelişmekteydi. Osmanlıların hükmü ile birlikte Halep'te şehrin geçmişinde rastlanmayan büyük bir gelişme devri başlamış olup, bu dönem Halep'in en parlak dönemi olmuştur.

Halep, Osmanlı İmparatorluğu'nun en önemli kentleri arasında yer almıştır. Buna dayanarak Osmanlı mimarisinin de Selçuklu ve Bizans mimarisinden, teknolojisinden etkilenmiş olduğunu, fakat 16. yüzyılla birlikte bu etkilenmeden arınarak tamamen kendi yolunu bulmuş olduğunu söyleyebiliriz.

Osmanlılar, Halep'de işlevine göre değişen birbirinden farklı 300'den fazla mescit, saray, han, kervansaray inşa ettirmişlerdir.

Osmanlı Mimarisi'nde Ortaçağ İslam Sanatı'nın kalıpları yoğrulmuş ve bu geleneğin ötesinde daha farklı denemelerde bulunmuştur. Osmanlı mimarisinin temel birimi kubbeli kare-küptür.

-Farklı dönemlerdeki ihtiyaca ve teknolojiye göre farklı yapı türleri inşa edildiyse de, genellikle Osmanlıların hükmettiği bölgelerde camilerin ana mimari sembolleri olduğunu söyleyebiliriz. Bu camiler çevrelerine yapılan sosyal yapılarla birlikte birer külliye oluşturmaktaydı.

-M.S.1516-1703 yılları arasında birçok dini ve kamu yapıları inşa edilmiştir. Klasik dönemin mimarlarının yaklaşımı yüksek ve görkemli yapılar inşa etmek yönündeydi. Bu sebepten ötürü erken dönemde uygulanmaya başlayan kubbeli ve merkezi planlı yapılar, klasik dönemde daha anıtsal ölçeklerde uygulanmıştır.

-Halep'in panoramik görünüşü, klasik Osmanlı şehirciliğinin tipik bir örneği olarak görülmektedir. Sur içinde bulunan büyük camiler, saray ve konaklar, hamamlar, sokak boyunca sıralanan çeşme ve sebiller, külliyeler, cephe süslemeleri ve mimariyle birer etnografya müzesi pozisyonundaydı.

*Şehrin Genişlemesi (Büyümesi):

Adiliye camii (M.S.1555) etrafında bulunan Dukakin Zade Mehmed Paşa külliyesi, 4 çarşı, 157 dükkan, 3 büyük hanı içine almaktadır. Mehmet Paşa külliyesi'nde 937 işyeri bulunmaktadır. Bu külliye de yer alan Gümrük Hanı 129 iş yeri bulundurmakla birlikte büyük ve dikkat çekici olup, önemli mimari özelliğe sahiptir. Bu külliyenin vakıfları arasında yer alan ve 344 dükkanı içine olan iki çarşı bu civarda bulunmaktaydı.

1583'de Behram Paşa Külliyesi'nin inşasıyla şehrin gelişimi daha da ilerledi. Burada iki çarşı bulunmaktaydı. Öte yandan İpşir Paşa'nın kuzey varoşunda, hrisityan mahallesi olan Cüdeyde'nin yanına kurduğu büyük külliye de (M.S.1653-1654) bir han, bir büyük cami, bir kumaş boyama atölyesi, kahve, sebil ve dükkanlar bulunmaktaydı. Bu külliye, bu kesimin de gelişimin daha düzenli bir şekle sokmakla birlikte, merkezle varoş mahalleler arasındaki bağları sağladığı gibi varoş mahallelerdeki evler için de yakın bir alışveriş mekanı olmuştur.

Halep, ekonomik olarak kuzeye ve güneye giden ana ticaret yolu üzerinde bulunduğu için sürekli bir gelişme halindeydi. Aslında Memlük Dönemi'nde başlayan bu gelişme, Osmanlı Dönemi'nde daha da artmıştır. Mezarlıkların güney bölgesinde bulunması sebebi ile o tarafa yayılma cılız kalmıştır. Batıda bulunan tabakhaneler ise (M.S.1570) yılında şehrin eski yerlerinden bu yöne taşındığı için nisbi bir büyüme olmuştur. Fakat batıda bulunan surların yakınından akan ve taşıdığı önemli tehlikeler yaratabilecek olan Kuveyk Nehri'nin bulunması batı yönünden büyümesine engel olmuştur.

Kale ve Medine'den (şehrin merkezi) itibaren halkalar halinde yayılma eğilimi gösteren Osmanlı Halep'inin en zengin semtleri ,tüccarların ikamet ettiği ve büyük evlerin bulunduğu ,Ferfire,Suveyka ve Sefahiye idi.

*Osmanlı'ların En Önemli Yaptıkları:

1.Camiler: Osmanlı Dönemi'nde Halep'de cami tasarımlarında yeni bir tarz oluşmuştu.

Bu mescitlerin harim bölümü planda kare şeklinde olup, tavanı tek bir büyük kubbe ile kapatılmıştır.

Önceki dönemlerde sütunları bulunan harim bölümünde, Osmanlılar Dönemi'nde hiç sütun kullanılmamıştır. Bu dönemde minareler ise çokgen (16) şeklinde tasarlanmıştır. Statiği bakımından ise mescidin sağlamlığı için taştan destekler kullanılmıştır.

Bu tarz İstanbul'da başlayıp, Halep'e kadar gelmiştir. Fakat İstanbul'daki camiler, Halep'deki camilere göre daha büyüktür. Halep'deki camiler daha basittir.

Harim bölümünün dar olmasından dolayı ve çok yer kaplamaması açısından mahfil, girişin sağ tarafında harim bölümünün üzerinde bulunmaktadır. Bunu Husruviye ve Adiliye camii'nde görebiliriz.

Halep Osmanlı Dönemi'nde büyük çarşılara sahip olduğu gibi İstanbul tipi uzun ince minareli camileriyle de bu dönemin özelliklerini aksetmektedir. Mimar Sinan'ın ilk eserlerinden olan Hüsrev Paşa ve Behram Paşa camileri yanında Ahmadiye, Şabaniye ve Osman Paşa Medreseleri de dikkat çekici eserler arasında yer almaktadır.

Halep'te bulunan Osmanlı Dönemi'ne ait camilerin özellikleri şöyledir:

- Sütunsuz ve çok geniş olan mescitlerin yatay şeklinin belirgin olması.
- Dört payandası olan yatay şeklinin orta sahasının geniş, etrafındaki sahaların küçük olması.
- Klasik yatay şeklinin birçok mescitlerde devam etmesi ve üç sahnının olması.
- Mescitler de küçük mihrapların ve eyvanların bulunması.
- Önüne eşik ve cemaat yeri yapılması.
- Çevreye çok pencereyle açılması, etrafında bahçelerin ve sahaların olması ve dış surdan ayrı bir blok şeklinde yapılması.
- İç kısımda pencerelerin ve revakların üzerinde mermerler, sarı ve siyah renklerde taşlar kullanılarak süslenmesi, pencerelerde renkli camların kullanılması.
- At nalı şeklindeki sivri 5 revakların ilk kez Halep'te mescitlerde belirmesi.

-Büyük kubbelerin geniş sahaları payandasız kapatmak için kullanılması, kubbelerin kurşun levhalarla kapatılması.

-Şemsiyesiz şerefeli çokgen şekilli minarelerin olması.

2.Minberler: Osmanlı Dönemi'nde minberler genellikle mihrapların yanında bulunurlar. Bu minberler taşlardan yapılmış olup iki tarafı yıldızlı oymalarla süslenmiştir (Husruviye Camii). Bazı minberlerin ise ahşaptan yapıldığını görebiliriz. Bu minberlerin iki tarafında oymalı korkuluklar bulunmaktadır (Mevleviye Zaviyesi) ya da daha basit şekillerde de görebiliriz (Vefaiye Zaviyesi).

3.Mahfil: Bu parça ilk olarak Husruviye Zaviyesi'nde bulunan harim bölümünün kuzeybatısında, mukarnas sütunlardan oluşmuş bir şekilde tasarlanmıştır.

Diğer eserlerde ise ahşaptan olup iki ahşap sütun ve konsol desteklidir. Bu mahfillerde ilahi söyleyen kişiler otururdu (Mevleviye Tekkesi).

4.Mihraplar: Mihraplar bu dönemde birçok şekilde tasarlanmıştır.

1-Çokgenli mihrap(yedigen):Birçok süsleme yöntemiyle tasarlanmıştır(Husruviye Cami).

2-Basit(sade) mihrap: (Vefaiye Tekkesi'nin mihrabı).

3-Mukarnaslı mihrap: (Husruviye Tekkesi'nin son cemaat yerinde bulunan mihrap).

4-Deniz kabuğu şeklinde oyulmuş mukarnaslı mihraplar, iki yanında oymalı konsol bulunmaktadır(Mevleviye Harimi).

5-Geometrik şekiller ve bitki motifleriyle çevrili mukarnaslardan oluşan mihrap (Vefaiye Tekkesi'nde bulunan türbenin mihrabı).

6-İki tarafı oymalı konsollardan oluşan basit mihrap (Sayyadiye Zaviyesi ve Refaiye Zaviyesi).

5.Minareler: Çokgen (on altıgen) olan bu minareler, mukarnaslı şerefeden oluşup kubbesi koni şeklindedir. Bu kubbeler kurşun levhalarla kaplıdır (Husruviye Tekkesi). Bazıları

ise sekizgen olup, en tepesi geometrik Ablak oymalarla süslenmiş ve siyah- beyaz taşlar kullanılmıştır. Bu sekizgen minarelerin yine sekizgen şeklinde şerefesi bulunmuştur.

6.Tekke ve Zaviyeler: Osmanlı Dönemi'nde Halep'te bulunan sufi evlerinin aşağıda belirtildiği gibi farklı isimleri ve farklı tarzları bulunmaktadır.

-Büyük sufi evleri.

-Küçük sufi evleri.

-Sufi evlerine dönüştürülen mescitler.

-Camilere ve mescitlere bağlı olan sufi evleri.

-Zikir amaçlı kullanılan kubbeler ve türbeler.

-Sufi evlerine dönüştürülen evler.

-Sufi evlerine dönüştürülen medreseler. Bu da sufi evlerinin ve medreselerin birbirine benzerliğinden kaynaklanmaktadır. Medreselerdeki odalar, itikaf odaları olarak kullanılmıştır.

-Bankusa camii ve Emevi camii gibi camilerin, Osmanlı Dönemi'nde ibadet yerlerinin sufi evlerine dönüşmesi, tasavufun yayılmasında önemli bir rol almış olup, idarenin desteğini almıştır. Tezkirelerde birçok sufinin mescit ve camilerde zikir yaptıkları kayıtlıdır. M.S.1924/H1343 yılında El-Tabbah, resmi kayıtlara göre 34 tekke ve zaviye olduğunu söylemiştir.

7.Evler ve Konaklar:

Bazıları Türk rokoku üslubunda olan ve XVII ve XVIII yüzyıla ait olan konaklar ise olgun yapı teknikli cepheleriyle o dönemin mimarisinin güzel örneklerini oluştur.

-*Halep Evi*: Halep evi içeriye avluya açık , dışarıya kapalı bir yapıya sahiptir. Dolayısı ile bu avlu yapının omurgası sayılmaktadır. Bu bina tarzı,Doğu'da birçok asırıdır, yaygın olan bir tarzıdır. Halep evleri genellikle eski Halep semtlerinde bulunmaktadır. Planın ortasında bulunan avlu bu yapıların çekirdeği sayılıp, bu avlunun etrafındaki odalar bir

veya iki kat şeklinde bulunmaktadır. Bu avlular dağıtma ve toplama olarak iki işleve sahiptir. Birincisi dağıtımdır, çünkü avlu tüm odalara açılmaktadır. İkincisi toplamdır, çünkü avlu aile bireylerinin toplanma alanı olarak sayılmaktadır. Bazı eski Halep evlerinin lüks alanlarında bu avlularda gerçekleştirilen aile evi tören ve düğünler için getirilen müzisyenlerin oturmaları için hazırlanan, üstü asmayla kapalı kameriye bulunmaktadır.

Bu evlerin duvarları saldırganlara karşı sur vazifesi görmektedir. Avluya giden hol ise içeridekilerin görünmelerini engellemek için genelde eğik “L” harfi şeklinde tasarlanmıştır. Genel yabancı misafirlerin, evde bulunan mahremleri görmemesi için mimar, ailenin oturduğu kısmı misafirhaneden ayırmıştır. Avlunun genişliği, evin büyüklüğü, her kısmın ayrı avlusunun olması, evin sahibinin maddi durumunda bağlıdır. Dolayısıyla bazı avluların bir veya iki tarafında görmekteyiz. Daha büyük evlerde ise avlunun üç veya dört tarafında odalar vardır. Bu evlerde görevlere göre iki çeşitte tasarlanmıştır. Bazılarının bodrum şeklinde yer altında odaları mevcuttur. Bazı evlerde ise hizmet için ayrı avlu bulunmaktadır.

Saraylara benzeyen bu büyük evlerin sahipleri genellikle Müslümanlardır. Her evin ortalama alanı 900 m² olup, üç avlusu bulunmaktadır.

Birinci avlu misafirleri ağırlamak için tasarlanan misafirhane-selamlık bölümü, ikincisi aile için tasarlanan haremlik bölümü, üçüncü ise hizmet görenler içindir.

Halep evlerinde bulunan mutfak ve banyolar hariç, odaların belli bir görevi yoktur. Oturma odası bazen yatak odası olarak kullanılabilir. Bilindiği gibi, Suriye’de odalar mevsim değişikliğine göre kullanılır. Yazın kullanılanlara yazlık oda, kışın kullanılanlara ise kışlık oda denir. 19.yüzyıldan 20. Yüzyıla kadar olan süre “Geç Osmanlı Dönemi” olarak adlandırılır. Barok tarzının ve Avrupa mimarisinin etkilerini bu süreçte görebiliriz. İç avlu yok olmuş ve cepheler dışa dönük tasarlanmıştır. Bunu sur dışında kalan bölgelerde görebiliriz. Özellikle Cemiliye ve İsmailiye Mahalleleri’nde görebiliriz.

-Eyvan: Avlunun güney tarafında bulunan bir salon şeklindedir. İki kat yüksekliğinde üç duvar ile çevrilidir. Eyvanın tabanı ise yere yaklaşık 40cm yüksektedir. Bu yüzden eyvana taş bir basamak ile çıkılır. Yaz aylarında eyvan, güneş sıcaklığından uzak olduğu

için dinlenme yeri olarak kullanılır. Eyvanlar Suriye’de xıı. Yüzyıldan beri bir Arap mimari tarzı olarak mevcuttur. Eyvanı sadece evlerde değil, camiler, medreseler, ve hastanelerde de görebiliriz. Genellikle eyvan tabanları renkli mermerler ile döşenmiştir.

-Karşılama Odası(Salon): Renkli mermerler ve mozaikler ile döşenmiş büyük eşikten oluşmaktadır. Ortasında kubbeli su fiskiyesi bulunmaktadır. Eşiğin üç tarafında “U” harfi şeklinde üç eyvan bulunmaktadır. Eski Halep’de ve tarihi bölgelerde bulunana evlerin birçoğu Osmanlı Dönemi’ne aittir. Bu evlerin bazıları günümüze kadar kendini korumuş olup , bazıları ise çıkan iç savaş neden ile harabe halindedir. Bu evler özellikle o dönemin zengin semtleri olan (Cellüm,Ferafire, Benderetü’l İslam, Küçük çarşı) sur içi ve sur dışı (Cüdeyde) semtlerinde bulunmaktadırlar. Söz konusu evler,şehre yakın yerlerden getirilen taşlarla yapılmıştır.Osmanlı Dönemi’nde inşa edilen bu Halep evlerinin sayısal değerini bilmek çok zordur, çünkü bu evler çok olmakla birlikte bazıları birkaç eve bölünmüş olup, bazılarına ise iç kısımlar eklenmiştir. İç avlusu, eyvanı ve salonu olan klasik Halep evleri, daha sonra avlusuz ve kat şeklinde olan evlere dönüştürülmüştür. Üst katta geniş sokaklara açılan ahşapla kapatılmış cumbalar bulunmaktadır. Bu cumbalar aracılığı ile kadınlar dışarıyı rahat bir şekilde görebilir, fakat dışarıdakiler onları görememektedirler, bu yapıların önünde bahçe veya ön alan bulunmaktadır. Osmanlı Dönemi’nin son zamanlarında bu tarz evlere Aziziye ve Cemiliye gibi yeni semtlerde rastlamak mümkündür. Eski Halep’de bulunan birkaç eski evi savaştan kısa bir süre önce otel ve restoranlara dönüştürmüşlerdir. Özellikle Cüdeyde, Babü Kinnisrin ve Ferafire semtlerindeki evler buna örnektir.Bazıları ise medrese ve yetimhanelere dönüştürülmüştür. Bazı evler de depoya çevrilmiştir.

8.Hanlar ve Ticari Binalar: Halep’de bulunan hanların en büyük özelliği ipekyolu üzerinde bulunmasıdır. Bu yüzden Halep’de birçok han,kervansaray ve çarşılar inşa edilmiştir. Hanların sayısı savaşa kadar 68 adet olduğu bilinmektedir. (Şekil 1.64),

(Şekil 1.64):Vezir Hanı Ana Girişi(Nisan/2018).

(Şekil 1.65): Vezir Hanı Sütunu (Nisan/2018).

Hanların planı iç kısma yönelik tasarlanmıştır. Bu hanlarda bulunan büyük avlularda satışlar yapılmaktadır. (Şekil 1.66). 16.yüzyılın başında Halep'in Fransa,İngiltere ve Hollanda ile ticari ilişkileri başlamıştı. Bundan dolayı Avrupa mimarisi tarzı ve Barok tarzını bazı kapılarda,pencerelerde ve tavanlarda görebiliriz. Osmanlı mimarisi bu sebeple yeni tarz almaya başlamıştır. Şehrin en büyük hanı Kurtbey Hanı (M.S.1540) olup eski ana merkezin kuzey bölgesine açılan kesiminde bulunan bu handa 22 dükkan, 3 han ve 2 kumaş boyama atölyesi bulunmaktaydı. Ayrıca Gümrük Hanı ve Vezir Hanı da (M.S.1682) önemli olan konaklama ve iş merkezleriydiler.

9.Binanın ana girişi: Çoğu yapının, özellikle dini yapıların (camii,tekke,zaviye,medrese) ana giriş kuzey, batı ve doğu yönüne daha çok önem verilmiştir.

10.Sütün ve Destekler: Sütunlar bu dönemde genellikle bölümleri birbirinden ayırmak için kullanılmıştır(harim,revak,eyvan). Bazen ise sütunlar süsleme amacı ile de kullanılmıştır.Bunları mihrapların iki yanında, kapıların iki tarafında görebiliriz (Şekil 1.65). Bazı sütunların başlıkları mukarnaslı, bazıları ise süslü tasarlanmıştır (Sayyadiye Zaviyesi).

(Şekil 1.66):Vezir Han'ın Avlusu (Nisan/2018).

11.Süslemeler:_Osmanlı Dönemi'nde süslemelere önem verilmiştir. Daha önceki dönemlerde kullanılan süsleme teknikleri ile birlikte, kendilerine özgü süslemeler de kullanılmışlardır. Seramik aracılığı ile Çini sanatı kullanılmıştır. Fakat Türkiye'de bulunan camilerden farklı olarak daha mütevazı tasarlanmıştır ve Osmanlı Figürleri kullanılmakla birlikte mukarnaslarda kullanılmıştır. Bazı süslemelerde ise alçı ile renkli cam kullanılmıştır. Harim girişlerinde, avlularda ve mihraplarda süslemelere daha çok önem verip, birden fazla teknik kullanılmıştır. Kullanılan süsleme teknikleri:

1-Mukarnaslı süsleme.	2-Muzerer.	3-Ablak sanatı.
4-Geometrik süslemeler.	5-Bitki motifleri.	6-Çini sanatı.
7-Oyma hat sanatı.	8-Deniz kabuğu şeklindeki süslemeler	
9-Oyulmuş alçılar.	10-Delikli oymalar.	

1.2.8.Fransızlar Dönemi Mimari Özellikleri (M.S.1918-1946):

Osmanlı Devleti'nin çöküşünden sonra Halep şehri politik, ekonomik ve idari öneminden uzak kalmış ve birçok mimari sorun ortaya çıkmıştır. Bu sorunlar:

- 1.Eski şehrin kentsel dokusunun bozulması.
- 2.Bölgedeki tesis ve hizmetlerin kötüye gitmesi.
- 3.Eski şehrin merkezinde bulunan idari faaliyetlerin karıştırılması nedeni ile şehir daha karışık ve kalabalık olmuş ve bu sebeple yeni yollar açmak zorunda kalmışlardır.
- 4.Belediyelerin yeni mahallelere daha çok önem vermesi ve eski mahalleleri ihmal etmesi, eski mahalle sakinlerinin konutlarını terk edip yeni mahallelere taşınmalarına neden olmuştur.

-Fransızlar bütün Halep topraklarının ve tüm bölgelerinin haritasını çizmişlerdir(Kadaastro çalışmaları) ve bu bölgeleri numaralandırmışlardır. Belediye, Halep’de bulunan İslam anıtların planı için ise Jean Souvacih: görevlendirmiştir.

-Fransızlar,El-Cenan Kapısı’ndan Debağa Atika camii’ne kadar olan bölgeye geniş bir cadde yapmışlardır. Bu nedenle bazı binalar ve hanlar yıkılmıştır. Özellikle Ferafıra bölgesinden geçirilen yolun iki tarafındaki bazı han ve işyerleri de yıkılmıştır. Ayrıca mahremiyet, havalandırma ve uygun aydınlatma da bazı binalarda engellenmiştir.

-Fransızlar,Osmanlılar’ın inşaatını başlattığı fakat tamamlayamadığı bazı yapıların inşaatını tamamlamışlardır.(Bağdat tren istasyonu ve Hükümet sarayı).

-Bu dönemde,Halep’de bulunan çoğu çeşme ve kasteller çok kullanılmıştır. Hatta bazıları tamamen iptal edilmiş, bazılarının cepheleri kapatılmış, bazı çeşmelerin odaları dükkanlara çevrilmiş, bazıları ise yanlarında bulunan binalarla birleştirilmiştir. Bütün bu değişiklikler xx. Yüzyılın ortasında, Halep’de su idaresi kurumu kurulduktan ve içme suyu şebekeleri tüm evlere ve binalara ulaştırıldıktan sonra olmuştur. Kalan çeşmeler ise çarşılarda ve genel mekanlarda bulunmaktadır.

-Konut ve binalarda olan değişiklikler ise şehrin batı tarafında görülmekle birlikte, Aziziye, Cemiliye ve İsmailiye gibi yeni yerleşim alanları ortaya çıkmıştır.Böylece aile yapısındaki sosyal değişim neden ile dönemin bazı gençleri bağımsız olarak yaşamayı tercih etmişlerdir. Bu da yeni konut tasarımlarını ortaya çıkarmıştır.

-Ailelerin sosyo-ekonomik durumna bağlı olarak dış cepheler işlemeler ve oymalarla süslenmiş, teraslar kullanılmış, taş ve demir kullnılmıştır.

*Yeni binaların yayılma sebepleri:

- 1.Fransızlar tarafından uygulanan kentsel politika.
- 2.Eski şehirde bulunan hizmetlerin kötü olması ve çağdaş ihtiyaçların verilmemesi.
- 3.Yeni mahallelerde yeni hizmetlerin verilmesi (Geniş caddeler, araba kullanımı gibi).
- 4.Halep’de bulunan bazı grupların Fransızları taklit etmesi ve batı yaşam tarzı işteği.

*Halep’de Bulunan Fransız Mimarisinin zellikleri:

- 1.Binaların dış cephelerine ve cephe tasarımlarına daha önem vermişlerdir. Farklı ve yeni şekiller kullanmışlardır. Tüm cepheler ana cephenin özelliğini olmuştur.
- 2.Binaların ykseklieği bakımından farklı yksekliler kullanılmıştır. Binaların boşluklarında ve köşelerinde genellikle taçlı stnlar kullanılmıştır. Cephelerde katlar arası ve çatı bariz taş hattıyla çevrilmiştir.
- 3.Dekorasyon ve süslemeler:cephelerde bulunan oymalı süslemeler genellikle girişlerin bulunduğu bölümde, kapı üstleri ve yanlarında kullanmışlardır. Balkonlar ise bazı yapılarda taş kaidelere dayanmaktadır. Bu dönemde dışarı bariz değil de cepheyle bir olan balkonlar kullanılmıştır. Buna “Locya” adı verilmiştir.
- 4.Yapılarda ısı yalıtım için eski dönemlerdeki gibi büyük bölmeli taşlar ana malzeme olarak kullanılmıştır.
- 5.Yapılandırma:nceki dönemlerde olduğu gibi yatay yapılandırma ve bitişik nizam kullanılmıştır.
- 6.Planlama:yeni semtlerin planlanmasında Satranç tarzı kullanılmıştır. Bu tarz kullandığında ise dikey yerleşim, apartman olarak yayılmaya başlamıştır.
- 7.nceki dönemlerde ie (avluya) açık olan fakat dışa mahremiyet sebebinden kapalı olan cephelerin aksine bu dönemde cepheler dışa açık tasarlanmıştır. Bu nedenle de

mahremiyet kavramı azalmıştır. Balkonlarda bazın ahşaplı Maeşrebiye'yi kullanılmaya başlanmıştır.

8.Bu dönemde tasarlana yaolar hem yerli malzeme ve eski tasarım öğeleri kullanılarak tasarlanmış, hem de Avrupa mimarisinden etkilenilerek süslemelerini ve kütlelel şekillendirilmeyi taklit etmişlerdir.

1.2.9.Cumhuriyet Dönemi Mimari Özellikler (M.S.1946-2011):

2.Dünya Savaşı'nın bitiminden sonra eski şehir yeniden planlandırılmıştır. Bu yeni planlama Fransız Gouton tarafından çizilmiş olup uygulanmasına Fransız Dönemi'nde başlamışlardır. Bu plan aracılığı ile Ulu Camii önünde bulunan ve kaleye doğru uzanan yol, şehir merkezine bağlamak niyetiyle genişletilmiştir.

Bu bağlam özellikle Hükümet sarayı, Belediye binası, eski hükümet konağı , eski cezaevi ve Adiliye Sarayı'na bağlanmayı kolaylaştırmak amacı ile yapılmıştır.

Bu sebeple de Vasani Hamamı,Vezir Hanı'nın kuzey kısmı, Sabun Hanı,Acemi Mutfağı ve Şerefiye Medresesi'nin bir kısmı yıkılmıştır.

Fakat şehir halkı bu planlamaya karşı çıkmış ve planlama M.S.1979 senesinde durdurulmuştur.Bu nedenle Gouton yerine İsviçreli Stinana Bikano bu çalışmalara eski şehrin ve eserlerin dokusunu koruyarak devam ettirmiştir. Eski şehrin antik kent dokusunun korunması, UNESCO'nun 1986 yılında Halep Antik Kenti'nin Dünya Mirası'na eklenmesini sağladı.

-2001 yılında şehir daha fazla genişletbilmek için 20.000 hektar kullanılmıştır. 4000 hektarı geniş bir sanayi bölgesi, 800 hektarı nüfus artış bölgesi, 5000 hektarı yeşil alanlar ve 3000 hektarı ise şehir etrafı koruma bölgeleri olarak tahsis edilmiştir.

***Cumhuriyet Dönemi'nin en önemli özellikleri:**

1-Yüzeylerin oluşumunda genellikle düzenli şekiller hakimdi.

2-Yapıların giriş cephesi en özellikli mimariye sahipti.

3-Çatılar ve boşluklarda belirtilen süslemeler ve nakışlar süsleme derecesine göre üçe ayrılmaktaydı: ağır derecede süsleme, orta derecede süsleme ve sadelik.

4-Ana malzeme olarak beyaz ve sarı yerel taşlar kullanılmıştır. Çok az örneklerde ithal malzemeler kullanılmıştır. Yerel malzemelere önem verilmiştir.

5-Yapılandırma: bina Yükseklikleri genellikle bulunduğu coğrafik konumuna göre değişmekteydi. Bu da mimari tasarım özgürlüğünü azalmasına sebep olmuştur. Bu yüzden çok düzenli tekrarlanan hacimler ortaya çıkmıştır. Ana stil yapılandırması ise iki yöne sınırlıydı: Yatay yapılandırma ve Merkezi yapılandırma.

6-Yeni bina yönetimi, katlı, konutlara yönelmişti.

7-Mimari alanlar Fransız Dönemi'ndeki gibi dışarıya açıktı. Bunun sebebi de eski dönemdeki gibi mahremiyete eskisi kadar önem verilmemesidir. Bunun için bu dönemde hiçbir mimari çözüm kullanılmamıştır.

8-Zorlu iklim koşullarına karşı korunmak için kullanılan malzemeler sınırlıydı. Isı değişiminin azaltan çift cam sistemi kullanılmıştır.

9-Ekonomik durumun tasarıma etkisi: Bu kullanılan alanlardan, kullanılan malzemelerden ve süslemelerden anlaşılabilirdi.

10-İnşaat sistemi: Genellikle betonarme yapılar çok yaygındı. Daha sonralarda ise yığma (masif) yapılar kullanılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

HALEP'İN OSMANLI DÖNEMİNDEKİ EN ÖNEMLİ YAPITLARI:

2.1.Dini Yapılar:

2.1.1.Camiler:

A. Hüsreviye Tekkesi Ve Camii :

Mimar Sinan'nın inşaa ettiği ilk camilerden birisi olarak kabul edilen Hüsreviye Cami aynı zamanda Osmanlı tarzında yapılan ilk cami olma özelliğini taşımaktadır.

*Tarihi Geçmişi: H 908-971/M.S1502-1563 yılları arasında yaşayan ve tekke yapıldığında hazır bulunan İbni el- Hanbeli, binanın tekke ve cami olmak üzere Hüsrev Paşa tarafından yapıldığını anlatıyor.

(Şekil 2.1):Hüsreviye Tekkesi Ve Camii (2010).

H. 95/ M.S.1544 yılında tamamlanan bu bina, Osmanlı tarzı tekke ve camiye bir arada barındıran ilk bina sayılmaktadır. Bu bina H 1237/ M 1821 yılında Halep depreminden sonra harabeye dönmüştür. H 1266/M 1849 yılında Halep savaşında eşkiyalar kubbeye kurşun yağdırmışlardır. H 1302/ M 1884 yılında cami restore edilmiştir ve H 1330/M 1911 yılında koridorun cephesinin orta revakına yazıldığı gibi tekkenin misafir odaları yenilenmiştir.Daha sonra (H 1333/M 1914 yılında Birinci Dünya Savaşı patlak verdiği

yıllarda) askerlerin konaklığı ve silah deposu olarak kullanılmıştır. H1337/ M 1918 yılında savaştan sonra Faslıların ve Çerkeslerin konakladığı yer haline gelmiştir. H1340/ M 1921 yılında bu binada medrese açılmasına karar verilmiştir ve açılıştan önce de bazı yenilikler yapılmıştır. Böylece medrese adı, tekkeden daha çok bilinir olmuştur. Öğrencilerin ders gördüğü bu tekkede H1343/ M 1924 yılında beş sınıfın ve seksen öğrencinin olduğu kayıtlara geçmiştir. Ayrıca öğrencilerin sınav olması için de bir sınav sistemi oluşturuldu. (Şekil 2.1)

Vakıflar Müdürlüğü bu binayı devralarak doğu tarafın kuzey koridorunun sonuna bir sebil, yanına da bir banyo yaptırdı. Sahanın batı tarafındaki odaların arasındaki duvarlar kaldırılıp birbirine açılması sağlanarak bir etüt salonuna dönüştürüldü. Kitap dolapları konuldu. Diğer iki odanın birisi müdürün diğeri de medresenin işlerinden sorumlu olan memurun odası oldu. Tüm odalar beyaz mermerlerle döşendi. Caminin arka bahçesinde bulunan mezarlık da yenilendi. Mescidin iki tarafındaki sahaya ve önündeki avluya ağaçlar dikildi. Kubbede çatlaklar olduğu için cami 2004 yılına kadar kapalı kaldı. Kurşun levhalarla kaplanan, içinde ve minarede yenilikler yapılan, balkonların porselen karoyla döşendiği cami yeni ve son haliyle daha güzel bir görüntü kazandı.

*Kaynaklarda Anlatıldığı Haliyle Tekkenin Yapısı: Andre Rimaud, bu binanın Mimar Sinan tarafından yapıldığını anlatıyor. Halep'te bulunan Osmanlı eserleri arasında en eskilerinden birisi olan Hüsreviye Cami'nin mescidinin önündeki koridor ve üstündeki beş kubbe Türkiye'de Manisa camisindekinin aynısıdır. Mimar Sinan bunu birkaç camide tekrarlamıştır. Örneğin; İstanbul'da inşa edilen İbrahim Paşa Cami (H 959/ M 1551) aynı şekildedir.

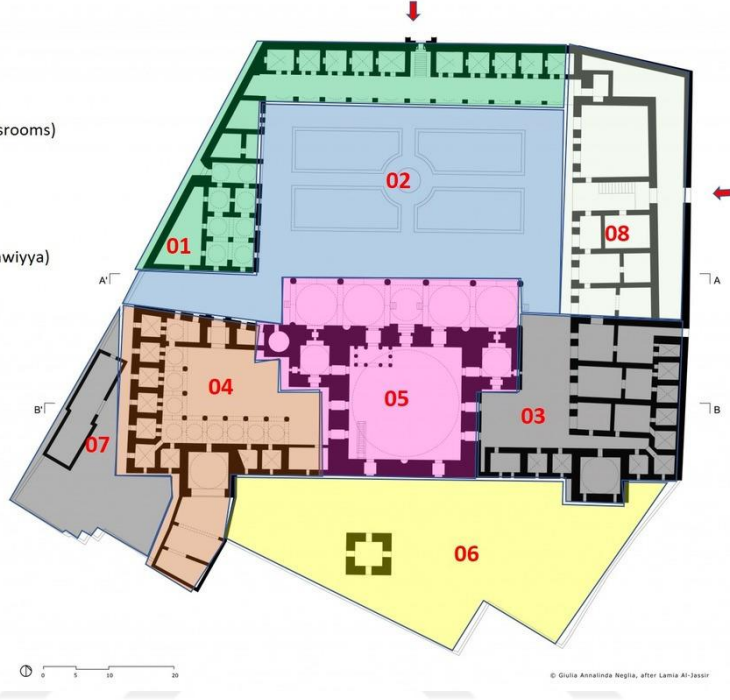
***Mimari Özellikleri:**

*Plan : (Şekil 2.2): Binanın orijinal halinde tekke ve bir katlı cami bulunmaktadır. Batı, kuzey ve doğu tarafındaki girişlerin ortasında bir bahçe ve bahçe içinde yuvarlak bir havuzun bulunduğu büyük bir avluya gidilmektedir. Avlunun güneyinde bir cami, iki tarafında (önlerinde koridor bulunan misafirler veya tekke şeyhlerine ait olduğu düşünüle) birer salon vardır(Şekil 2.3). Doğu salonunun yanında beş hücre bulunmaktadır, iki mescit de bu hücrelerin arasındadır. Batı salonunun yanındaysa

müezzin odası, sonra da medrese yer almaktadır. Ayrı girişi, kapısı, mescidi ve mutfağı mevcut olan, savaşa kadar konferans salonu olarak kullanılan medrese, halen işlevini

Siteplan of the building parts

- 01 Northern arcade & western wing (classrooms)
- 02 Courtyard (sahn)
- 03 Lodge (takiyya)
- 04 Religious School (al-Madrasa al-Khusrawiyya)
- 05 Friday Mosque (Jami' al-Khusrawiyya)
- 06 Garden with mausoleum
- 07 Others
- 08 Eastern wing (new administration)

(Şekil 2.2): Hüsrüviye Plan.

sürdürmektedir. Avlunun doğusunda, güneyden başlayarak üç çift oda yapılmıştır (arkalarında tekkenin eski hücreleri vardır) ve sonrasında da kütüphane yer almaktadır. Avlunun kuzeyinde altı odası olan bir koridor vardır. Tekkenin misafirlerine ait olan bu odaların girişleri ortadadır. Avlunun batısında yönetim odası, arkasında abdesthane bulunmaktadır. Bu blokta şimdi hizmet odaları olarak kullanılan iki oda bir de eyvan mevcuttur. Caminin arkasındaki büyük bahçe içinde bir mezar görülmektedir.

Medresenin üç girişi vardır. Batı girişinin küçük kapısındaki bir boşluktan uzun bir geçide girilmektedir. Dış kapı, uzun sivri kubbeyle kapatılmış, geçit ise büyük sivri revakla iki eşit kısma ayrılarak her kısım alçak kubbeyle örtülmüştür. Mescidin eksenindeki kuzey giriş kapısı, şekil bakımından belirgindir. Bu giriş, Halep'te gördüğümüz cephelerden farklıdır. Bu kapıdan iki basamak inince bizi büyük bir kapı karşılanmaktadır, oradan da büyük bir boşluğa ulaşılmaktadır. Güneyinde parçalı bir revak, sonra da tekkenin avlusunun kuzeyindeki koridora inen bir merdiven bulunmaktadır.

Kapının ve boşluğun üstü uzun sivri kubbeyle, geçit ve merdivenin üstüyse alçak kubbeyle kapatılmıştır. Avludan birkaç basamak yüksekteki doğu girişi yeni yapılmıştır. Büyük kapının revakı düzdür ve üstündeki tablonun içinde “İmam Hatip Lisesi” yazılıdır.

Cami iki tarafındaki odalarla “T” harfinin ters şeklini almıştır. Bu şekil, Türkiye’de Osmanlı’nın ilk döneminde yaygın olarak görülen bir planlamasıdır. Cami (16x16 m), etrafındaki duvarlar ise kalındır. Batı ve doğu duvarlarında üçer pencere (güney duvarında ve mihrabın iki tarafında), karşısındaki kuzey duvarda (girişin iki tarafında) birer pencere bulunmaktadır. Bu pencerelerde sarı ve siyah renkli taştan kullanılmış, her pencerenin üstüne dört merkezli sivri revaklar yerleştirilmiş, revakla kemerin arasındaki boşluksa beyaz ve mavi renklerle süslenmiştir. Caminin kubbesi oldukça büyüktür. Yüksekliği 20 m’dir. İç tarafına Esmâül Hüsna yazılmış, dış tarafı da kurşun levhalarla kapatılmıştır. Bu levhalar önce kaldırılmış daha sonra restorasyonda iadesi yapılmıştır. Kubbenin “boyun” diye tabir edilen iç kısmında yer alan terasa merdivenle çıkılmaktadır. Konik şeklinde olan bu boyuna monte edilmiş on altı küçük pencere vardır. Mihrabın üstünde doğu ve batı duvarında bulunan pencereler renkli camlarla süslenmiştir. Salonun dış dört köşesinde dört çift dayanak revakı mevcuttur. Caminin dörtgen şeklinden daire şekline geçişi taş düğmelerle gerçekleştirilmiştir.

(Şekil 2.3):Hüsrüviye caminin Arka Duvarı (Haccar S. ,2007).

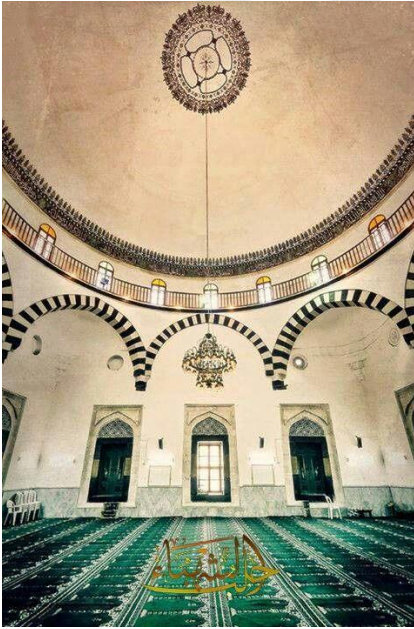
*Mihrap: Bu bölümde yedigen şekilli mermer, üstünde dört merkezli delikli desenleri bulunan Osmanlı tarzı revak bulunmaktadır. Mihrapta bitki desenleri, çini şekilleri, yıldızlar ve geometrik şekiller kullanılmıştır. Üstünde bitki desenleriyle süslenmiş ve çok

muntazam bir şekilde ayet yazılmış bir sıra mavi karo; altında “La İllahe İllallah Muhammedün Resulullah” yazılmış olan alçıdan bir taç yer almaktadır. (Şekil 2.4).

*Minber: Mihrabın batısındadır. Siyah ve sarı mermerle yapılmış minberin etrafında çift yıldız şekilleri vardır. Konik şekilli kubbesi mavi ve beyaz renklerle kaplanmıştır.

*Teras: Girişin batısında on sütunun üstüne oturtulmuştur. Sütunların taçları mukarnaslıdır. Altısı sarı, dördü siyah mermerle yapılmış olan bu mukarnasların şekilleri sütundan sütuna değişmektedir. Ahşapla kapatılmış olan teras ,renkli ve hendesi şekillerle süslenmiştir.

*Koridorlar: Ana sahanın iki tarafında güney ve kuzey koridorları; batı yönünde medresenin içinde (şimdi konferans salonu) güney ve batı koridorları yer almaktadır.

(Şekil 2.4):Hüsrüviye Caminin Mihrabın ve Harim Bölümü(2007).

Kuzey koridor mescidin ve yanındaki iki salonun önünden geçmektedir. İki tarafında kamelyası ve mescidin girişine giden bir geçidi vardır. Koridorun önündeki beş büyük sivri revak altı sütuna dayanmıştır. Kuzey taraf da sütuna dayanmış, güney taraf ise duvara yapılmış yarım sütuna yaşılanmıştır. Üstlerinde mukarnas taçlar olan bu sütunlar

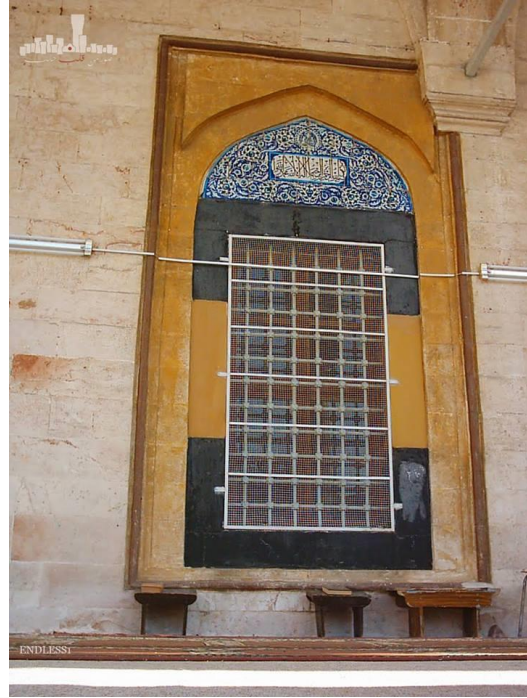
büyük ve yüksektir. Koridor beş kubbeyle kapatılmıştır. Ayrıca doğu ve batı tarafta sivri revaklar karşımıza çıkar. On altı köşeli orta kubbe mescidin girişine giden geçidin üstünde yer almaktadır.

Osmanlı tarzı çokgen minarenin alt kısmında siyah ve beyaz renkli çıkıntılar, üst kısmında mavi ve beyaz mermerlerle döşenmiş çiniler bulunmaktadır(Şekil 2.5). Zamanla bu çinilerin hepsi yok olmuş, onların yerine yeni karolar döşenmiştir. Mukarnasların üstüne yerleşmiş olan şerefenin delikli taşlarla oluşturulmuş bir çiti(ajurlu-nakışlı) vardır. Minarenin bedeni çokgen şeklinde devam etmektedir ve kurşunlu külahıyla kaplanmıştır.

Koridorun arkasında, ortada mescidin girişindedir. Biraz derin iki tarafında da derin köşe olan kapısı, bitkisel desenlerle süslenmiş sütunu vardır. Kapının önünde ve üç basamak üstünde koyu sarı ve siyah renkler kullanılmış, parçalı sivri revak bulunmaktadır. Revakın üstünde delikli yıldız şekilleri görülmektedir. Üzerindeki siyah mermerden kitabenin içinde şunlar yazılıdır: “Yüce sultanımız hakanımız Süleyman emriyle Vezir Hüsrev Paşa tarafından 952 yılında yapılmıştır.”

(Şekil 2.5):Hüsrüviye caminin Minaresi(2007).

(Şekil 2.6): Hüsrüviye Caminin Penceresi(2007).

Sonrasında üçgen mukarnaslar gelmektedir. Arasındaki revakla kesişen giriş kapısı cepheden bakıldığında biraz daha belirgindir. Girişin iki tarafında dikdörtgen şeklinde pencereler yer almaktadır. Üstlerinde dört merkezli, Osmanlı tarzı sivri revak vardır. İç kısmı mavi mermerle donatılmış bu cephenin içinde bitki desenleri mevcuttur. Girişin iki tarafındaki pencerelerin içine “Bismillahrahmanirrahim. La İlahe İllallah” yazılıdır. İki pencerenin arasındaki küçük mihrap üstünde üçgen mukarnaslar vardır.

*Güney Cephesi (Misafir odaları-Tekke): Bir koridor önünde yer alan bu cephenin on dayanağı ve iki duvara dayanan on sivri uçlu revakı bulunmaktadır. Cephe, orta revaktan yükselerek üçgen şeklini almaktadır. M1911/H1330 tarihine ait olan kitabenin üstünde bir paragraf yazılıdır. Cephedeki koridorun arasında ders verilmek için altı sınıf bulunmaktadır. Sınıfların girişlerindeki pencereler ve kapılar üzerinde düz kemer, onunda üstünde sivri uçlu revaklar görülmektedir. (Şekil 2.6).

*Yapı: Bu binada, sayısı yirmi dokuzaya ulaşan ve birden fazla türü olan kubbe şekli vardır. Bu kubbe türleri aşağıdaki gibidir: Boyunun üstündeki kubbe (caminin kubbesi), içerden on altı köşeli dışarıdan daire şeklindeki kubbe (koridorda), sekizgen şeklinde kubbe (iki salonun üstünde), dörtgen şeklinde kubbe (odaların üstünde).Dörtgen şeklinden daire şekline dönen eğik mukarnaslar (camide), daire şeklinde üçgenler (birçok kubbede), ters piramit şeklindeki iki üçgen (iki salonda).Dışardan boynu görülen (mezarlık ve medrese girişinde), boyunsuz (koridor ve mutfak), uzun (girişlerde), sivri ve renkli revak (koridor ve mescitte), daire (odaların kapı ve pencerelerinde), dört merkezli sivri uçlu revaklar (mescidin pencereleri ve mihrapta), parçalı (boşluklarda), çıkıntılı parçalı (kuzey ve girişte ve mescidin girişinde), çift düğmeli (girişlerde), sütunlar (koridor ve terasta), duvara yapışmış yarım sütun (koridorda), oyulmuş sütun (mescidin girişinin iki tarafında), dayanaklar (güney koridorda).

Giriş kapısına çok ilgi gösterilmediğini, kapı şeklinde olan cami girişi, mihrap ve minareye ise özel ilgi gösterildiğini, farklı şekillerde dekorasyon yapıldığını görmekteyiz.

Üstünde üçgen revaklar ve düz hatları olan mukarnaslar (mescid girişi, mihrap ve koridor), sivri revaklar ve üstlerinde eğik çizgileri olan (sütun ve minare), çıkıntılar, yazı

metinleri, bitki desenleri, yıldız desenleri, mermerler, delikli taşlar, renkli camlar ve desenli yarım daireler kullanılmıştır. (Şekil 2.7).

(Şekil 2.7):Hürüviye Caminin Harimin Girişi ve son cemat yeri(2006).

B.Adiliye Camii:

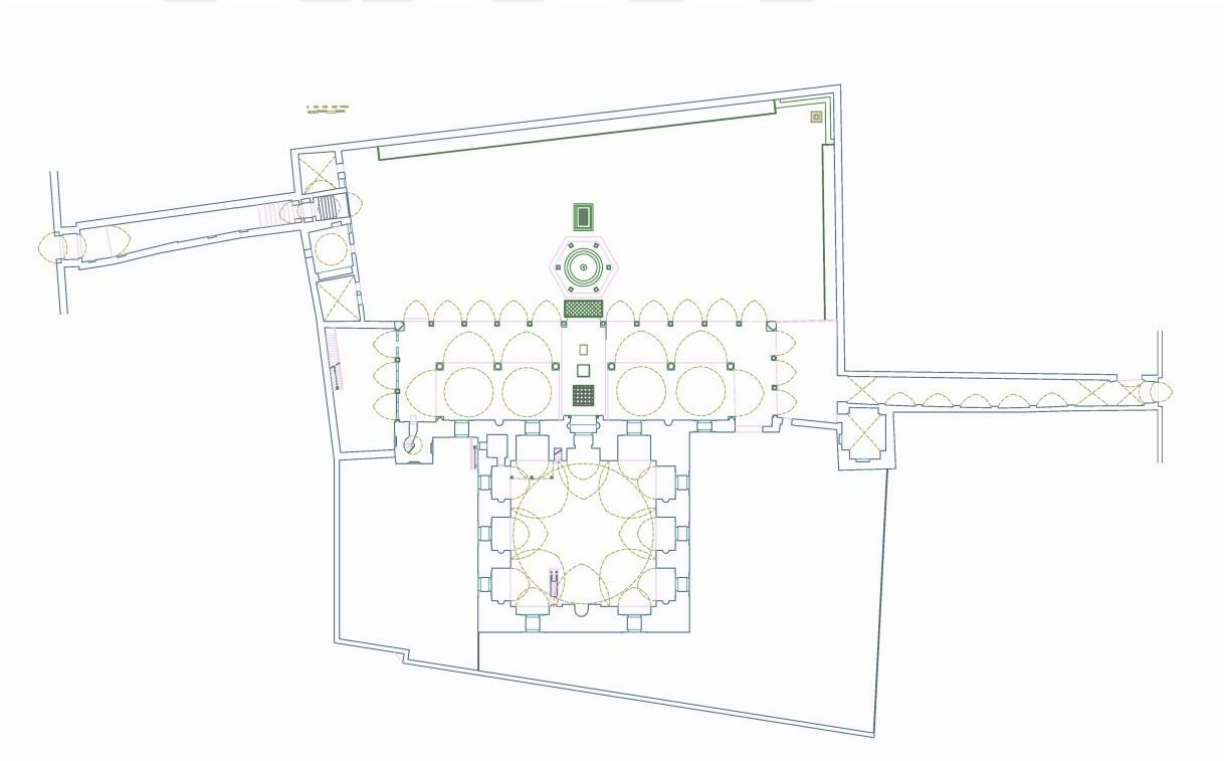
Halep'te medresesiz olarak inşa edilen ilk müstakil cami özelliğine sahip olan Adiliye, Halep camileri eşsiz bir görünüme sahiptir. Dışarıdan bakıldığında basit bir görünüme sahip olsa da iç yapısı mükemmel bir süsleme ile donatılmıştır.

Halep Valisi Mehmed Paşa tarafından H. 963/MS 1556 yılında Kanuni Sultan Süleyman tarafından yaptırılmıştır. Cami; avlu, harim, hicaziye ve son cemaat olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır. Caminin Doğu ve Batı olmak üzere iki girişi bulunmaktadır.

Doğu girişi, Pamuk Pazarı üzerinde bulunmakta olup basit ve desenli bir şekildedir. Girişin genişliği 1.8 m'dir. Girişten sonra 33.2x3.35 m boyutlarında uzun bir koridor bulunmaktadır. Tavanı düz olan koridorun sol tarafında bulunan üç pencere ise ışıklandırmayı ve hava sirkülasyonunu sağlamaktadır. (Şekil 2.8).

Batı girişi, Mahmas Çarşısı'nın içindedir ve 2.6 m genişliğinde büyük bir kapısı vardır. Kapıdan sonra gelen koridorun boyutları 2.8x30.4 m'dir. Koridorun sonundaki merdivenle ikinci girişe geçilmektedir. Bu merdivenin genişliği ise 1.5 m'dir. İkinci girişten sonra karşımıza merdivenli bir koridor çıkmaktadır. Bu merdiven yedi basamaktan oluşmaktadır. Boyutları 3x2.6 m olan ve tavanı kubbe şeklindeki bu merdivenlerden caminin avlusuna çıkılmaktadır.

*Avlu: Yamuk bir şekle sahip olan avlunun güney kenarının boyu 51.5m'dir. Zeminine beyaz taşlar döşenmiş avluda bir havuz bulunmaktadır.(Şekil 2.10). Bu havuzun kenarlarının zemini üçgen şeklinde dizilmiş beyaz, siyah ve sarı mermerlerle kaplanmıştır.

(Şekil 2.8):Adilîye cami-plan(V akıf Müdürlüğü,2010).

(Şekil 2.9):Adiliye Caminin son cemaat yeri(Bakkur A. ,2011).

Avlunun ortasında abdest almak için kullanılan şadırvan altıgen bir görünüme sahip olup tavanı kubbelidir. Avlunun batı tarafında kışlık abdesthane ve hicaziye bulunmaktadır. Harim cephesinin kuzeyinde bulunan iki adet sahnın Halep'te Osmanlı Dönemi'nde yapılan iki sahnı tek cemaat yeri olma özelliği taşımaktadır. Bu yer üzerinde bulunan beş kubbe sivridir ve revaklar üzerinde durmaktadır. Revaklar harim cephesinin güney duvarlarının ve taçlı kolonlarının arasına yerleştirilmiştir. İkinci sahnın birinci sahnin çevresinde bulunmakta ve dış sahnin olarak bilinmektedir. İkinci sahnın tavanı aslında ahşap iken 1923 yılında demirden yapılmış, 1975 yılında ise betona dönüştürülmüştür. At nalı biçimindeki on yedi revak üzerine oturtulmuştur. Bu revaklar taştan yapılan taçlı ve işlemeli kolonlar üzerinde durmaktadır. Taçtan taca göre farklılık gösteren işlemlerin yer aldığı bu taşlar birbirine madenden yapılan tellerle bağlıdır. Bu tellerin görevi taşların açılmasını engellemektir. (Şekil 2.9).

Cemaat yerinin batı tarafındaki abdesthanenin boyutları ise 13.8x6.6 m'dir ve çatısı betondan yapılmıştır. Harimin; sağında iki pencere, solunda iki pencere olmak üzere girişinde toplam dört pencere bulunmaktadır. Her iki pencere arasında sivri revaklı, taşı mukarnas kıvrımlı ve çokgen bir mihrap yer almaktadır. Kenarları sarı ve siyah taşlarla yapılmış pencerelerin üzerindeki Osmanlı tarzı revaklar bitkisel motiflerle süslenmiştir.

*Harim Cephesi: Düzenli sıralanmış, sarı ve siyah taşlarla oluşturulan harim girişinin önündeki eyvanın genişliği 1.8 m'dir. Sağ ve sol tarafında bitkisel süslemeli mermerden

yapılmış yarım daire şeklinde iki kolon vardır. Kolonların taçları ve zemini mukarnalıdır. (Şekil 2.11).

Giriş kapısı ahşaptan olan Harim Cephesi'nin dört demir şeritli süslemesi vardır. Bu şeritlerden biri üzerinde bir yazı görülmektedir. Nakışın üstü yedi sıra mukarnasla süslenmiştir. On sekiz girintili mukarnasın üstünde cephenin sivri revakı bulunmaktadır. Kapının basık revakı üstünde taş çıkıntıları yer almaktadır.

Harim kare şeklinde ve boyutları 15.6x15.6 m'dir. Çevresine; doğu ve batı tarafına üçer, kuzey ve güney tarafına ikişer eyvan olmak üzere toplam on tane yüksek eşikli eyvan yapılmıştır. Doğu ve batı eyvanlarında namaz için mihrap mevcuttur. Mihrap harimin ortasında bulunmaktadır. Renkli mermer taşlarıyla kaplanmıştır. Sağında ve solunda yarım dairesel ve duvara yapışık duran kolonlar vardır. Mihrabın üzerinde mavi zemine altın rengiyle yazılmış bir kitabede "Zekeriya Rabbine dua etti" ayeti yazılmıştır.

Kitabenin üzerindeki dokuz sıra mukarnas şeritten altta olan şerit büyük, üstteki şerit ise küçüktür. Mihrabın revakı da Osmanlı tarzındadır.

(Şekil 2.10): Adiliye Şadırvanı-(Abu Samra D. ,2010) (Şekil 2.11): Adiliye Caminin Harim Girişi (A.g.e.)

Revak mukarnaslara dayanmaktadır. Mihrabın üzerinde ahşap bir süsleme göze çarpmaktadır. Süslemenin üstündeki pencere renkli motiflerle bezenmiştir Osmanlı tarzı revaklarla çerçevelenmiş bu pencerelerin genişliği 1.4 m'dir ve içinde bulunan çinilerde Fatiha Suresi yazılıdır. (Şekil 2.12).

Mihrabın sağında görülen mermerden mamul minberin kapısı ahşaptır. Sivri revaklı kapının üzeri kahverengi taş mukarnaslarla müzeyyendir. Dört kolon üzerinde duran minberin kubbesi Osmanlı tarzındadır. Her eyvanın dörtgen bir penceresi vardır. Caminin tavanı kubbeli olup dairesel bir kubbe kasnağı üzerinde durmaktadır. Kubbenin çapı 16*16 m'dir. Daha önce Halep'te böyle bir kubbe görülmediği için bu kubbe Halep'te devrim sayılmaktadır. Kubbe kasnağı içerisinde on altı pencere vardır. Her pencerenin önünde korkuluğu olan bir balkon bulunmaktadır. Her pencerenin ahşaptan yapılmış merdivenleri pencerelerin temizliği için kullanılmaktadır. Pencerelerin üzerindeki renkli, süslü şeritlerde Allah'ın isimleri yazılıdır. Köşeleri revakların içinde olan şeritler, şeritlerin üzerinde de pencereler bulunmaktadır. Pencere camları renklidir.

(Şekil 2.12):Adiliye caminin Harim Bölümü(2010).

Kuzeybatı köşesinde üç kolon üzerinde duran ahşaptan yapılmış bir müezzin mahfili yer almaktadır. Harim cephesinin sağında, kuzey duvarında bulunan iki kapıdan müezzin

mahfiline çıkılmaktadır. Halep'te bu tarzdaki iki müezzin mahfilinin biri Adiliye Cami'nde, diğeri ise Hüsreviye Medresesi'ndedir.

Avlunun batı köşesinde yer alan on altıgen minare 34 m yüksekliğindedir. Yedi penceresi vardır ve bu pencereler silindir merdiveni ışıklandırmak için kullanılmaktadır.

Merdivenin sonunda bulunan büyük mukarnaslar üzerine daire şeklinde bir şerefe yapılmıştır. Müezzin mahfilinin merdiveni de taştan olup mahfilin üzerindeki külahın yüksekliği 7 m'dir ve sonunda şeritler bulunmaktadır. Sonrasında ise minarenin sivri kısmı gelmektedir. Yüksekliği 5.5 m olan bu sivri kısım kurşunla kaplanmıştır.

2.1.2. Tekke ve Zaviyeler:

A. Hilaliye Zaviyesi:

Vakıflar Müdürlüğü sicillerinde zaviyenin; taş bir binaya, on tane namaz kılma yerine, on tane mezara, su kuyusuna, kapalı bir geçite ve avluya sahip olduğu belirtilmiştir.

*Plan: Mescit, zemin ve birinci kattan oluşmaktadır.

Zemin Kat, Kuzeyden avluya giden bir giriş, avlunun güneyinde doğudan başlayan bir mescit ve iki hücre vardır. Bu hücrelerden birisi kısa bir geçitle mescide bağlıdır.

(Şekil 2.13): Hilaliye Zaviyesi (Haccar A. ,2010).

İki hücre arasında ahşap bir engel varken bu engel M.S1966 yılında kaldırılmış ve iki hücre birleştirilmiş, “hicaziye” olmuştur. Avlunun doğu tarafında tuvalet ve mescide bağlı abdesthane yer almaktadır.

Birinci Kat, İki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısım, tuvalet ve abdesthanenin üstünde, karşılama salonunun güney tarafında, salondan birkaç basamak yüksektedir. Hücreye bağlı bir penceresi, güneyde (mescit tarafında) bir merdiveni vardır. İkinci kısım ise hicaziyenin üstündeki kütüphaneyi kapsamaktadır.

Avlu (Saha), Avlu, dikdörtgen şeklindedir ve ana kısmında beş tane şeyhin mezarı yer almaktadır. (Şekil 2.14). Avlunun batısında, (sonradan eklenen kamelyada) altı tane mezar olup onların altında vali tarafından yaptırılan su tankı, güneydoğu köşesinde ise karşılama salonuna çıkan beş basamaklı bir merdiven bulunmaktadır.

Mescit, (Şekil 2.13).Avlunun güney tarafı, dörtgen ve haç şeklinde planlanmış dört büyük sütuna dayanan dört büyük çemberle bölümlere ayrılmıştır. Dörtgen şeklindeki merkezi kısmın dört tarafından çok derin olmayan dört vana açılmış ve içlerine itikaf için ahşaptan hücre yapılmıştır. Hücreler, sadece birinci katta mescit girişinin üstüne inşa edilmiştir.

(Şekil 2.14):Hilaliye Zeviyesinde Şeyhin Mezarı(e-Syriya,2005).

Mescidin batı tarafındaki eyvanı hariç, her eyvanı duvarın üst kısmında dikdörtgen şeklinde bir pencereye açılmaktadır. Pencerenin açıldığı bu odalar, eyvan yüksekliğinde değildir. Dört eyvan, uzun bodrumla kapatılmıştır.

Mescidin orta kısmı silindirik kubbe kasnağı üzerinde yüksek kubbeye kapatılmıştır. Işık için boşluklar konulmuştur ve her boşluğun üstünde Osmanlı tarzı dört merkezli revak mevcuttur.

Mihrap, Ahşaptan yapılmış, güzel ve küçük olan mihrabın hücrelerinin iki tarafında ahşap iki sütun ve üç sıra mukarnas vardır. İki tarafındaki üçgenler de bitki desenleriyle süslenmiştir. Mihrabın üstü ise sivri revaklıdır.

*Hücreler: Ahşap kırk hücre, mescidin üç tarafına iki kat olarak (doğu-batı-güney) yayılmıştır. Kuzey tarafındaki girişin üstünde beş hücre olup her hücre bir kişi için hazırlanmıştır.

*Hicaziye: Bu bölüm mescide bir kapıyla bağlıdır ve avludan ayrı bir girişi vardır. İki kısma ayrılmış olan hicaziyenin her kısmı kesişen bodrumla kapatılmıştır. Hicaziyenin eskiden iki hücresi varmış.

Batı tarafındaki odanın batı duvarında bir boşluk bulunmaktadır. Bu boşluk daha sonra kapatılmıştır. Boşluk, zaviyenin yanındaki şeyhin evine açılmakta; bu boşluktan misafirlere, müritlere yemek getirilmektedir. (Zaviye, tekke gibiydi ve diğer tekkelerde olduğu gibi bu tekke de misafirlerine yemek vermekteydi.)

*Dış Cephesi: Hilaliye Zaviyesi'nin dış cephesi güzel oyulmamış taşlardan yapılmıştır. Dikdörtgen şeklinde üç penceresi bulunmakta ve her birinin üstünde tek parçalı taş lento yer almaktadır. En son pencere oyulmuş yıldız desenleriyle şekillenmiştir. Dikdörtgen giriş kapısı önünde iki basamak, yukarısında tek parçadan oluşan kemer, üstünde metin ve onun üstünde de iki sıra çini, sonrasında iki pencere, ana cephenin üst kısmında basit korniş bulunmaktadır.

2.2. Ticari Yapılar:

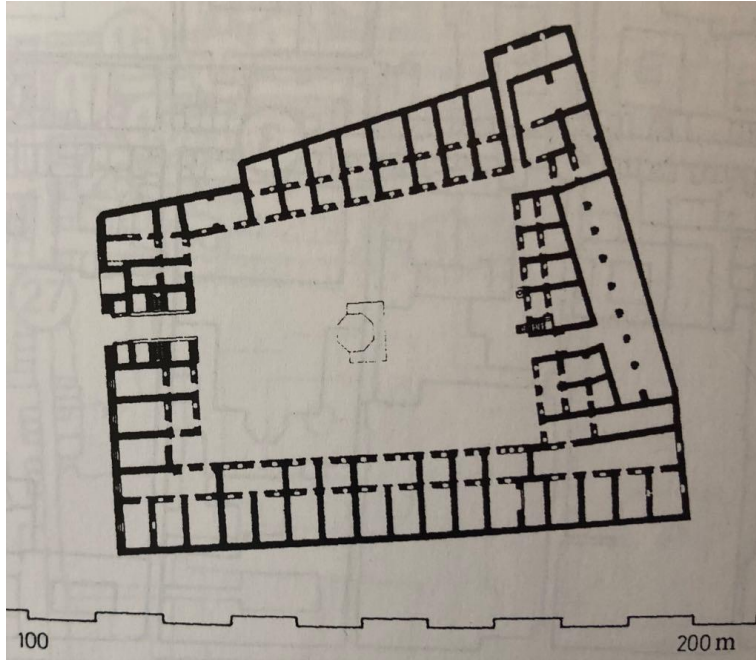
2.2.1.Hanlar:

A.Vezir Hanı:

*Yapılış Tarihi: H1093 yılında yapılmıştır. M.S.1951 yılında hanın kuzey tarafındaki odalar yıkılmış daha sonra ise yeni odalar ilave edilmiştir.

*Mimari Özellikleri: (Şekil 2.15).Han, bitkisel ve geometrik desenlerle zenginleştirilmiş batı dış cephesiyle, üzerindeki ablak görüntülü siyah beyaz renkleriyle, üstündeki çıkıntılarıyla ve önünde yer alan büyük sivri revakıyla ön plana çıkmaktadır. İç cephesinin desen zenginliği dış cephesinden geri kalmamaktadır(Şekil 2.16). Girişin iki tarafında üst kata çıkılan merdivenler ve ticari mağazalar bulunan büyük bir koridor vardır. Koridordan sonra ortasında mescidin yer aldığı avluya girilir(Şekil 2.17). Üstü kubbeli mescide ise merdivenle çıkılmaktadır. Mescit, savaş yıllarından önce mağazaya dönüştürülmüştür.

Vezir Han'ın avlusunun etrafında iki kat yükselmektedir. Buralarda ticari mağazalar, üst katın odaları ve odalar önünde uzanan uzun koridorlar vardır(Şekil 2.18). Kesişen kubbeler, örtülen koridorlar, avluya Osmanlı tarzı sivri revaklarla bakmaktadır.

(Şekil 2.15). Vezir Hanı Plan(Haccar A. , 2010).

(Şekil 2.16):Vezir Hanı'n İç ve Dış Cepheleri(Ocak-2018).

Odalar, ticari mağazalar ve küçük boyutlu işletmeler olarak kullanılmıştır. Alt katın odaları daha çok ürün depolamak için kullanılırken, üst odalar tüccarların yatakhaneleri olarak kullanılmıştır.

(Şekil 2.17).Vezir Hanı'n Avlusu ve Camisi (Ocak 2018).

(Şekil 2.18).Vezir Han'ın Mağazaların Cephesi (Ocak 2018).

Hanın ana girişinin üstünde, üst düzeydeki misafirleri ağırlamak için özel bir salon hazırlanmıştır.

2.3. Hamamlar:

A.Behram Paşa Hamamı:

Bu hamamı; büyük ve küçük olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır:

Büyük hamam, dış orta ve iç kısımlardan meydana gelmektedir.

(Şekil 2.19):Behram Paşa Hamamı'n Dış Cephesi. (Gazi Antep Üniversitesi (2010).Halep'te AdımAdım Osmanlı'nın İzinde.S.566).

*Ana Cephe: (Şekil 2.19) (Şekil 2.20). Girişin kuzey tarafında yer alan bu cephe sarı ve siyah taşlarla süslenmiştir. Girişin üzerinde yarım daire şeklinde bir revak, revakın üstünde güzel bitki motifleri vardır. Girişin yanında üç pencere ve küçük hamama giden ufak bir giriş yer almaktadır(Şekil 2.21). İç revakı eğik olan girişten, üstü düz tavanla kapalı olan geçit vasıtasıyla dörtgen şeklindeki büyük bir odaya geçilmektedir. Geçilen bu yer dış kısım olarak adlandırılmaktadır. Dış kısım dört kasnağa dayanmış, daire şekilli kubbeyle kapatılmıştır. Kubbenin tepesinde sekizgen şekilli bir pencere, çevresinde de dörtgen şekilli dört pencere görülmektedir. Ayrıca dış kısmın etrafında taş oturaklar mevcuttur.

Batı tarafta yer alan oturaklar burada kullanılan oturakların en küçüğüdür. Her oturağın altında terlikleri koymak için boşluklar bulunmaktadır.

Güney oturağın altında beş, doğu ve kuzeyin altında on, batı oturağın altında ise on bir boşluk sayılabilmektedir.

*Güney Balkon: En geniş balkondur. İçinde dikdörtgen şeklinde üç büyük pencere vardır ve dış kısma sivri büyük revakla açılmaktadır. Sarı ve siyah taşlardan yapılmıştır. Duvarın ortasındaki boyalı kitabede şöyle yazmaktadır: “Günlerimde hep sabır sınavı yaşadım; fakat sonları hayırla bitti

(Şekil 2.20):Behram Paşa Hamamı'nın Dış Cephesi. (Şekil 2.21):Behram Paşa

(Gazi Antep Üniversitesi (2010).Halep'te HmamınPenceresi(Seiket M.,2012).

AdımAdım Osmanlı'nın İzinde.S.567).

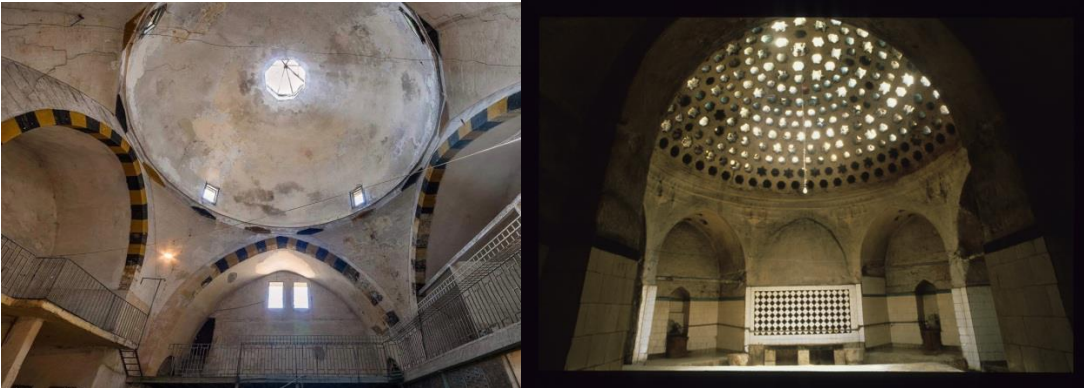
Söyle ki her kim bir şeyde sabrederse sonunda zaferle ayrılır.”

Doğu ve batı duvarlarında birbirine benzeyen ve sivri revakları olan mihrap apsis vardır. Batı mihrabının yanında küçük hamama giden bir giriş yer almaktadır.

Dış kısmın ortasında on iki kolunlu havuz, güneydoğu köşesinde ise dikdörtgen şeklinde bir oda, odanın doğu duvarında lavabo olarak kullanılan bir eğiklik, yanında düz tavanla kapatılmış küçük bir oda mevcuttur. Ayrıca dış kısımda, ahşap ve demirle ikinci kat yapılmıştır. Bu kat kuzey taraf hariç üç taraftan görünmektedir. Bina dış kısma tırabzanla bakmaktadır. Güneydoğu tarafında ise dikdörtgen şeklinde bir giriş bulunmakta ve üzerinde bir apsisi yer almaktadır. Bu taraftan orta kısma geçilmektedir.

*Orta Kısım: Bu kısım “L” harfi şeklindedir. Birinci bölüm, beş boşluğu olan düz tavanla, ikinci bölüm ise daire şeklindeki üçgene dayanan kubbeyle kapatılmıştır. Kubbede daire, yıldız ve sekizgen şekilli pencereler yer almaktadır. Orta kısmın birinci bölümünün doğu duvarında, daire şeklindeki üçgene benzeyen şekil ve kubbeyle kapatılmış bir oda yer almaktadır. Bu oda tuvalet olarak kullanılmaktadır. Odanın yanında dikdörtgen eğim bulunmaktadır.

Bu kısmın birinci bölümünün batı duvarında küçük hamama giden bir giriş bulunmaktadır. İkinci bölümün kuzeybatı köşesinde ise kare şeklinde, taştan bir balkon, yanında da orta kısma giden bir giriş yer almaktadır. Orta kısım dikdörtgen şeklinde bir odadır. Güney duvarındaki eyvan büyük sivri revaklıdır. Bu kısmın içinde üç kurna vardır.

(Şekil 2.22): Behram paşa Hamamının İç Kısımı(Maraşlı S.,2012).

Diğer bölümler boşlukları olan düz tavanla kapatılmıştır. Ortasında, cam pencereleri olan daire şeklinde bir kubbesi ve kuzey ve doğu duvarının ortasında ise taş bir oturak bulunur(Şekil 2.22). Batı duvarında (girişin karşısında) bulunan, dörtgen şeklindeki küçük odaya giden, dikdörtgen şeklindeki girişin tavanı düzdür ve duvarları çini kaplıdır. Aynı duvarda sivri revakı olan bir giriş, girişten sonra kubbeyle kapatılmış dörtgen şeklinde bir oda karşımıza çıkar. Odanın kubbesinde boşluklar göze çarpmakta ve daire şeklindeki üçgenlere dayanmaktadır. İçinde bir curnu bulunan odanın karşısındaki doğu duvarda ise sivri revakı olan dikdörtgen şeklinde başka bir oda yer alır. Bu odanın üstü daire şeklindeki üçgenlere dayanan dairesel kubbe ile kapatılmıştır. Odanın ortasında çini kaplı bir duvar mevcuttur. Bu duvarların yarısı sarı taşlarla kaplanmıştır. Zemininde sarı taşlar, aralarında da geometrik desen yaratan siyah taşlar vardır. Batı duvarının ortasında ise iç kısma giden bir giriş yer almaktadır.

Kubbeyle kapatılmış bir geçitle iç kısma geçilmektedir. İç kısım sekizgen şekilli bir odadır ve odanın ortasından biraz yüksekte bir ocak vardır. Ayrıca iç kısım daire şeklindeki tırnaklara ve sekizgen yıldızlara dayanan, cam penceresi olan kubbeyle kapatılmıştır. Güneybatı, güneydoğu, kuzeydoğu ve kuzeybatı köşelerinde birbirine benzeyen dört küçük oda, iç kısma sivri revakla açılmaktadır. Tavanı kubbelidir ve üzerinde cam pencere bulunmaktadır. Her odada güney çokgen ve eyvan şeklinde sivri revak, büyük odanın içinde ise taş curun mevcuttur. Bunların dışında batı ve doğu tarafta birbirine benzeyen ve taş curunları olan iki oda, daire şeklindeki üçgene dayanmaktadır.

İç kısmın kuzey tarafında önceden bir hücre olduğu ama şimdilerde kapatıldığı bilgisine ulaşılmaktadır. Girişin karşısında güney odaya benzeyen başka bir oda daha vardır. Yarıdan kesilmiş ve sarı taş döşenmiş bu odanın arkasında su deposu yer almaktadır. Güney tarafta yer alan küçük odanın tavanı düzdür ve içinde bir curun vardır. Kuzey taraf ise küçük hamama giden bir geçide dönüştürülmüştür.

*Küçük Hamam: Bu hamam Behramiye Cami Vakfı'na aittir. Hamamın içinde, eğik bir tavan ve taş bir curunu olan geçit, dörtgen şeklindeki odaya bağlanmaktadır. Oda, cam penceresi olan kubbeyle kapatılmıştır. Odanın ortasında fayanstan yeni bir duvar eklenmiştir. Doğu duvarında dikdörtgen şeklindeki odaya giden bir giriş, kuzey tarafında üç curun vardır ve tavanı kubbelidir. Birkaç penceresi mevcut olan bu odanın güney

tarafında bir oturma odası bulunmaktadır. Doğu duvarındaki girişten, daire şeklindeki üçgenlere dayanan kubbeyle kapatılmış, dikdörtgen şekilli bir odaya gidilmektedir. Yine doğu duvarında, tavanı kubbeyle kapatılmış dörtgen şeklindeki odaya giden bir giriş göze çarpmaktadır. Girişin duvarında da başka bir odaya giden başka bir giriş vardır. Odanın tavanı, birinci oda tavanının bir parçasıdır. Bu odanın doğu tarafında daire şeklindeki üçgenlere dayanan ve küçük kubbeyle kapatılmış küçük bir oda daha mevcuttur.

Doğu duvarında orta kısma giden bir giriş vardır. Birinci odanın kuzey tarafında beş basamaklı tavan vardır ve kesişen kubbeyle kapatılmış bir geçitle karşılama salonuna gidilmektedir. Salonun tavanı düzdür içinde de ahşap dolaplar mevcuttur. Doğu duvarından dış kısma giden bir giriş, kuzey duvarında da dışarıya açılan başka bir giriş yer almaktadır.

*Bezeme: Tabana ve duvarların yarısına kadar sarı taşlar ve seramikler döşenmiştir. Taşların aralarına da geometrik şekiller veren siyah taşlar serpiştirilmiştir. Pencerelerdeki delikler daire, sekizgen yıldız ve altıgen şeklindedir.

2.4.Eğitim Yapıları:

2.4.1..Mülki İdadi Mektebi (Me'mun Lisesi):

Cemiliye Mahallesi'nde (Cemil Paşa'ya nispet olarak) Babü'l-Feraç dışında yapılan ilk binadır. Bu binanın yapılmasını II.Abdülhamid emretmiştir. Ana kapı üzerinde mermere kazınmış kitabe II.Abdülhamid'in tuğrası vardır.

*Öğrencilerin, Öğretmenlerin Yapısı: iki kattan oluşmaktadır ve tavanı kırmızı kiremitlerle kapatılmış büyük bir mekteptir. Osmanlı şehirlerinde (İstanbul hariç) bu mektebin genişliğinde, bu oda sayısında, bu güzellikte ve bu düzende hiçbir mektep yoktur. Üç tarafında geniş alanlar bulunan bu mektebin bostanında sebze ve bakliyat yetiştirilmiştir.

*Tasarım: Tasarımda simetriye dikkat edilmiştir. Odalar ve salonlar için oldukça büyük alanlar kullanılmıştır. Bina dışarıya “E” harfi şeklinde açılmaktadır ve iki katlıdır. Aralarında bir merdiven ve bodrum vardır.

*Zemin Kat: Bu katın giriş kapısından bir geçide girilmektedir. Geçit parçalı ve uzun kubbeye kapatılmıştır. İçinde büyük ve parçalı üç revak bulunan dikdörtgen şeklinde iki kasnağı olan salon, iki kısma ayrılmaktadır. Birinci kısım kuzey ve güney taraftan iki uzun koridora açılmaktadır.

Salonun kuzeyindeki koridor iki kısma ayrılmakta, arka alana büyük pencerelerle bakmaktadır. Etrafında odalar ve salonlar mevcuttur. Salonun güneyindeki koridor da iki kısma ayrılmaktadır. Kuzey koridordaki gibi etrafında odalar ve salonlar vardır. Bu odaların tavanları betondan yapılmıştır. İkinci kısımda, binanın birinci katına çıkan iki merdiven, her merdivenin altında küçük bir oda yer almaktadır.

(Şekil 2.23):Mülki İdadi Mektebi İç Kısmı(Gazi AntepÜniversitesi (2010).Halep’te AdımAdım Osmanlı’nın İzinde.S.371).

*Birinci kat: Birinci kattaki salonda iki merdiven bulunmakta ve iki merdivenin demirleri kapalı terasla bitmektedir. Birinci katın altında yer alan salon da üç boşluktan meydana gelmektedir. Terasın doğu tarafında ise birer koridor vardır. (Şekil 2.23).

Bu katta ayrıca bir de kütüphane bulunmaktadır. Kütüphane M.S.1915 yılında inşa edilmiştir. 2005 yılında (kapatılmadan önce) birçok farklı konuyla ilgili yazılmış olan 4000 kitabın mevcut olduğu bu kütüphane oldukça büyük bir odadır ve terastan yarım daire şeklinde parçalı iki revakla ayrılmaktadır.

Doğu taraf avluya, üstünde parçalı çift revakı olan bir pencereyle açılmaktadır. Koridorun kuzey ve güneyinde birer koridor mevcuttur. Kuzeydeki koridor “T”, güneydeki ise “L” şeklindedir. Arka avluya büyük pencerelerden bakılmaktadır. Odalar bu koridorlarda yer almaktadır.

*Giriş Cephesi: Üstünde düz revak olan, etrafı çıkıntılarla süslenmiş bir kapı, kapının üstünde “Me'mun Lisesi” ve “İlk Öğretim” yazısı olan mermer bir levha vardır. Bu yazı H1310/M.S.1892 Rifai Hattat'a aittir. Girişin üstünde kütüphane cephesi, cephenin üstünde balkonun taş korkuluğu, onun üstünde de yarım daire şeklinde iki revak bulunmaktadır. Cephenin üst kısmında çiniler yer almaktadır. (Şekil 2.24).

(Şekil 2.24).Mülki İdadi Mektebi Cephesi(Gazi AntepÜniversitesi (2010).Halep'te AdımAdım Osmanlı'nın İzinde.S.370).

Üzerinde boş alan, oyulmuş taşlardan oluşan bir levha içinde yazı malzemeleri ve II.Abdülhamid'in tuğrası vardır. İki tarafta dörtgen şeklindeki sütun üzerinde motiflerle süslenmiştir.

*Güney Cephesi: İki bloktan oluşmaktadır. Her blokta tek ve çift pencereler vardır. Üstlerinde etrafı çıkıntılarla süslenmiş parçalı revaklar bulunmaktadır. Ortada merdiven ve koridorların cephesi yer almaktadır. Cephe üstlerinde parçalı revakları olan büyük pencereler mevcuttur.

*Kuyu Cephesi: Arka avluda üzeri küçük kubbeye kapatılmış daire şeklinde bir kuyu vardır. Kuyunun dört tarafında dört sütun yer almaktadır. Sütunların üstleri taşlarla, taşların da köşeleri mukarnaslarla süslenmiştir.

2.5.2.Misyoner Okulları:

A.Şebani Medresesi:

*Tasarım: Tasarımında doğu tarzı kullanılmıştır. Bina dışarıya kapalı, içeriye açıktır. Dört tarafı odalar ve salonlarla çevrilmiş olan iki sahadan oluşmaktadır. Binada simetri şekli kullanılmıştır. (Şekil 2.25).

*Plan: İki avludan meydana gelmektedir. Etrafında odalar, salonlar ve koridorlar olan bir büyük avlu, bir de küçük avludan oluşmaktadır. Büyük avlu kapalıdır ve girişten üç basamak aşağıdadır. Etrafı binalarla çevrilmiştir. Bu binalar, seviye ve kat açısından birbirinden farklıdır. Avlunun kuzeyindeki bina üç kattan, güneyindeki iki kat ve bir bodrumdan, batısındaki aralarını bir merdivenle bağlayan iki kattan, doğusundaki ise iki kattan oluşmaktadır.

Binanın yükseklik açısından da birbirilerinden farklı olduğunu görüyoruz. Avlunun kuzey tarafındaki binanın zemin katı; avludan birkaç basamak alçakta, güney ve doğu tarafındaki bina ise birkaç basamak yüksektedir. Binanın batı tarafındaki avlu ise bina ile aynı seviyededir. Küçük avlu girişten altı basamak aşağıdadır. Güney ve doğu tarafı üç katlı binayla çevrilmiştir. Zemin kat avludan 2-3 basamak yüksektedir. Batı tarafta da iki kattan oluşan bir bina vardır. Her kat iki avluya bakan bir salondan meydana geldiği için, bina dört seviyeye ayrılmıştır.

(Şekil 2.25):Şebani Medresesi'n İç Avlusu(Gazi AntepÜniversitesi (2010).Halep'te AdımAdım Osmanlı'nın İzinde.S.381).

*Birinci Kat: Birinci kat kuzey tarafa yönelen bir girişten oluşmaktadır. Girişte bir kapı bulunmaktadır. Girişin güneyinde büyük avluya giden bir koridor, doğusunda da küçük avluya ve odalara giden bir koridor bulunmaktadır. Giriş ve koridorlar kesişen kubbelerle kapatılmıştır. Ortası, iki mermer parçasından oluşan ve zemini siyah renge sahip taşlarla kaplanmış bir sütundan oluşmaktadır. Üstü ise sekizgen şeklindeki güllerle süslenmiş, siyah ve mukarnas taçla kapatılmıştır.

Avlunun dört tarafı salonlarla çevrilmiştir. Doğu tarafındaki salonun önünde, beş kısımdan oluşan bir koridor mevcuttur ve her kısmı bir kubbeyle kapatılmıştır. Önünde dört toskani sütun bulunmaktadır. Sütunların üstlerinde de daire şeklinde beş revak mevcuttur. Batı tarafında büyük salon; cephenin ortasındaki iki sütun ve arkasında iki sütun daha vardır. İki tarafında da duvara yapışık iki yarım sütun bulunmaktadır(Şekil 2.26). Bu salon bazilik sistemiyle yapılmış bir kilise parçasıdır. Günümüzde sadece avluya bakan yan koridorun ve orta koridorun bir parçası kalmıştır. Salonun kuzeyindeki kilise girişi ise hala durmaktadır. Doğu tarafı, arkasında yer alan salondaki avludan üç basamak yüksekte bir koridordan oluşmaktadır. Koridorun önünde toskani sistemli dört sütun ve iki tarafında da duvara yapışmış iki sütun vardır. Yerler siyah ve beyaz mermerle kaplanmışır. Bu saha, girişten altı basamak aşağıda yer almaktadır. Avlunun güneyinde bir lobi, iki tarafında da birer büyük salon bulunmaktadır. Doğu taraftaki

salon, büyük dikdörtgen şeklindedir ve tavanı dikdörtgen şeklinde dokuz kısma ayrılmıştır. Zemini siyah ve beyaz mermerle sıralı bir şekilde kapatılmıştır.

(Şekil 2.26).Şebani Medresesi(Gazi AntepÜniversitesi (2010).Halep'te AdımAdım Osmanlı'nın İzinde.S.382).

*İkinci Seviye: Birinci katın bir bloku kuzey ve batı taraftaki büyük avluya, ikinci blok ise doğu ve güney taraftaki küçük avluya bakmaktadır.

*Üçüncü Seviye: Bu seviyede zemin kattaki girişten ve koridordan çıkan bir merdiven bulunmaktadır. Bu merdiven koridorda sona ermektedir. Bu şekliyle büyük avlunun güneyinde olan birinci katın bloğuna benzemektedir. Bu blok da iki kısma ayrılan bir salondan oluşmaktadır. Salonun sonunda başka bir salon daha yer almaktadır. İki salonun arasında yedi basamak fark vardır.

Avlunun doğu tarafındaki blok büyük bir salondan meydana gelmektedir. Tıpkı zemin katın salonu ve koridoru gibi salonun önünde bir koridor bulunmaktadır. Kuzey tarafta sokağa bakan blok ise dört küçük odadan oluşmaktadır. Bu odalar zemin kattaki odaların üstüne kurulmuştur. Bu seviye büyük avlunun kuzeyindeki blokun iki katını meydana getirmektedir.

*Dördüncü Seviye: Üçüncü seviyenin sonunda, dördüncü seviyeye çıkan bir merdiven vardır. Dördüncü seviye kuzey taraftaki blokun ikinci katını oluşturmaktadır. Bu bina, kuzey ve batı iç cephesiyle önem kazanmaktadır.

*Kuzey İç Cephesi: Bodrum katta batıdan başlayarak siyah, beyaz renkli ve bitkisel motifler ile süslenmiş üç penceresi vardır.

Zemin katın cephesi iki kısma ayrılmaktadır: Birinci kısım batı tarafta, ikinci kısımdan daha alçaktır ve bir kapısı vardır. Kapının önünde de Osmanlı Döneminde yaygın olan ve üstü bitkisel motiflerle süslenmiş bir pencere bulunmaktadır. Kapının iki tarafında birer pencere; doğu tarafta (biri kapı yanında, üçü pencere üstlerinde olmak üzere), dikdörtgen şeklinde açıklıklar; her açıklığın üstünde düz revaklar yer almaktadır.

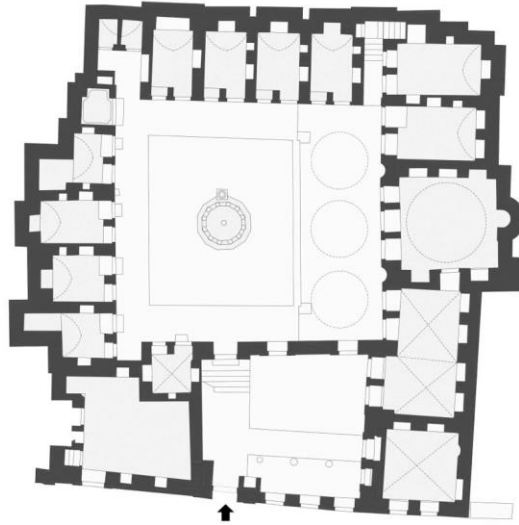
Birinci katın cephesi iki kısma ayrılmaktadır. Birinci kısım, zemin katla aynı yıl yapılmamıştır; çünkü iki kat arasında mukarnas sırası ve tekrarlanan küçük çiçekler arasında fark vardır. Cephenin her birinin üstünde, birer revakı olan sekiz pencere görülmektedir. Revakların üzeri ahşap oymalarla süslenmiştir. İkinci ve üçüncü pencereler arasındaki levhada M.S.1879 tarihi okunmaktadır. Bu, zemin katın daha önce yapıldığının işaretidir. İkinci kısım birinci kısımdan daha yüksektir ve beş pencereye sahiptir. Önünde lobisi olan bir kapı yer almaktadır. Cephenin üst kısmında bir sıra mukarnas, altlarında da bir sıra çiçek motifi mevcuttur.

*Batı Cephesi: İki kattan oluşmaktadır. Zemin kat cephesinin, avludan iki basamak yüksekte bir koridoru vardır. Koridorun üstünde yarım daire şeklinde, ortada iki toskani sütun üzerine oturtulmuş üç revak bulunmaktadır. Salonun cephesi, bu cephenin arkasındadır.

Birinci katın koridoru, zemin kat koridorun üstündedir. Revak boşlukları camlarla kapatılmıştır. Bu binanın inşasında çeşitli motifler kullanılmıştır. Salonda, koridorda, girişte ve bazı odalarda dikdörtgen şeklinde depolar mevcuttur. Bu depolar her odada aynı yükseklikte değildir. Bazı odalar ve salonların üstü düz tavanla kapatılmıştır. Koridor ve pencerelerde revak açıklıkları mevcuttur. Kapı ve pencere üstlerinde yarım daire şeklinde revaklar, küçük açıklıklar üstünde parçalı revaklar, dış cephe pencereleri üstünde alçak parçalı revaklar ve bazı oda ve sivri revaklı pencerelerin altında düz kemerler kullanılmıştır.

B.Ahmadiye Medresesi:

*Tarihi Geçmişi: H 1165/M.S.1751 yılında Çelebiliği ile ünlü Tahazade oğlu Ahmed Efendi tarafından yaptırılmıştır. Ahmed Efendi burada görev yapan on iki kişinin hepsinin de Musul Kürtlerinden olmasını şart koştur. Et-Tabbah, medresenin H1300/M.S.1882'den H1343/M.S.1925 yılına kadar işsizler evi olarak kullanıldığını söylemektedir. Vakıf sahibi, medresede konaklayanlara belli bir süre orada kalma sınırı getirmediği için bazıları 30 yıl boyunca, hatta bazıları ölene kadar orada yaşamıştır. Bütün bunlar medresede verilen eğitimin düzenini bozmuştur. Medrese savaş zamanında boşaltılmış, hiçbir öğrencisi kalmamıştır. Birçok el yazması eseri bünyesinde barındıran ünlü kütüphanesindeki eserlerden bazıları, Şam'daki El-Esad Kütüphanesi'ne gönderilmiştir. M.S 1908 yılına kadar sadece 1467 kitap kalmış, o da Şerefiye Medresesi'ndeki Vakıf Kütüphanesi'ne nakledilmiştir. Ahmediye Medresesi, savaş zamanlarında müzeye dönüştürülmek üzere restore edilmiştir.

(Şekil 2.27):Ahmadiye Medresesi planı(Vakıf Müdürlüğü,2007).

Kaynaklar; vakıf sahibinin, babası için caminin doğu kapısı tarafına bir mezar yaptırdığını söylemektedir. Daha sonra ise yaptırdığı mezarın yanına kendi ve çocukları için mermerden mezarlar yaptırmıştır. Mezarlara giriş kapısından gidilmektedir. Kapının yanında hizmetçi ve kapıcı odaları vardır. Odalardan sarı mermerle döşenmiş bir alana geçilmektedir. Kaynakların anlattığına göre bu alanda bir kütüphane, kütüphanenin

yanında bir mescit, dokuz misafir odası, mutfak, kuzey duvarının yanında su kuyusu ve medrese duvarına yapışık bir çeşme, iki tuvalet, bir havuz, bir de su deposu vardır.

*Plan: (Şekil 2.27).Dış cephesinde avluya giden bir girişi bulunmaktadır. Tel çitle iki kısma ayrılan bu alanda bir de kapı mevcuttur. İki kısımdan oluşan bu medresenin birinci kısmı; girişe giden bir merdivenden ve giriş koridorundan oluşmaktadır. Merdivenin kuzeyinde nöbetçi odasına giden bir kapı vardır. İkinci kısımda ise; kuzey ve güneyden mezarlığa doğru giden bir geçit, geçidin doğu ve batı tarafında revak, batı tarafta üç mezar yer almaktadır(Şekil 2.28). Güneyde bulunan mezar vakıf sahibinin mezarıdır, desenli mermerden yapılmıştır ve üzerinde “Rahmetli Ahmed Efendi Tahazade 1187 yılında öldü” yazılıdır. Batı eşiğinin iç kısmında duvara ve mukarnaslı üç sütuna dayanan at nalı şeklinde sivri üç revak vardır. Batı tarafındaki revak çapraz şekildedir ve başka bir revak daha mevcuttur. Doğu eşiğindeki dokuz mezardan birisi bitkisel desenlerle süslenmiştir. İki eşiğin zemini de birbirine demir ve kurşunla bağlanmış taşlardan oluşmaktadır.

İkinci avlu birinci avludan yedi basamak yüksektedir ve dört tarafında da revaklar bulunmaktadır. En geniş, güney tarafta harimin önündekidir. Bu alan iki sivri revakla üç kısma ayrılmakta olup her kısım kasnaksız kubbeyle kapatılmıştır. Ortadaki kubbe, bir sıra mukarnas üstüne oturtulmuştur. Dörtgen şekilden daire şekline üçgenler kullanılarak dönüş sağlanmıştır. Koridor, mukarnaslı iki sütuna dayanmış üç sivri revakla avluya açılmaktadır. Diğer üç koridorun her birinin ise sivri üç revakı vardır. Bu koridor doğu ve batı koridorlarıyla birleştiğinde üç sütuna, kuzey koridoruyla birleştiğinde ise dört sütuna dayanmaktadır. Bu üç koridor büyük taşlardan oluşan düz ve uzun tavanla kapatılmıştır. Üç koridorun arkasındaki öğrenci odaları, tuvalet, depo, giriş ve çatıya çıkan bir merdiven; avlunun ortasında on iki köşeli tavanı ahşaptan bir şadırvan yer almaktadır. Halep'teki medreselerden bir tek bu medresenin şadırvanı tavanlıdır. Bazı kaynaklar Memlükler zamanında yapılan Salahiye Ailesi evinin havuzunun tavanlı olduğunu söylese de günümüzde bu tavan yoktur. (Şekil 2.28).

Harimin güney koridorunun arkasındaki batı tarafta kütüphane, doğu tarafta ise iki oda bulunmaktadır.

Harim, Küçük boyutlu, dörtgen yapılıdır. Batı tarafında kütüphaneye açılan bir kapısı vardır. Tavanı dışarıdan silindirik kubbe kasnağına dayanan kubbeye kapatılmıştır. İçeriden bakıldığında ise kubbe kasnağı yoktur. Etrafında on iki pencere mevcuttur. Kubbe, çıkıntı şeklindeki mukarnaslara dayanmaktadır.

*Kütüphane: İki kısımdan oluşan büyük bir odadır. Kısımlar birbirinden, ahşaptan yapılmış olan süslemeli bir duvarla ayrılmakta; birinci kısımdan ikinci kısma bir kapıdan geçilmektedir. Tavanı kesişen iki kubbeye kapatılmıştır.

(Şekil 2.28):Ahmediye'nin AvlusuveSütunları(Halep Şehri Tarihsel Ansiklopedisi, 2010).

*Mihrap: Kıvrımları yarım kubbeye biten, oyulmuş mukarnaslarla süslenmiştir. Mihrabın iki eğimi vardır. Her birinin içinde tacı hurma yaprağına benzeyen bitki yapraklarıyla süslenmiş bir sütun yer almaktadır. Mihrabın hemen üstünde Osmanlı Döneminde yaygın olan bitki motifleriyle süslenmiş başka bir taç daha bulunmakta ve tüm taçların etrafı da desenli iki tırnağı olan bir çerçeve ile çevrelenmektedir. Bu mescitte minber yoktur. Bu da mescidin sadece öğrencilere ve medrese hocalarına ait olduğunu göstermektedir. (Şekil 2.29).

*Türbe: Dörtgen şeklinde bir odadır. İçeriye iki basamakla inilmektedir. Batı duvarının önünde vakıf sahibinin babasının mezarı, güney duvarında ise küçük bir mihrap vardır. Tavanı çapraz tonozla örtülmüştür.

*Cepheler:

*Giriş Cephesi: Derinliği çok fazla olmayan bu cephenin iki tarafında küçük ve yüksek eğim vardır. Önünde sivri büyük bir revak, üstünde de daire şeklinde desen şeridi bulunmaktadır. Kapının üstünde parçalı, çıkıntılı ve sivri revak, üstünde de çerçevenilmiş bir kitabe görülmektedir. Kitabede “Bu mübarek yapı, mescit, medrese, ve türbe olarak M.S.1165 yılında Tahazade olarak bilinen Arif Billah Şeyh Taha Efendi oğlu muterem Ahmed Efendi tarafından yaptırılmıştır.” yazılıdır.

(Şekil 2.29):Ahmediye'nin Mihrabı ve SonCemaat Yeri(Halep Şehri Tarihsel Ansiklopedisi,2010).

*Türbenin Cephesi: Bu cephenin bir kapısı, bir penceresi, bunların üstlerinde de parçalı bir revak bulunmaktadır. Kapı üstünde beyaz mermer üzerine nakşedilmiş çerçeveli siyah kitabede şöyle yazmaktadır: “Yaptıklarıyla yücelen, onuru ve rütbesi artan, güzel tarih yazılan, Huld cennetindeki Taha'yı Allah sonsuz rahmete kavuştursun. Sene 1136”. Pencerenin üstündeki desen şeridi kapı üstündeki levhaya uzanmaktadır. (Şekil 2.30).

(Şekil 2.30):Ahmediye'nin Mezarlığı(Halep Şehri Tarihsel Ansiklopedisi,2010).

*Harim Cephesi: Bu cephenin kapısının iki tarafında birer pencere mevcuttur ve üstlerinde bulunan revak parçalıdır. Bitki motiflerinden oluşan bir desen şeridi harim cephesini sarmaktadır. Kapının üstünde bir şiir yazılmıştır. Şiirin üstünde bitki desenli bir taç vardır. Desen şeridi; beş sıralı mukarnasla, duvara yapışmış iki tırnakla kesişmektedir. Bu cephede bulunan kıblenin duvarının iki tarafında iki küçük mihrap görülmektedir. Harim cephesinin koridoru; avludan iki basamak yüksektedir ve koridorların en geniş, en yükseği sayılmaktadır.

*Dekorasyon (Tezyinat): Bu medresede tezyinata özel önem verilmiş olup birçok süsleme çeşidi kullanılmıştır.

-Bitkisel Şekiller: Harim cephesinde, mihrabın sütun taçlarında ve iki tarafındaki tırnaklarda, mezar duvarının cephesinde ve mezar taşlarında kullanılmıştır.

-Mukarnaslar: Sütunların taçlarında, duvarlara yapışmış çıkıntılarda, mihrap ve kubbelerin alt kısımlarında ve bir sütunun zemininde görülmektedir. Bu süslemeler, Halep'teki medreseler arasında sadece bu medresede kullanılmıştır.

-Kitabeler: Eşik, mescit ve türbe giriş kapılarının üstünde yazılı metinlerde kullanılmıştır.

(Şekil 2.31).

(Şekil 2.31):Al-Ahmadiye Medresesin Kitabesi(Gazi Antep Üniversitesi (2010).Halep'te AdımAdım Osmanlı'nın İzinde.S.308).

-Ablak Sistemi: Mezarlığın cephesinde kullanılmıştır.

-Yıldız Şekilleri: Harim, kütüphane, mezarlık kapısı ve kütüphaneyi iki kısma ayıran ahşaptan kapıda kullanılmıştır.

2.5.Hastaneler:

2.5.1.Hamidi Garipler Hastanesi:

*Tarihi Geçmiş: Bu hastahane, II.Abdülhamid Han döneminde yapılmıştır. Giriş koridorunun üstünde binanın tarihini gösteren bir kitabe vardır. H1301/M.S.1883 yılında kalenin altında bir hastahane yapılması için yardımlar toplanmıştır. H1309/M.S.1891 yılında hastahane açılmış ve hayırsever insanlar tarafından desteklenmiştir. H1318/M.S.1900'de tam olarak donatılmış, yataklar hazırlanmış ve hastalar gelmeye başlamıştır. Osmanlı Döneminde, bu hastahänenin başka bir benzeri yoktu. Erkek ve kadın hasta odaları, doktor odaları, otopsi odası ve değişik amaçlar için kullanılan depolar yapılmıştır. (Şekil 2.32).

(Şekil 2.32):Hamidi Garipler Hastanesi kaleden Görüntüsü(Gazi AntepÜniversitesi (2010).Halep'te AdımAdım Osmanlı'nın İzinde.S.394).

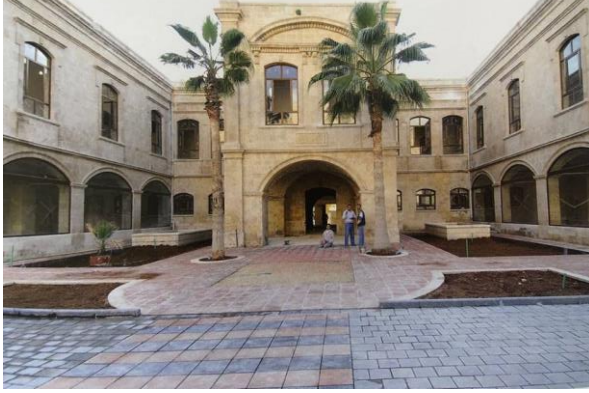
Et-Tabbah, otuz iki oda, iki büyük ev, iki uzun salon, bir ölü yıkama evi (her birinde sekiz oda), iki göz muayenehanesi, ameliyathane, 84x20 metre genişliğinde güzel sütunlarla süslenmiş ve duvar korkuluğu olan iki bahçesi ve iki kapıcı odası olduğunu anlatmaktadır. Bina artık Turizm Bakanlığı mülkiyetindedir ve restore edilmektedir. Restorasyon, Şemra'ş-Şam Şirketi tarafından yapılmaktadır. Karşılığında şirket, 25 yıl boyunca dört yıldızlı otel olarak işletecektir. Açılış 2010 yılında gerçekleşmiştir.

Binada bazı değişiklikler yapılmıştır. Zemin katın tavanı değiştirilmiştir, otele gerekli olan tuvaletler yapılmış, bazı odalar birleştirilmiş ve bazı merdivenler eklenmiştir. Hemşirelik okulunun yerine yeni bir bina ve önündeki bahçeye bir havuz yapılmıştır. Çok lüks olan bu bina iki kattan oluşmaktadır. (Şekil 2.33).

*Zemin Kat (Muayenehaneler, Acil Bölümü, Doktor ve Hemşire Odaları): Bina, duvarlarının içinde açık geçit şekli olan bir girişten oluşmaktadır. İki tarafında dikdörtgen şeklinde olan görevli odaları vardır. Girişin bittiği alanın önünde bir koridor ve oda bulunmaktadır. Koridorun önündeki büyük ve parçalı revakın üzerinde, binanın II.Abdülhamid döneminde yapıldığını gösteren bir kitabe yer almaktadır. Giriş kapısı cepheden daha belirgin bir biçimdedir ve bir hole doğru gitmektedir. Holün sonunda

birinci kata giden bir merdiven, iki tarafa açılan ve hasta odalarına giden koridorlar vardır. Birinci kat, salona giden bir merdivenden ve içlerinde odalar olan koridorlardan oluşmaktadır. Avlunun zemini siyah ve beyaz renklerle süslenmiştir. Son restorasyonda beyaz ve kırmızı renkli fayanslar bulunmuştur.

*Birinci Kat: Odaların çoğu hastaların yatmaları için kullanılmaktadır ve salona giden bir merdivenden oluşmaktadır. Salonun iki tarafında, odalara açılan iki uzun koridor yer almaktadır. Bu koridorların bazı kısımlarında alana açılan aydınlatma için kullanılan pencereler vardır.

(Şekil 2.33):Hamidi Garipler Hastanesi İç Avlusu ve Hastaların odaları(Gazi AntepÜniversitesi(2010).Halep’te AdımAdım Osmanlı’nın İzinde.S.395).

*Giriş Cephesi: Zemin kat, bir koridordan oluşmaktadır. Koridorun önünde, iki taraftan cephe boyunda olan taçlı iki sütuna dayanmış parçalı revaklar vardır. Koridor, üstünde parçalı büyük revakı olan kapıyla bitmekte ve kapının her tarafında, üstlerinde parçalı revakları olan üç pencere yer almaktadır. Koridorun üstünde, birinci kat salonunun cephesi, yukarısında her birinin üstünde parçalı revaklar olan iki pencere, iki tarafında duvara yapışık dörtgen şeklinde iki sütun, pencerelerin üstünde belirgin dikdörtgenlerle süslenmiş ve tırnaklara dayanmış çıkıntı bulunmaktadır. Çıkıntının üstünde yine belirgin dikdörtgenlerle süslenmiş parçalı düz revak mevcuttur. (Şekil 2.34).

Tavanlar kubbelerle kapatılmıştır. Pencere ve kapıların üstündeki kubbeler daha alçaktır. Aynı zamanda düz tavanlar ve kesişen kubbe tavanlar da kullanılmıştır. Pencere ve kapıların üzerinde yarım daire şeklinde, sivri revaklar bulunmaktadır. Kuzey tarafındaki kapının üzerinde bezemeli bir çember; girişin iki tarafındaki odaların üstünde ise balkon yer almaktadır. Birinci kat balkonunun korkuluğunda oyma taştan desenler görülmektedir.

(Şekil 2.34):Hamidi Garipler Hastanesi Bölümleri(Gazi AntepÜniversitesi (2010).Halep'te AdımAdım Osmanlı'nın İzinde.S.397).

*Kuzey Bloka Giden İkinci Girişin Cephesi: Zemin katın ortasında dikdörtgen şeklinde bir kapı, üstünde çıkıntılı korkuluk, üzerinde yarım daire şeklinde revak, iki tarafında da taçla biten iki kasnak bulunmaktadır. Cephenin üstünde dikdörtgen şeklindeki taşlarla süslenmiş üçgenler vardır. Kapının iki tarafında, üstlerinde parçalı revak olan birer pencere mevcuttur. Birinci katta üç pencere, her pencerenin üstünde parçalı revak ve altı küçük tırnağa dayanmış çıkıntılar; cephenin üst kısmında, tüm cephe boyunca eşit bir şerit yer almaktadır.

2.6.Sivil Mimarlık Yapıları (Evler):

2.6.1.Salahie Ailesi Evi:

Salahiye Ailesi Evi, M.S.1814 yılında Cebeyle mahallesinde inşa edilmiştir. M.S.1860 ile 1950 yıllar arası Salahiye ailesi tarafından konut olarak kullanılmıştır. Ev tipi bir Halep geleneksel evlerinin özelliklerini tasarımıaktadır. İçe dönüktür ve iki katlıdır. Evin

büyük bir bodrumu vardır ve kiler olarak kullanılmıştır. Daha sonra işlevi bir ana okulu olmuştur.

Fakat daha sonra Salahiye evi, etrafındaki üç evle birlikte 2007 yılında bir butik otel haline getirilmiştir. Otelin toplam alanı 6.452 m² olup sadece 42 odadan oluşmaktadır. Bodrum katı da restoran olarak kullanılmaktadır. (Şekil 2.35).

*Avlu: Dikdörtgen şeklindedir ve büyük bir havuzu vardır. Demir ve kurşunlarla birbirine bağlanan, büyük taşlardan oluşan avlunun duvarları oldukça yüksektir. Gazzi'nin anlattığı tavan yerine binadaki havuzu hatırlatan bir duvar bulunmaktadır.

(Şekil 2.35):Salahie Ailesi'nin Plan ve Kesitler(Zein Al-Abidin, Y.Mahmoud, 2017).

*Odar: Alt kısımda yer alan küçük odalar misafirler için ayrılmıştır. Her odanın avluya bakan bir kapısı ve bir penceresi vardır. Ayrıca her odanın duvarında bir dolap bulunmaktadır. Tavanlar uzun kubbeye kapatılmıştır. (Şekil 2.36).

Birinci kattadır. Odasına giden merdiven zemin kattan başlayıp birinci kattaki boşlukta son bulunmaktadır. Batı tarafında yüksek bir duvar vardır. Odanın tavanında kirişler bulunmaktadır.

*Kuzey Dış Cephe: Küçük taşlardan yapılmıştır ve giriş cephesini oluşturmaktadır. Siyah taştan oluşan büyük bir kapı ve kapının üstünde görkemli bir kemer vardır. Bu kapı iki tarafı siyah ve büyük taşlara dayanmaktadır. Üstünde bir kitabe yer almaktadır.

(Şekil 2.36):Salahieh Ailesi Evi Ana Girişi ve Avlusu(Gazi AntepÜniversitesi (2010).Halep’te AdımAdım Osmanlı’nın İzinde.S.356+357).

*Kuzey İç Cephe: Batıdan başlayarak bir kapı ve her birinin üstünde parçalı revakları olan üç pencere vardır.

2.6.2. Basil Evi:

*Tarih Geçmişi: Basil Evi, Cüdeyde Mahallesi’nde bulunmaktadır. Bina XVIII. yüzyıla aittir.

*Mimari Yapısı: Evin iki girişi vardır. Birincisi avluya, ikincisi hizmeti odası ve mutfığa gitmektedir. Ana giriş, ortasında havuz turunc ve nektar ağaçları olan bir avluya çıkmaktadır. Güney batı tarafta bir eyvan, karşı tarafında da karşılama salonu, avlunun doğu tarafındaysa büyük iki oda bulunmaktadır. (Şekil 2.37).

*Eyvan: Güzel ahşap tavanıyla, duvarındaki benzersiz dantel işlemesine benzeyen alçı deseniyle, kitabeleriyle ve yan tarafındaki iki odanın kapılarıyla harika bir görünüme sahiptir. Eyvanın üstünde özel desenlerle süslenmiş ahşap gölgelik vardır. (Şekil 2.38).

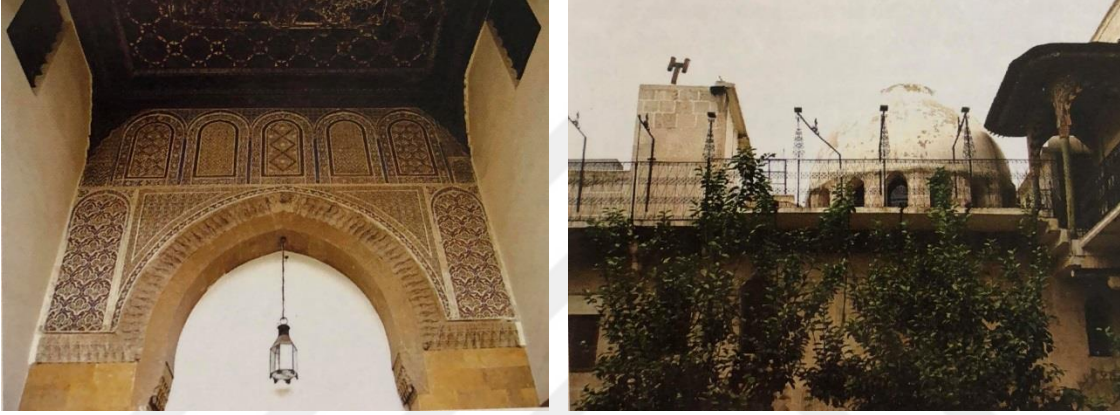
(Şekil 2.37):Basil Evi-İç Cephesi (Gazi Antep Üniversitesi (2010).Halep'te Adım Adım Osmanlı'nın İzinde.S.626).

*Karşılama Salonu: Zeminde yer almaktadır.Bu salon Halep evlerinin birçoğunda olduğu gibi ters “T” harfi şeklindedir. Mükemmel motiflerle süslenmiş bir tavana sahip olan eyvan, onun karşısında ise büyük bir eşik vardır. Eşiğin ortasında su havuzu ve renkli camlarla kaplanmış pencereleri olan kubbe mevcuttur. Etrafında üç eyvan yer alan salonun duvarlarının birinde çıkıntı görülmektedir. Salon duvarlarının üst kısmına deniz, ağaç ve kadın resimleri çizilmiş, dolapların birinin üzerine şiir yazılmış ve bir dolabın üzerine de evin tarihi (H1186/M.S.1772) yazılmıştır. Evin doğu tarafında oturmak ve yemek yemek için iki büyük oda bulunmaktadır. Kapılarının üstü bitkisel motifler, çıkıntılar ve mukarnaslarla süslenmiş, pencerelerinin üstü ise taç şeklinde bitki motifleriyle tezyin edilmiştir. Bu motifler diğer evlerin pencerelerinin üzerindeki motiflere benzemektedir.

*Birinci Kat: Kuzey ve kuzeydoğu tarafa uzanmakta olup birbirine bağlı üç yatak odasından oluşmaktadır. Yatak odaları şiirlerle süslenmiş ve ahşap gölgeği olan girişiyile ön plana çıkmaktadır. Bu kata girişin solundaki merdivenle çıkılmaktadır ve avluya açılan bir kapısı bulunmaktadır. Avlunun güneybatı köşesinde eyvan ve yan odalar;

kuzeydoğu köşesindeki odanın altında ise bodrum, mağara ve barınağa giden bir merdiven yer almaktadır. Bodrumun aydınlatma ve havalandırma için geometrik ve bitki şekilleriyle ve taş oymalarla süslenmiş boşlukları mevcuttur.

*Cepheler: Bitki şekilleri, iç içe olan akış çizgileri, çıkıntılar ve ablak rengi taş desenleriyle süslenmiştir.

(Şekil 2.38):Basil Evi Eyvanı ve 2.Kat (Gazi Antep Üniversitesi (2010).Halep'te AdımAdım Osmanlı'nın İzinde.S.626+627).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HALEP ŞEHRİN SAVAŞ SONRASINDA

3.1.Savaş Sonrasında Halep’te Bulunan Yapıların Hasar Tespiti

3.1.1.Firdevs Binası: (Ziyaret tarihi 20.01.2019)

Ana Giriş: Ana girişte hiçbir hasar yok , fakat doğu dış cephesinde bulunan girişin yanında boşluklar bulunmaktadır.(Şekil 3.1), (Şekil 3.2.).

*Avlu: Avluda hiçbir hasar oluşmamıştır . (Şekil 3.3).Avlunun kuzeyinde bulunan eyvan da iyi durumda olup sadece çatısında rutubet oluşmuştur ve dış köşesinde bulunan bazı taşlar düşmüştür.Avluyu çevreleyen koridorlarda da hasar bulunmamaktadır(Şekil 3.4).

(Şekil 3.1.):Firdevs Medresesinin Ana Girişi(Ocak-2019).

(Şekil 3.2.):Ana Cephesi Hasarı(Ocak-2019).

(Şekil 3.3):Firdevs Binanın Avlusu(Ocak-2019).

(Şekil 3.4): Firdevs Binanın Eyvanı
(Ocak-2019).

*Harim Bölümü: Bu bölümde bulunan mihrap ve minber iyi durumda olup(Şekil 3.5) sadece kubbelerinden birinde oluşan nem ve rutubetten dolayı boyası dökülmüştür. Yapısal bakımdan iyi durumdadır (Şekil 3.6).

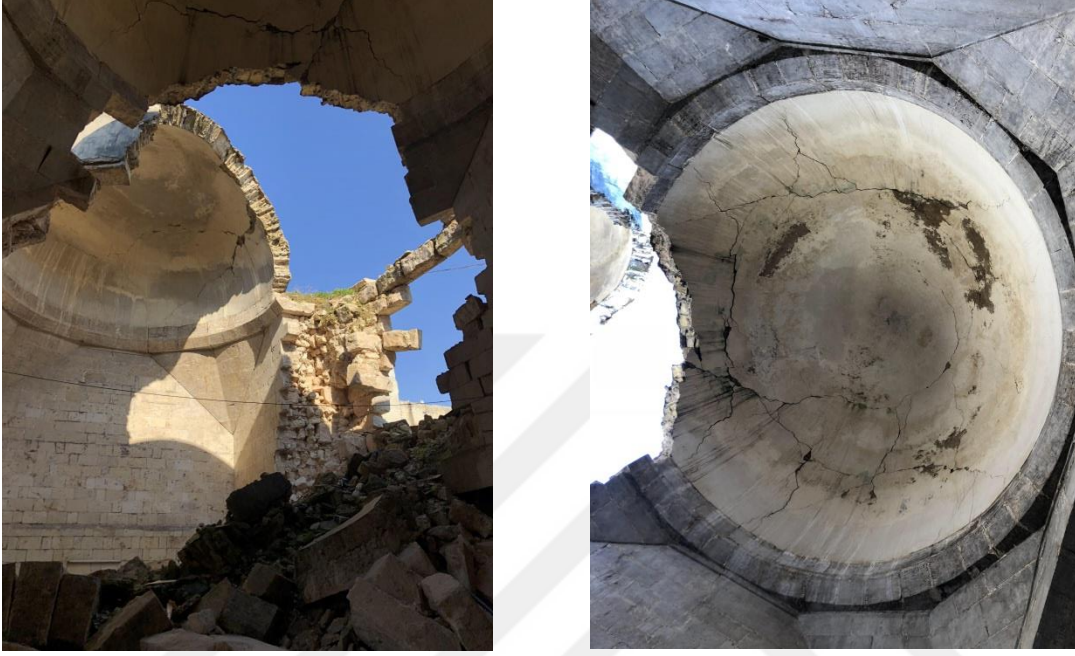
(Şekil 3.5):Firdevs Harim Bölümü(Ocak-2019).

(Şekil 3.6):Firdevs Harimin Kubbesi
(Ocak-2019).

*Türbeler: Binanın doğu kısmında bulunan 2 türbe kapatılmış.Bu bölümde bulunan 3 adet kubbeden 2 tanesinde hasarlar oluşmuş , her birinde delikler bulunmakla birlikte tüm

kubbelerde çatlaklar oluşmuştur.Doğu tarafında bulunan duvarının bir kısmı ise çökmüştür. (Şekil 3.7).

(Şekil 3.7) :Türbenin Kubbelerinde Hasarı(Ocak-2019).

*Revaklar (son cemaat yeri): Avlunun iki tarafında bulunan revakların duvarlarının kaplamaları düşmüş, tavanların ise sıva ve boya ları dökülmüştür.

*Şadırvan: Tavanı çökmüş ve çöken taşlar şadırvanın önünde bulunmaktadır (Şekil 3.8).

(Şekil 3.8) :Firdevs Şadırvanı(Ocak-2019).

*Merdivenler: Çatıya ulaştıran 2 adet merdiven bulunmaktadır. Bazı merdivenler gayet iyi durumda olup hiçbir hasar görmemiş, fakat doğu tarafında bulunan merdiven ise çok hasar görmüş ve kullanılamaz duruma gelmiştir (Şekil 3.9).

(Şekil 3.9) :Firdevs Binanın Merdivenlerin Hasarı(Ocak-2019).

*Çatı: Çatıda bulunan taşların arasında rutubetler oluşmuş ve aralarından bitkiler çıkmıştır.

*Ahşap kapılar: Kapılarda oluşan rutubetten dolayı tamire ihtiyaçları olup, kapıların kaplamaları dökülmüş durumdadır.

3.1.2.Ulu Camii: (Ziyaret tarihi 24.01.2019)

*Ana giriş:Kuzey tarafında buluna ana giriş bölümü yapısal olarak bakıldığında sağlam, fakat görünüşte ciddi hasar görmüştür.Giriş bölümünün üst kısmı yanmış ve son katmanı tamamen kül olmuştur (Şekil 3.10).

(Şekil 3.10) :Ulu Cami Ana Girişi (Ocak-2019).

*Mescidin kuzeyinde bulunan dış surlar: Aslında bu dış surlar iki adet olup yıkılmış olan taşlar bu iki surun arasına toplanmıştır. İç sur ise zarar görmemiş ve restore edilmiştir. (Şekil 3.1).

(Şekil 3.11) :Ulu Caminn Dış Suru(Ocak-2019).

*Avlu: Hasarlardan dolayı düşen bütün taşlar, yıkılan minarenin taşları avlunun ortasında toplanmış ve numaralandırılmıştır. Son cemaat yeri ve avluya bakan koridorlarda ise ateş ve kurşun izleri görülmektedir (Şekil 3.12).

(Şekil 3.12) :Ulu Caminin Avlusu(Ocak-2019).

*Şadırvan: Bulunan 2 şadırvanın birinde ateş ve kurşun izleri bulunmaktadır, fakat bu şadırvanın iç kısmının üst bölümünde ahşap levhalar bulunmaktadır ve onarılmış durumdadır. Diğer şadırvanda ise kurşun izleri bulunmaktadır fakat daha az zarar görmüştür (Şekil 3.13).

(Şekil 3.13):Ulu Caminin Şadırvanlar(Ocak-2019).

*Minare: Kuzeybatı tarafında bulunan minare tamamen yıkılmış şekilde olup yıkılan taşları avlu içine toplanıp numaralandırılmıştır(Şekil 3.14).Önceden batı yönünde bulunan eski minaret de tamamen çökmüş durumdadır.

(Şekil 3.14): Minarenin Eski Yeri(Ocak-2019).

*Harim bölümü: Durumu iyi fakat caminin diğer bölümlerinde görüldüğü gibi ateş ve kurşun izleri görülmektedir (Şekil 3.15).Girişte bulunan kubbenin ise dış cephesi düşmüş durumda fakat içi tamamen sağlamdır.Sütunlar ve üst kısımlar ise kurşunlardan zarar görmüş, bazı sütunlara numaralar verilmiş ve yenilenmiştir.

(Şekil 3.15) :Ulu Camini Harimin Bölümü(Ocak-2019).

*Minber: Kayıp.

*Kütüphane: Tamamen yıkık durumdadır(Şekil 3.16).

(Şekil 3.16) :Ulu Caminin Kütüphanesi(Ocak-2019). (Şekil 3.17) : Ulu Caminin Mahfili (Ocak-2019).

*Mahfil: Bu bölüm sağlam (Şekil 3.17) ve ahşaptan yapıldığı için sadece yenilenmiştir.

*Hz. Zekeriya Peygamberin kabri: Bu bölüm tamamen sağlam durumda olup burada bulunan üzeri çini işleri ile kaplı sütunlar da iyi durumda olup sadece 3 parçası hasar görmüştür (Şekil 3.18).

(Şekil 3.18) :Hz. Zekeriya Peygamberin Kabrı(Ocak-2019).

(Şekil 3.19) :Ahşap İşleri(Ocak-2019).

*Ahşap paneller: Ahşap panellerin onarımı hızlı bir şekilde ilerliyor ve yeniden monte ediliyor (Şekil 3.19).

**Camide en çok yangın ve kurşun izlerinin görüldüğünü söyleyebiliriz.

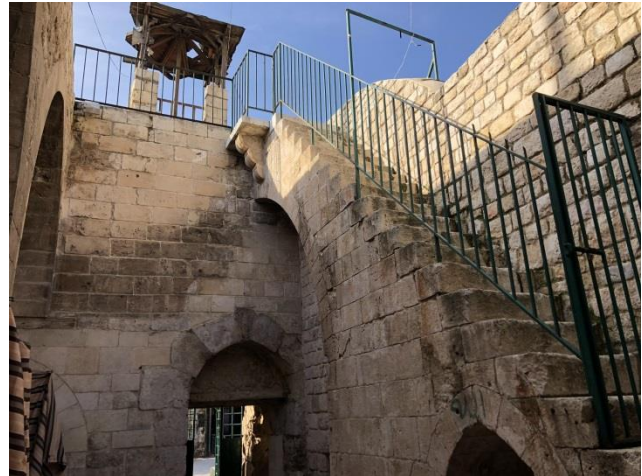

3.1.3.El-Etras Camii: Ziyaret tarihi (20.01.2019)

*Minare: Minarenin ahşap olan tavanı tahrip olmuş durumda, taşları ise aşınmıştır(Şekil 3.20). Minarenin ahşap olan merdiveni ise tamamen sağlam durumdadır(Şekil 3.21).

(Şekil 3.20):El-Etras Caminin Minaresi(Ocak-2019).

(Şekil 3.21):El-Etras Caminin Merdiveni(Ocak-2019).

*Giriş cephesi: kapının üst bölümündeki taşlarda eksiklik mevcuttur.Bu cephede bulunan çeşmede sağlam olup genel olarak bu cephenin restore edilmesi gerekmektedir.

*Son cemaat yeri ve harim bölümü: Bu bölümde hiçbir hasar oluşmadığından ve sağlam durumda olduğundan şuan bu bölümde çocuklara ders verilmektedir. (Şekil 3.22)

(Şekil 3.22) :El-Etras Caminin Son Cemaat Yeri (Ocak-2019). (Şekil 3.23) :El-Etras Caminin Şadırvanı (Ocak-2019).

*Şadırvan: Caminin şadırvanı gayet iyi durumda olup sağlam haldedir. (Şekil 3.23).

3.1.4.Antakya Kapısı (Ziyaret tarihi 22.01.2019)

Kapının dış cephesinde , surlarda ve girişinde yangın ve kurşun izleri bulunmaktadır. (Şekil 3.24)

(Şekil 3.24) :Antakya Kapısı Hasar Durumu(Ocak-2019).

3.1.5.Kırk Şehit Katedrali (Ziyaret tarihi 22.01.2019)

Bu Ermeni kilisesinin restorasyonunun maliyeti yurtdışında yaşayan Ermeniler tarafından karşılanmaktadır. Şu an restorasyon çalışmaları devam etmektedir. Müteahhit restorasyonun 8 ay önce başladığını söylemişti ve 3ay sonar Ermenilere ait bir bayramda açılacağını belirtmiştir. *Restorasyondan önce katedralin kubbelerinden birinde büyük bir çatlak bulunmaktaydı. (Şekil 3.25).

*Eyvan, döşemesi dışında iyi bir durumda olup kum ve taş yığımları bulunmaktaydı. Restorasyondan sonra eski halinden çok daha iyi bir durumdadır. (Şekil 3.26).

(Şekil 3.25) :Kilisenin İç Kısmı(Ocak-2019).

(Şekil 3.26) : Kilisenin İç

Cephesi(Ocak-2019).

*İç cephenin bir kısmında yıkıklar oluşmuş, restorasyonla bunlar da onarılmıştır. (Şekil 3.27).

* Şu an kilisenin bütün bölümlerinin döşeme işleri yapılmaktadır. (Şekil 3.28).

*Kilisenin arka girişinin bulunduğu duvarların (yün pazarına açılan cephe) dörtte birinin yeni taşlarla kaplandığı görülmüştür.İç cephelerde bulunan taş kaplamalar ise yeni olup kilisenin kulesinin etrafında metal destekler bulunmaktadır.

(Şekil 3.27) :Kilisenin İç ve Dış Cephesi(Ocak-2019).

(Şekil 3.28) :Kilisesin Restorasyon İşleri(Ocak-2019).

3.1.6.Nuri Bimaristanı: (Ziyaret tarihi 27.01.2019)

*Giriş: Çatı ve çatı etrafında yanık izleri bulunmakta olup bazı taşları düşmüştür.Girişte taşlar arasından bitkiler çıkmıştır. Ana giriş kapısı %80 iyi durumda olup aynı şekilde pencerelerde sağlamdır. (Şekil 3.29).

*İç Cepheler: Cephelerin taşları sökülüp yeniden sınıflandırılmıştır. Döşemeleri çok temiz değil fakat iyi durumdadır.

(Şekil 3.29) :Nuri Bimaristanın Ana Girişi(Ocak-2019).

*Batı Cephesi: Kaplama taşların birkaç tanesi düşmüş ve bu cephenin önünde taş yığını bulunmaktadır. (Şekil 3.30).

*Güney Cephesi ve Eyvan: (Şekil 3.31) Eskiden buranın kadınlara özel olan bölümdür. Eyvanın çatısı yanmış durumda görünmekteydi ve boya katmanı dökülmüştür. Eyvana açılan odalar da zarar görmüştür ve bazı kaplama taşları düşmüştür. (Şekil 3.32).

(Şekil 3.30) Nuri Bimaristanın Batı Cephesi(Ocak-2019). (Şekil 3.31) :Nuri Bimaristanın Güney Cephesi (Ocak-2019).

(Şekil 3.32):İç Güney Cephesi(Ocak-2019). (Şekil 3.33): İç Kuzey Cephesi(Ocak-2019).

*Kuzey Cephesi: En çok zarar gören cephelerden biridir.Çatı düşmüş, cephenin taşları dökülmüş, ön duvar yıkılmış ve taşlardan sadece iki sıra kalmıştır. (Şekil 3.33).

*Kuzeybatı Cephesi: Taşları tamamen düşmüş, bu taşlar sınıflandırılıp yere dizilmiştir.Bu nedenle bu cephe tamamen kaplamasız gibi görünmektedir.Yerde alüminyum levhalar bulunmaktadır.

*Batı Cephesi: Diğer cephelere nazaren daha iyi durumdadır.

*Doğu Cephesi: Doğu tarafında bulunan girişin iki tarafında bulunan cephenin bazı taşları zarar görmüş, merdiven ve merdivenlerin dayandığı duvar da yıkılmıştır.Taşlar arasından çıkan bitkiler görülmektedir.

*Su Öğeleri : Avluda iki adet süs havuzu bulunmaktadır.İkiside tamamen sağlam durumdadır. (Şekil 3.34).Bunların biri şuan boş, diğerinin ise içine bitkiler yerleştirilmiştir. Kazı esnasında avlunun ortasında eskiden sabun üretimi yapılan havuz bulunmuştur.

(Şekil 3.34):Nuri Bimaristanın Su Öğeleri(Ocak-2019).

Bu bimaristanda ayrıca iki adet kuyu bulunmaktadır.Birini taş ile kapamışlardır, diğeri ise mutfak ve servis bölümünde yer almaktadır.Bu mutfağın çatısı yıkılmış, bu yıkıklar bazı taşlarla doldurulup açıklıklar kapatılmıştır.

*Taş Süslemeler: Taş oymalar hala mevcut olup sadece aşınmışlardır.

*Bimaristanda Osmanlı Dönemi'nde bir oda eklenmiştir. Bu odaya avludan beş basamak ile çıkılıp ulaşılmaktaydı. (Şekil 3.35).

Bu oda mühendislik odası olarak kullanılmaktaydı.Ahşap olan kapısı kabuklanmalar mevcut değildir.

(Şekil 3.35):Bimaristanda Osmanlı Dönemi'ne Ait Odası(Ocak-2019).

Bu Bimaristan ziyaretimde Eski Eserler Müdürlüğü'nde çalışan bir mühendis binanın çalışmasının tamamlandığını, taşların nasıl restore edileceğini anlatmıştır.Fakat bu restorasyona maddi desteğin kısıtlı olduğundan başlanmadığı söylenmiştir.Kendisi restorasyon planının örneğini bana vermiştir.

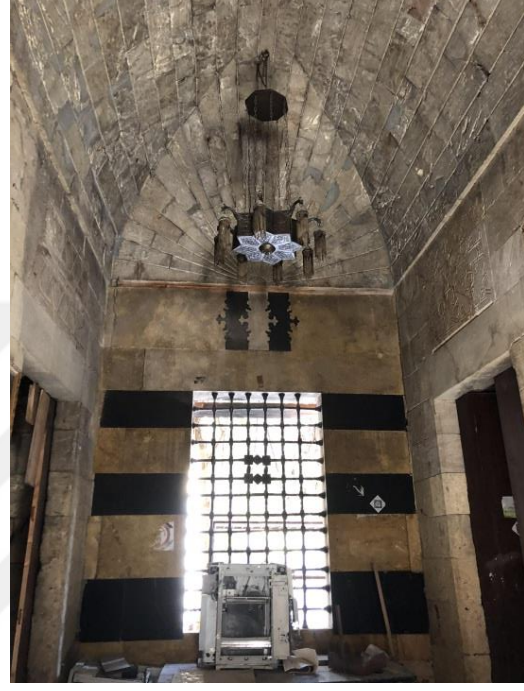
3.1.7.Arguni Bimaristanı (Ziyaret tarihi 27.01.2019)

*Giriş: Kapısı tamamen sağlam durumdadır.Kapının sağındaki duvar az derecede hasar görmüştür.Cephenin taşlarının %10'u düşmüştür.Düşen taşlar cephenin ön tarafına konulmuştur(Şekil 3.36).Giriş bölümü sağlam durumdadır fakat temizleme,parlatma gibi

bakıma ihtiyacı vardır.Girişin sağ tarafında bulunan iki oda eskiden ön izleme odaları olarak kullanılırdı. (Şekil 3.37).Bu odalarda nem oluşumundan ötürü tavanın rengi siyah olmuştur.

(Şekil 3.36):Arguni Bimaristanı Ana Girişi(Ocak-2019).

(Şekil 3.37): Arguni Bimaristanı Giriş Bölümü(Ocak-2019).

*Avlu: Avluda bulunan süs havuzu sağlam durumda olup taşlarında rutubet oluşmuştur. (Şekil 3.38).Avlunun döşemesinde ise kurşun izlerinden dolayı bazı delikler ve rutubet bulunmaktadır(Şekil 3.39). Avluya açılan revakların sütunları ise iyi durumda olup cephesinde birkaç taş düşmüştür(Şekil 3.38).Bazı odalarında da rutubet ve nem sebebiyle oluşan bitkiler görülmektedir.

*Eyvanlar: Ana eyvanın kubbesinde kırılmalar ve çatlaklar oluşmuş ve çatının sağ üst köşesi yıkılmıştır.Diğer eyvanın cephesinin köşeleri %20 zarar görmüş haldedir ve yine rutubet sebebiyle oluşan bitkiler oluşmuştur (Şekil 3.39).Bu sebeple yeniden bakıman ihtiyacı vardır.

*Merdivenler: Bu bimaristanda bulunan iki merdivende sağlam ve kullanılabilir durumdadır. Sadece basit tamir ve müdahaleler gerekmektedir.

(Şekil 3.38):Arguni Bimaristanı Avlusu(Ocak-2019).

(Şekil 3.39): Arguni Bimaristanı Eyvanın Kubbesi(Ocak-2019).

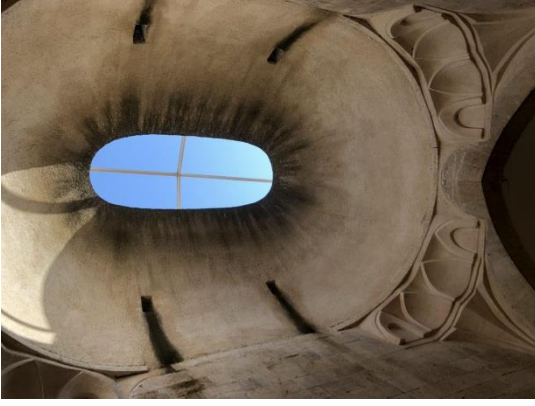

(Şekil 3.40):Arguni Bimaristanı Revâğı(Ocak-2019).

(Şekil 3.41):Arguni Bimaristanı Eyvanın Kubbesi(Ocak-2019).

*Hasta odaları: Bu bölüm tamamen sağlamdır.Fakat dairesel olan oda ve dikdörtgen şeklinde olan iki odasında %20 oranında nem ve oluşan zararlar görülmektedir (Şekil3.42).Özellikle dairesel şekilde olan odanın kubbesinde yüksek derecede nem görülmektedir.Odaların ortasına metal destekler konulmuştur.Bu metal desteklerle kubbenin destekleneceğini tahmin etmekteyim. (Şekil 3.43).

(Şekil 3.42): Arguni Bimaristanı Hastanın Bölümünün Kubbesi ve Hastanın Bölümünde Su Ögesi (Ocak-2019).

*Çatı kaplaması: Ana eyvan kubbesinde büyük bir delik bulunmaktadır ve boyaları dökülmüştür. (Şekil 3.39).

*Ahşap Kapılar: Tüm ahşap kapılar mevcuttur, iyi durumdadır fakat bazıları yerlerine yerleştirilmemiştir. Ziyaretim esnasında normal olarak hiçbir binada cam olmadığını gözlemledim.

(Şekil 3.43): Arguni Bimaristanı Destekli Kubbesi (Ocak-2019) ve Hastanın Bölümü (Ocak-2019).

3.1.8.Basil Evi (Ziyaret tarihi (24.01.2019)

*Ana kapı: Ana kapı ve gölgeliği yenilenmiştir. (Şekil 3.44).

*Eyvan: Güneybatı tarafında bulunan eyvan tadilat altındadır.Konik bir kemer biçiminde, ahşap ve üzerinde boşlıkları bulunan eyvanların ikisi zarar görmüştür. (Şekil 3.45).

(Şekil 3.44): Basil Evinin Ana Girişi(Ocak-2019). (Şekil 3.45):Basil Evinin Eyvanı (Ocak-2019).

*Ana salon: Eyvanın karşısında bulunan ana salon yeni görünmektedir ve tüm unsurları mevcuttur.Bu göre de restore edilmiştir. (Şekil 3.46).

*Avlu: Su ögesine bir zarar gelmemiştir ve yenilenmiştir.Süs havuzunun etrafında bulunan bitki saksıları da iyi durumdadır(Şekil 3.47).Şimdi ise döşemeler temizletilmekte parlatılmaktadır.

(Şekil 3.46): Basil Evinin İç Cephesi(Ocak-2019). (Şekil 3.47): Basil Evinin Süs Havuzu (Ocak-2019).

*1.Kat: Üst katlara ulaşmak için iki merdiven bulunmaktadır.Merdivenler, balkon ve gölgelik sağlam durumdadır. Gölgelek ahşap olduğundan dolayı bence yenilenmiş gibiydi. İç cepheler beyaz ve yenilenmişti(Şekil 3.48).

*Ahşap ve camlar: Bazı bölümlerde mevcut değildir.Cam yerleri kalın bir naylon ile kapatılmıştır. Sanırım şu an yapıma aşamasında ve bütün herşey tamamlandıktan sonra eklenmelerini tahmin etmekteyim. (Şekil 3.49).

(Şekil 3.48):Basil Evinin Üst Katı (Ocak-2019). (Şekil 3.49) Basil Evinin Naylonlu Penceresii (a.g.e.).

3.1.9.Vekil Evi (Ziyaret tarihi 22.01.2019)

*Otel: Avlusu yıkılmış taşlarla doludur(Şekil 3.50) ve kırık sütunlar mevcuttur (Şekil 3.51). Üst kata ait olan demir merdiven parmaklıklar düşmüştür.Zemin kattaki odalardan biri taşlarla kapatılmıştır.Odaların cephesi (ön sağ köşesi) yıkılmıştır.Birinci kattaki odalara açılan balkonda rutubet ve rutubet sebebiyle oluşan bitkiler bulunmaktadır, bu nedenle bakıma ve restorasyona ihtiyacı vardır (Şekil 3.52). Odaların diğer cephesinde üst kısmından tahrip olmuştur.

(Şekil 3.50): Vekil Evinin İç Avlusu(Ocak-2019).

(Şekil 3.51):Vekil Evinde Düşen Sütun(Ocak-2019).

*Salon: Zemin katta bulunan salonun kubbesi tamamen tahrip olduğundan dolayı şuan mevcut değildir.Bulunan 12 pencere ise orta durumdadır.Salonun yanında bulunan bölümünde kubbesinde büyük bir boşluk oluşmuştur. (Şekil 3.53).

(Şekil 3.52):Vekil Evinde İç Cephesi(Ocak-2019).

(Şekil 3.53):Vekil Evinin Hasarlı Kubbesi (Ocak-2019).

3.1.10.Adiliye Camii (Ziyaret tarihi 07.04.2018)

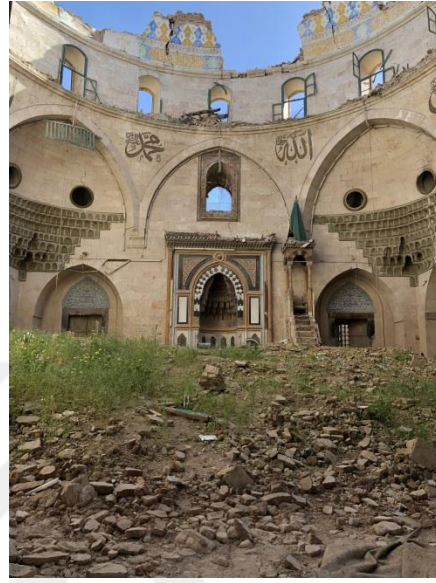
*Ana Giriş: Ana girişte hiçbir hasar bulunmamaktadır.Sadece temizlik bakım ihtiyacı vardır.

*Harim Bölümü: Harim girişinde hiçbir hasar yoktur ve temizlenme ihtiyacı bulunmaktadır (Şekil 3.54). Fakat kubbesi tamamen çökmüş ve tüm taşları ortada kum

yığına gibi toplanmıştır.Cami namaz kılınmaz hale gelmiştir. Mihrabın ise üst sağ kısmı hasar görmüştür, minberde %50 oranında hasar bulunmaktadır. (Şekil 3.55).

(Şekil 3.54):Adiliy Caminin Harim Girişi(Nisan-2018).

(Şekil 3.55):Adiliy Caminin Harimin Bölümü(Nisan-2018).

*Minare: Minarenin gövdesinde oluşan bombalardan dolayı minare eğri durmaktadır.Acil olarak desteklenmezse ani bir tehlike yaratabilir ve heran yıkılabilir. (Şekil 3.56).

(Şekil 3.56):Adiliy Caminin Minaresi (Nisan-2018).

(Şekil 3.57): Adiliy Caminin Son Cemaat Yeri (Nisan-2018).

*Son Cemaat Yeri: Cephesinin üst sağ köşesinde bulunan taşlar düşmüştür. Kubbelerin üstünde, revağın cephesinde bulunan taşların arasından bitkiler çıkmıştır.Revağın ortanca kubbesinde ise iki delik bulunmaktadır(Şekil 3.57).Revağın pencereleri ve döşemesi ise

sağlam durumda olup sadece temizlik ve bakıma ihtiyacı vardır. Son cemaat yerinde bulunan 5 kubbeye içeriden bakıldığında kurşun izlerine rastlanmaktadır ve bu kubbelerin boyanması gerekmektedir. (Şekil 3.58).

(Şekil 3.58):Adiliye Caminin Avlusu(Nisan-2018).

Adiliye Caminin Hasarlı Mihrabı ve Minberi(Nisan-2018).

3.1.11.Hüsrüviye tekke ve cami (Ziyaret tarihi 06.04.2018)

*Şadırvan: Çatısının %30'u hasar görmüştür.

Tekkenin güney köşesinden kuzeye doğru uzanan revakta bulunan 5 adet misafir odasının bulunduğu bölümde üst köşeye bakıldığı zaman bazı hasarların oluştuğunu görebiliriz(Şekil 3.59).

(Şekil 3.59):Husruviye'den Tek Kalan Bölümü(Nisan-2018).

*Ne yazık ki bu bölüm bu binada kalan tek bölümdür! (Şekil 3.60).

(Şekil 3.60): Husruviye Yıkılan Bölümleri(Nisan-2018).

3.1.12.Vezir hanı (Ziyaret tarihi 03.04.2018)

*Batı cephesi tamamen sağlam durumdadır, fakat bazı taşlarının arasında bitkiler belirmektedir. Bu nedenle cephenin temizlenmesi gerekmektedir. (Şekil 3.61).

*Hanın avlusunun ortasından yer alan mescit yeniden inşa edilmiştir (Şekil 3.62). Hanın güneyinde bulunan taşların rengi nemden ve rutubetten dolayı siyaha dönmüştür.

(Şekil 3.61):Vezir Hanın Ana Cephesi(Nisan-2018). (Şekil 3.62):Vezir Hanın Avlusu (Nisan-2018).

*Odalara ve mağazalara baktığımızda iyi durumda olduklarını görebiliriz. (Şekil 3.63).

*Hanın kaleye dönük olan tarafının cephesinde bulunan taşların %30'u düşmüştür. (Şekil 3.64).

(Şekil 3.63):Vezir Hanın İç Cephesi(Nisan-2018). (Şekil 3.64): Vezir Hanın Dış Cephesi(Nisan-2018).

3.1.13.HAMİDİ GARİPLE HASTANESİ: Ziyaret tarihi (06.04.2018)

Binanın sadece dış suru ve bekçi odası kalmıştır(Şekil 3.65). Duvarlarla çevrili binanın ortasında yıkılmış olan yapının taşlarını görebiliriz (Şekil 3.66).

(Şekil 3.65):Hamidi Hastanesi Dış Cephesi(Nisan-2018). (Şekil 3.66):Hamidi Hastanesi Düşen Taşları (Nisan-2018).

3.1.14.Şebani Medresesi (Kilisesi) (Ziyaret tarihi 06.04.2018)

Binaya genel olarak bakıldığında iyi durumda olduğunu söyleyebiliriz. Fakat yanık izleri ve iç cephede bazı taşların düştüğünü görebiliriz. (Şekil 3.67).

*İç Kuzey Cephesi: Ateşten oluşan yanık izleri görülmektedir. Cephenin taşları arasından bitkiler çıkmıştır. Pencere ve kapıları çevreleyen ahşap paneller düşmüştür.(Şekil 3.68).

(Şekil 3.67):Şebani'nin Avlusunu(Nisan-2018).

(Şekil 3.68): Şebani'nin Ana Girişini(Nisan-2018).

*İç Batı Cephesi: Duvara bitişik olan sütunlar mevcut değildir. Üst katta bulunan ahşap paneller ve renkli camlar da mevcut değildir. Genel olarak cephenin üst katmanı tamamen düşmüştür ve hiçbir eser kalmamıştır.

Yanı sıra kurşun izlerinden dolayı bazı taşları da hasar görmüştür ve bazı taşların arasından bitkiler çıkmıştır. Üst katın pencerelerinin altında bulunan korniş de hasar görmüştür. Savaş esnasında korunmak amacıyla kullanılan kum torbaları ve tomburlar zemin katın kemerleri arasında bulunmaktadır. (Şekil 3.70).

*Salon: Batı yönünde bulunan salonun yerleri düşen taş kalıntıları ile doludur. Çatısında yanık izleri bulunduğundan siyah renktedir. Burada bulunan su ögesi iyi durumdadır. Ahşap kapılar salonun yanında toplanmıştır. Duvarların ve çatının bazı kısımları hasar görmüştür. Orjinal taşları bulunmaktadır, fakat son katmanı kül olmuştur. (Şekil 3.70).

(Şekil 3.69):Şebani'nin Dış Cepheleri(Nisan-2018).

*Merdiven: Kullanılabilir durumda olan merdiven yapısal bakımdan iyi durumdadır.

Sadece düşen bazı taşlarının yeri kum ile doldurulmuştur.

*Odalar: Genel olarak bakıldığında ateş ve kurşun izleri bulunmaktadır. Duvarlarından bazılarının son katmanı tamamen dökülmüştür. Bazı odaların döşemeleri kırılmış, ısıtma elemanları ve ahşap paneller de zarar görmüştür.

-Salondan birinin tavanında metal ortaya çıkmıştır.

(Şekil 3.70):Şebani'nin Salonları(Nisan-2018).

-Ana avluda bulunan sütun tamamen sağlam haldedir fakat orijinal yerinin neresi olduğu bilinmemektedir.

*Dış cepheler: Diğer bölümlerde görüldüğü gibi dış cephede de ateş ve kurşun izleri bulunmaktadır. Bazı taşları zarar görmüş ve taşların arasından bitkiler çıkmıştır.

3.1.15.Kapalı Çarşı (Ziyaret tarihi 03.04.2018):

Bu çarşının en kötü hikayesi ise Eylül 2012'de çarşıda bulunan tüm dükkanların yakılmasıdır (Şekil 3.71). Şu an ise işçiler ufak çalışmalara başlamışlardır. Kubbeleri küçük kahverengi taşlarla kaplamışlardırve üstünü beyaz bir malzemeyle boyamışlardır. (Şekil 3.72). (Şekil 3.73).

(Şekil 3.71):Kapalı Çarşının Yanık Mağazaları ve Kurşun İzleri(Nisan-2018).

(Şekil 3.72):Kapalı Çarşının Restorasyon İşleri/ (Şekil 3.73): Kapalı Çarşının Restorasyondan Kötü Bir Örnek (Ocak-2019).

Diğer kubbelerde halen kurşun izleri görülmektedir, restorasyon işlerine henüz başlanmamıştır. (Şekil 3.74). (Şekil 3.75).

*UNESCO eski şehrin %60'ının ciddi şekilde hasar gördüğünü, %3'ünün ise tamamen yok olduğunu açıklamıştır.

*2015'de atılan bomba sebebiyle pazarı çevreleyen surun bir kısmı yıkılmıştır.

*Dükkanların çoğunda yıkılmalar olduğundan taş ve molozlarla doludur.

Çatıda kullanılan demirler belirmiş ya da bazı çatılar tamamen yıkılmıştır. (Şekil 3.76)

Tabi çoğunda aynı şekilde yangın ve kurşun izleri bulunmaktadır. (Şekil 3.77).

(Şekil 3.74):Kapalı Çarşıda Hasarlı Mağazası Durumu(Ocak-2019). (Şekil 3.75): Kapalı Çarşıda Hasarlı Tavani(Ocak-2019).

(Şekil 3.76):Kapalı Çarşıda Hasar Durumu(Nisan-2018).

(Şekil 3.77):Kapalı Çarşıda Hasarlı Dükkan (Nisan-2018).

3.1.16. Sultaniye Camii (Ziyaret tarihi 06.04.2018):

Binanın %80'i maalesef yıkılmış (Şekil 3.78), geriye sadece yıkılan taşlar kalmıştır.

(Şekil 3.79)

(Şekil 3.78):Sultaniye Cami Ana Cephesi(Nisan-2018).

(Şekil 3.79):Sultaniye Cami Kalan Odaları (Nisan-2018).

Çok sağlam olmasa da geriye kalan %20 sağlam bölüm ise sadece dış cephe ve bazı odalarıdır. Minare de bulunmaktadır ama tabii çok hasar görmüştür. (Şekil 3.80), (Şekil 3.81).

(Şekil 3.80):Sultaniye Cami Ana Girişi(Nisan-2018).

(Şekil 3.81): Sultaniye Cami Minaresi(Nisan-2018).

3.2.Eski Şehrin ve Güncel Hasarları:

3.2.1. Kentsel Hasarları:

1. Modern binalar birbirine yakın olduğundan mahremiyet algısı gittikçe kaybolmuştur.
2. Restorasyon için gerekli olan mühendislik, teknik kadro uzman eksikliği görülmektedir.
3. Savaştan önce hazırlanan önemli planlar ve gerekli belgeler şuan kayıp durumdadır.
4. Bazı dar sokaklarda oluşan hasarlar ve moloz birikimlerinden bazı alanlara erişim zorm duruma gelmiştir.
5. Yıkılan ve tadilat ihtiyacı olan yapı sahipleri savaş sebebi ile maddi sıkıntılar yaşadığından bu yapılar onarılamamaktadır.
6. Şehrin turistik durumu savaş sonrası ihmal edilmiştir.
7. Çoğu binanın işlevi artık eskisi gibi yapıya uygun değildir.

8. Savaştan sonra eski şehirde büyük oranda göç durumu görülmektedir.

3.2.2. Mimari Hasarları:

1. Eski şehri yeniden canlandırmak deneyimini inceledikten sonra uygulamalarda zorluk yaşandığını fark etmiş bulunmaktayım. Bu zorluklar zayıf uygulamalar sebebiyle, gereken çalışmaları ve belgeleri uygulamamak veya bu çalışmaları ve belgelerin kullanılmasının çok zaman almasından ötürür. Restorasyonu tamamlanan yapılar ise çok az sayıdadır.

2. Hasarı bulunan tarihi binaları ise 4 tipte sınıflandırabiliriz.

- Tamamen yıkılmış ve hiçbir eseri kalmamış binalar. Bu binaların hasar oranı %75 ve üzeridir (Örneğin Hamidim Garipler Hastanesi ve Hüsrüviye Camii).

- Bomba ve çatışmalar nedeniyle bazı bölümleri yıkık fakat diğer bölümleri sağlam olan binalardaki hasar durumu %50 dir (Örneğin Adiliye Camii)

- Genel olarak sağlam fakat bazı mimari detayları hasar görmüş yapılardaki hasar oranına ise %35 diyebiliriz ancak bu yapılar kendi karakterini kaybetmiştir. Bu yapılara silah ve kurşun izlerinden zarar görmüştür (Örneğin Şebani kilisesi)

- Savaş sebebiyle işlevi ve karakteri değiştirilen yapılarda az oranda zarar görmüş, bazı binalar kapatılmış, bazıları ise ihmal edilmiştir. Bu tip binalar en az zarar görmüş binalar olup hasar oranı çok düşüktür.

3.3. Eski Şehrin ve Kurumların Yaptığı Çalışmaları:

3.3.1. UNESCO'nun Yaptığı Çalışma Sonuçları:

1. Halep şehri yapısal özgüsüne sahip çıktığı için ve geleneksel dokusunu koruduğu için 1986'da UNESCO tarafından korunan eski şehirler listesine alınmıştır. Çünkü eski eserler devamlı olarak kullanılmaktaydı. Fakat 2017 yılında bu eserlerin risk altında olduğu da UNESCO tarafından belirlenmiştir.
2. Restorasyon uygulamaları UNESCO tarafından takip edilmekle birlikte bu restorasyonların uluslararası standartlara uygun olmasının gerekli olduğu söylenmiştir.
3. UNESCO Halep'de bulunan resmi kurumlar arasında restorasyon için ilişki kurmuştur.

4. Şehrin geleceğini planlamak amacıyla birçok toplantı gerçekleştirilmiştir. Bu toplantılarda atılacak adımlar atılmış, işyeri sahiplerinin işyerlerine ev sahiplerinin de evlerine tekrar dönebilmeleri için yardımlar yapılmıştır.
5. Acil restorasyon ve tamir isteyen eserlere öncelik verilmiştir.
6. Eski planlarla karşılaştırılması için çoğu yapıları rölöve etmişlerdir. 240 yapıdan 170 yapının rölövesi yapılmıştır.
7. UNESCO tarafından hasar tespitleri yapılmıştır.
8. Taş malzemesi bakımından eksik buldukları bazı sebeplerden dolayı özel kurs veren çalışma alanı oluşturulmuştur.
9. Taş alanında geliştirildikten sonra kalenin kapısını ve surların bir bölümünü restore etmişlerdir.
10. Bütün bu restorasyonlar AGHA-HAN ve resmi kurumlar gözetimi altında yapılmıştır.
11. Devlet tarafından sadece tarihi ULU CAMİİ'nin restorasyonu, Çeçenistan Devleti tarafından bağış edilen 7 milyar Suriye lirasına takabul eden miktarla yapılmıştır. Fakat yine de bu UNESCO tarafından kontrol edilmekteydi.
12. UNESCO dışında az restorasyonlara dahil olan bazı kuruluşlar da olmuştur. İnsani yardım amacıyla özellikle okulları restore etmişlerdir.
13. UNESCO'nun bu şehirde yaptığı işlerin amacı: Fuaye alanı oluşturup bu şehre sponsor bulmak , restorasyon işlerinde görev almak isteyenlerle ortak çalışmak, hasar tespitleri , acil müdahaleler ve geleceğin yeniden planlandırılması.

3.3.2.Eski Şehir Müdürlüğü Yaptığı Çalışması:

Eski belgeler doğrultusunda ruhsatlandırma işleri ve bu işlerin takibi ile görevlidirler (işyeri – konut... fonksiyonelduruma göre). Günümüzde ise, bu ruhsatlandırmalara göre karayolları üzerinde çalışmalar yapmaktadırlar. Bu çalışmalarla işyeri sahipleri veya konut sahiplerinin ulaşımalarını kolaylaştırmak amaçlanmıştır (örneğin Sicin Caddesi) .Bu cadde toplam 600metre uzunluğunda olup yarısı orta durumda olup diğer yarısı ise tamamen çökük haldedir. Bunun tutarı ise 200 milyon Suriye Lirasıdır.

3.3.3.Kültür Müdürlüğü Yaptığı Çalışması:

Kültür Müdürlüğü'nün belirlediği bazı kurallara göre yapılan restorasyonlar yapı kontrol sistemine uygun olarak yapılmaktadır.Kültür Müdürlüğü'ne bağlı olan binaların dış cephelerinin olduğu şekilde korunması ve planının ise istediği şekilde yenilenmesine izin verilmiştir.Tarihi binalarda ise restorasyonlar tamamen orjinal hali gibi yapılmaktadır.Yapılarında yenilik yapmak isteyen yapı sahipleri bu kurallara göre hareket etmektedirler.

3.3.4.Vakıflar Müdürlüğü Yaptığı Çalışması:

İlçe sakinleri kendi aralarında bağış toplayarak restorasyon gereken eserler için öncelikle Vakıflar Müdürlüğü'ne başvurarak gerekli kanunlar doğrultusunda bu restorasyonları uzmanlar aracılığıyla gerçekleştirebilmektedirler. Eski camilere ise büyük bütçeler gerektiğinden dolayı şuan hiçbir işlem yapılamamaktadır.

Dördüncü Bölüm:

ÖNERİLER ve SONUÇ:

4.1.Öneriler:

4.1.1. Halep’de yapılması gereken restorasyonlar ve öneriler:

- Restorasyon Amacı:

- Aslını bozmadan onarmak.
- Altyapıyı korumak.
- Yapısal olarak tehlike yaratan binaları yıkmak.
- Kullanılacak olan yapı malzemelerinin depolanması ve sınıflandırılması.
- Geleneksel ana yapı malzeme olan taş malzemesinin kullanılması ve şehrin taş ocaklarından yararlanması.

- Restorasyon Önerileri:

- 1.Hasar gören eski binaların planının çizilmesi ve hasarlı olan bölümlerin boyanması.
- 2.Belgelerin toplanması ve yeniden tüm binalara rölöve yapılması.
- 3.Çalışma programının düzenlenmesi.
- 4.Binaya yeni elemanların eklenmesi.
  - Depreme dayanıklı elemanlar
  - Yıkılmanın engellenmesi için lastik parçaların eklenmesi
  - Kurşun izleriyle oluşan boşlukların çimento ile doldurulması.
  - Sağlamlığı arttırmak amacıyla taşlar arasına demir eklemeler yerleştirilmesi.
  - Yapısal elemanların eklenmesi, iç-dış yatak duvarlarının temellerinin güçlendirilmesi.
- 5.Binaların iklimsel duruma göre yalıtım elemanlarının eklenmesi.
- 6.Yağmurlu mevsimlerde tehlike oluşturacak duvarlar için uygun çözümlerin üretilmesi. Bunu duvarları tamamen yıkarak, sabitleyerek veya geçici olarak güçlendirerek yapabiliriz.
- 7.BIM programının projeleri çizerken veya restorasyon uygularken kullanılması. Çünkü BIM programı tüm bilgileri ve verileri tek bir yapıya entegre eder ve projeden sorumlu olan kişilerin aynı zamanda çalışmasını sağlar.

8. Taşların güvenliğini sağlamak için tüm taş cephelerin temizlenmesi. Kimyasal reaksiyonlara izin verilmemesi ve orijinal şeklinin korunması.

9. Binanın zemininde bulunan hasar sebebiyle oluşmuş açıklığın metal kirişlerle desteklenmesi ve cam panellerle kapatılması. Böylece ziyaretçiler camın altında ne olduğunu görebilirler.

4.1.2.Yapılması Gereken Çalışmalar:

1. Eski şehrin değerli olan çevresini korumayı aşağıdaki koşullara göre seçmeliyiz.

A. Eski şehrin surunun yanında bulunan mahallelerin korunması.

B. Binanın tarihi değeri.

C. Konumuna göre eski ve modern şehir arasındaki önemli geçiş.

Bu nedenle bu önemli konumda yapılması gereken aşamalı ayrımlar için aşağıdaki koşullara dikkat edilmelidir :

1-Yükseklerde sıralanması.

2-Bölgedeki tüm eski ve değerli eserlerin korunması.

3-Bu binaları korumak için yatırım teşviklerinin kullanılması.

2.Yeniden yapılanma (restorasyon çalışmaları) için gerekli maddi desteğin sağlanması.

Mali kaynakların uluslararası hibelerden, hükümetten, vatandaşlardan veya yabancı yatırımcılardan olacaktır.

3.Eski şehirde savaştan sonra beliren suistimal ve hırsızlık olaylarından korumak için gerekli yasaların konulması, gerekli güvenlik önlemlerinin alınması.

4.Halep'in tüm eski tarihi binalarını rölöve yapmak (arşivlemek, foto teknik, video, belgeler... v.b.) ve bu eserlerin mülk sahiplerinden gerekli belgelerin toplanması, "Eski Şehrin Müdürlüğü, Vakıf Müdürlüğü, Turizm Müdürlüğü, Halep Büyükşehir Belediyesi, eski şehir ile ilgilenen dernekler(Adiyat Derneği) , Ulusal Kütüphanesi , dergiler ve

gazeteler (Camahir Gazetesi) vatandaşlar ve tüm kaynaklardan yararlanılabilir.

5.Arşivlenmesinden sonra (rölöveden sonra):

A. Alan çalışmasının (planlama) hazırlanması ve aynı zamanda trafik planlaması da içerir.

B. Halkın bu uygulamalara katılımı için gerekli teşviği sunmak.

C.Bir çalışma planı geliştirmek ve bunu bir zaman çizelgesine bağlamak.

D.Altıyapı ve hizmetlerini yenilenmek.

6-Eski şehre uymayan endüstriyel atölye çalışmalarının ve tekniklerin kaldırılması.

7-Caddeye bakan cephelerin restorasyon edilmesi ve konut tipine uygun restorasyonun uygulanması.

8-Eski şehri canlı tutulması, mirasın korunması, çağdaş yaşam ve turizm arasında bir uzlaşma bulmalıyız.

9-Tarihi ve eski eserlerin korunmasını teşvik eden yasaların çıkarılması.Yüksek binaları örtmemek ve tarihi yerleri (bölgeleri) tahrif etmek ve gizlemek için kademli binanın yüksek işini dikkate alarak uygun işlere yatırım yapma esnekliği sağlamak .

10- Modern restorasyon fikirleri ile uyumlu fikirler eklemek (yıkılan eleman yerinde cam veya metal unsurkullanmak gibi).

4.1.3.Halrp'de savaş sonrası yeniden yapılandırma çalışmaları için önerilen mimari çalışmalar::

1.Modernleşme ve Yenilenme Yönü: Bu tür yeni bir mimari yönün yaratılması ile ilgili olup toplumun tarihi ve karakteristik yönü ile ilgisi yoktur. Bu yönde savaş ve yaşanan felaketten sonra evsiz kalan kişileri hızlı bir şekilde bir yere yerleşmeleri için inşa edilen konut sistemidir.

Bu çözümde savaştan dolayı harabeye dönüşen alanlarda hızlı bir şekilde inşa edilecek olan rastgele yapılar yerine, sur dışına yeni konutlar inşa edilerek de

uygulanabilir. Böylece hem yapısal olarak hem de mimari olarak daha iyi bir proje uygulanabilir.

2.Canlandırma Yönü: Bu yönde ise eski binaları, şehrin eski ruhunu korumak amacıyla yeniden yapılandırma veya canlandırma çalışmasıdır. Eski ruhu canlandırmak için bu çalışmanın gerekli çalışmalar ve belgelerle büyük bir titizlikle yapılması gerekmektedir.

3.Eski-Modern Karışımı Yönü: Bu tipte ise eski inşaat yöntemleri ile modern inşaat yöntemlerinin kullanımı arasında bir kombinasyon çalışmasıdır. Tarihi mimarisini koruyarak modern çağın da verdiği ruhu ve ihtiyaçları bir arada kullanabiliriz. Örneğin yapısal elemanların eklenmesiyle iç ve dış duvarların temellerini güçlendirebiliriz ya da hasar gören öge yerine metal veya cam unsur ekleyebiliriz veya eski yapının içine merdiven ya da asansör ekleyebiliriz.

4.Olaylara Dayanan Sembolik Yönü: Bu tip binanın önemine değil de olayın önemine ve simgesine odaklanır. Binanın son durumunu korumaya odaklı ve bu şekilde sürdürülmesini sağlar. Hafızalara kazınan bu çirkin savaş eserleri aslında insanlığa ve tarih değerine karşı yapılan acımasızlığı sembolize etmektedir. Bu tipi özel değerli olan binalara uygulayabilir ve olduğu şekilde muhafaza edebiliriz. Bunlar ise farklı alanlardan ılan uzmanlar tarafından seçilir. Bu çözümü %75 ve üzeri hasarı olan binalarda uygulayabiliriz.

4.2.SONUÇ:

Halep şehrinde Eyyübiler Dönemi'nde itibaren önemli eserleri (binaları) inşaetmeye başlamıştır.Aynı zamanda bu eserler Halep'in yerel mimari geleneklerini yansıtır.

Her dönemine ait farklı mimari unsurlar kullanmıştır ve bazı durumlarda ortak unsurlar varıp ve bir çok döneminde devam etmiştir(eyvanlar, kubbeler, mukarnaslar, ablak sanatı ve su ögesi gibi), böylece her dönemine farklı ve ortak özellikleri aittir.

Eski İslami Dönemlerde ana girişine çok önem verildi ve onun suslemeyi ilave edilmiştir, ama Fransız Dönemi'nde her cepheye aynı önem verilmişti , Cumhuriyet Dönemi'nde ise sadece ana girişine ilgilenmiştir. Bir yandan yapı malzemeleri açısından Eyyübiler bombeli taşları kullanmayı görebiliriz ve diğer dönemlerde düz taşlar kullanılmıştır.

Isı yalıtım bakarsak eski dönemlerde kalın kesit olan taşları kullnıp, Fransızlar büyük bölmeli taşları ana malzeme olarak kullanılmıştır. Fakat Cumhuriyet Dönemi'nde genellikle betonarme yapılarda çok yaygındı. Daha sonralardaise yığma (masif) yapılar da kullanılmıştır. Anamalzeme olarak beyaz ve sarı yerel taşlar kullanılmıştır. Yerel malzemelere önem verilmiştir ve son yıllarda ise ısı yalıtım için çift cam sistemi kullanılmıştır.

Ama şüphesiz eski şehri, otantik Osmanlı kenti ruhunun bir yansıması olmaya devam ediyor ve en önemli eserleri Osmanlı Dönemi'ne aittir.

Osmanlı İmparatorluğu 400 yıl kadar elinde bulunan Halep şehrinin dini , ticari, askeri ve eğitim yapılarıyla donatarak , refah içinde yaşanan tam bir Osmanlı şehri haline getirdiğini kanıtlamıştır.

Ama ne yazık ki bu refahın durumu iç savaştan dolayı devam etmemiştir, fakat biz mimar olarak bu büyük ve tarihi şehrine görevimiz uygun çözümler bulmamız gerekiyor ve bu büyük ve tarihi eserlere dönmesi için en kısa zamanda uygulamalarını bulmamız lazımdır.

Kaynaklar:

- 1- Abd Al-Macid,A.,(2016), Osmanlı Döneminde Halep Şehri. İbdaa Dergesi
- 2-Abo Zar,Sabt Bin Al-Acami.Konoz Al-Zahab Fi Tarih Halep-1.Cilt, s.384.
- 3-Al-Dur Al-Muntahab, (t.y.),s.233.
- 4-Al Gezzi,Kamel. Kunuz Al Zahab,(M. Salahieh, M.Açikel, Çev.).s.235.
- 5-Al-Gezzi,K.,(t.y.), Nahr-el zahab Fi Tarih Halep,Cilt:2,s:289.
- 6-Al-Jaser,Dr.L.,(2000),Halep şehrinde Tarihi Okulların,(M. Salahieh, M.Açikel, Çev.). s.142.
- 7-Al-Jaser,Dr.L.,(2008), Halep Şehrinde Sufi Evlerin. Tekke ve Zaviyeler,(M. Salahieh, M.Açikel, Çev.).
- 8-Al-Jasser,Dr.L.,Salem,Dr.K.,Sabbağ,Dr.A.,Mamo,Dr.A.,(2010) Halep'te adım adım Osmanlı'nın izinde. Gaziantep Üniversitesi. Gazeteciler Cemiyeti yayın evi.
- 9-Al-Jisri,M.,(2016),Trends and Guide lines in Architectural Forms Of Modern Housing Architecture in Aleppo City(Yüksek lisans tezi).Halep Üniversitesi,Halep.
- 10- Al Şark Al Awsat Gazetesi,(2011),Ablak Sanatı,(M. Salahieh, M.Açikel, Çev.).
- 11-Al Şark Al Awsat Gazetesi,(2011),(M. Salahieh, M.Açikel, Çev.),Ablak Sanatı.
- 12-Amelar, S. (1997), “Resurrecting Dresden Cathedral”,Architecture , 86, s. 154-158
- 13-Bedirhan, Y., Atçeten,Z.,(2012), Selçuklu Müesseseleri ve Medeniyeti Tarihi.
- 14-Bilici,K.,(2009), Sanat TarihiAnadolu Öncesi Türk Kültür Ve Sanatı İslam Kültür Dünyasında Geçiş Ve Türkler.
- 15- Blog Vatan Dergesi,(2010), Tarih boyunca Halep organizasyon şemaları .
- 16-Boran , Dr.A.,(t.y.). Türk Sanatında Kale Mimarisi . Tarihtarih Dergesi.

- 17- Çelebi,E., Kahraman,S.A., Yücel Dağlı(2005).Evliya Çelebi Seyatnamesi.İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- 18-Ceorg,F., Davud,T.(2008),Memluk Döneminde Halep Şehri.,(M. Salahieh, M.Açikel, Çev.).s.175.
- 19-Colomb, C. (2007), “Requiem for a Lost Palast. Revanchist Urban Planning and Burdened Landscapes of the German Democratic Republic in the New Berlin”,Planning Perspectives , 22, s:283-323.
- 20-Dehio, G. ,Riegl,A., (1988),Konservieren, Nicht Restau - rieren , Streitschriften zur Denkmalpflege um 1900, Bauwelt Fundamente 80, Braunschweig/Wiesbaden: Friedr. Vieweg & Sohn.
- 21-Dolff-Bonekämper, G. (2010), “Denkmalverlust als Soziale Konstruktion”, J. Habich (ed.),Denkmalpflege statt Att -rappenkult Gegen die Rekonstruktion von Baudenkmalern – eine Anthologie , s. 134-165, Bauwelt Fundamente, Bauverlag
- 22- Düvençi Karakoç,Fulya,2013,U.Ü.Fen Edebiyat Fakültesi,Sosyal Bilimler Dergesi,sayı24.
- 23-Ebu'l-Vefa el-Arazi.Maadinu'z-Zeheb fil-Ayanü-l-Müşerrefeti bihim Haleb(Halep'i Onurlandıran Seçkinlerin Altın Nitelikleri) s.168 derkenar.
- 24-Edibali,R.,(2016).Tarih Boyunca Halep. Bayrak Dergisi. ,(M. Salahieh, M.Açikel, Çev.). S:16.
- 25-Ekici, D. (2007), “The Surfaces of Memory in Berlin: Rebu-ilding the Schloß”,Journal of Architectural Education , Vol. 61, No. 2, s. 25-34.
- 26-El-Bek,A.,(1987). İslam Mimari Mirasını Koruma Konferansı,İslam Mimari Mirasının Korunması Ve Halep Belediye Meclisinin Deneyimleri.S:52.1987.Halep
- 27-Esin Benian.(Ocak2011). “ Mimar Sinan ve Osmanlı Cami Mimarisinin Gelişimindeki Rolü” (pdf).Bilim ve Teknik,s.40-47.

- 28-FBS - F6rderverein Berliner Schloss e.V. (2012),Wiedera - ufbau Berliner Schloss , 4. Katalog der Fassaden- und Schmuckelemente, Berlin.S:27.
- 29- Goralczyk, P. (1983), “Die Denkmalpfelegerische Zielstellung f6r den Wiederaufbau des Stadtviertels um die Nikolaikirche”,Miniaturen zur Geschichte , Kultur und Denkmalpflege Berlins Nr.10, s. 27-30, Berlin.
- 30-Halep Şehrinde Geleneksel Minaresi.(t.y.).
- 31-Halep Şherinde Kent pazarlarının kentsel genişlemesi.(2007),(M. Salahieh, M.Açık6l, Çev.).
- 32-Halep Uygarlığın K6keni Makalesi.(t.y.).
- 33-Herzf6ld,(t.y.),Halab Daairatu Maaref Al-İslamiya,(M. Salahieh, M.Açık6l, Çev.).s.40.
- 34- Hretâni, M., (2002) . Halep. Turkiye Diyanet Vakfı,İslam Araştırmaları Merkezi.
- 35- Hretani,DR.M.,(2007),(M. Salahieh, M.Açık6l, Çev.).Halab Fi Aldirasat alislamia. İslam Ansiklopedisi,(M. Salahieh, M.Açık6l, Çev.). Cilt:15.Sayfa:248.
- 36- <http://www.gezilerimiz.com/anasayfa/halep.html>
- 37-Hubel, A. (ed.) (2006),Denkmalpflege , Stuttgart: Philipp Reclam.
- 38-Huse, (1984), Huse, N. (ed.)Denkmalpflege. Deutsche Texte aus drei Jahrhunderten , M6nchen: Verlag C.H. Beck,S:108-115.
- 39-İbni-l Acami. (H.855)Yılında Yazılmış.(H1414) Yılında BasılmıŐ. Kunuz-ul-Zahab fi-Tarih Halab.s.294+308.
- 40-İbni Şeddad.(t.y.), . ,(M. Salahieh, M.Açık6l, Çev.).Al-Aalak Al- Hatira.s.81.
- 41-İran Arapça Radyonun Raporu,(2007),Selçuklu Dini Mimarisinde İslamSanatı.
- 42-İSESCO.(2006),(M. Salahieh, M.Açık6l, Çev.).Halab Asimatul-Sakafa AL islamiya.

- 43-Jäger, W. (2003), “A Short Summary of the History of the Frauenkirche in Dresden”, *Construction and Building Materials*,17, s. 641-649.
- 44- Kal’acı, (1989).S: 61-62.
- 45-Karaköse,H.,(2017). Halep’te Sosyal,Ekonomik Ve Kültürel Durum(1876-1918 Yılları Arası). *Ulus Aarası sosyal Araştırmalar Dergesi*.cilt:10. Sayı:51.
- 46-Vees-Gulani, S. (2005), “From Frankfurt’s Goethehaus to Dresden’s Frauenkirche: Architecture, German Iden-tity, and Historical Memory after 1945”,*The Germanic Review: Literature, Culture, Theory* , 80:2, s. 143-163.
- 47-Mağzel,Y.Maryam.(2014), *Historical and Urban Study of Al-Jdaideh Quarter*
- 48- Masters,B.,(t.y.) Halep:Osmanlı İmparatorluğu’nun Kervan Kenti. S.21.
- 49-Mazlum, (2014),s:72-77.
- 50-.Mikali.Dr.S.,(t.y.),Gizilik ve Arap Mimarinin Konut Binasının Sorunlarının Çözmedeki Rölü. *Şam Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergesi*. 2.cilt.
- 51-Mobayed,A.,(2011),*Bilim Adam, arkeolojik tarihçisi*.
- Al-Toumayat – A Case Study,(Yüksek Lisans Tezi),Halep Üniversitesi,Halep.
- 52- Neill, W. J. V. (1997), “Memory, Collective Identity and Urban Design: The Future of Berlin’s Palast der Republik”,*Journal of Urban Design* , Vol. 2, No. 2,S:184.
- 53-Osman,N.(1992,*El-Hendesetü’l-İnşaiye Fi Mesacidi Halab(Halep Camilerindeki Mimari Özellikler)*. Çevirilmiş.Ma’hadü’t-Turas el-İlmü’l-Arabi, s:253-333.
- 54-Ragib et-Tabbah.İilmu’n Nubela Bi-Tarihi Haleb’üş-Şehba (Seçkinleri HalepTarihiyle Bilgilendirmek) c.III.s:435.
- 55-Raymond,A.,(1984),*The Population of Aleppo in the sixteenth and seventeenth centruies according to Ottoman(ensusu Documents International Journal of Them Middle East Studies*,vol.16, No4(nov1984), pp.447-460 Cambridge University press.

- 56-Reinbacher, E. (1963),Das Grabungsergebnis im Dieälteste Baugeschichte der Nikolaikirche in Alt-Berlin , Berlin: Akad.-Verlag.
- 57-Rhede C. A. ve A. Volkmann (2009),Zurück in die Zukunft oder vorwärts in die Vergangenheit? , Technische Universität Berlin Institut für Stadt und Regionalplanung, Berlin.
- 58-Salman,Dr.L.,(2016),İslam zamanında Halep şehrinin kentsel gelişimi. ,(M. Salahieh, M.Açıkel, Çev.).
- 59-Sanat Hocam makalesi Osmanlı Mimarisi ve Mimar Sinan ,(M. Salahieh, M.Açıkel, Çev.).
- 60-Sweni,M.A. Halk mimarisi sözlüğü.s.685.
- 61-Şeyh Ahmad Bin Muhammed el-Kevakibi,(t.y.),el-Devailiye Tarikatı'na göre zikir yapıyordu.el-Arazi.s:105.
- 62- Tahlawy,R.,(2014)İslam mimarisinin makalesi bir güzellik ve yaratıcılık tarihidir, (M. Salahieh, M.Açıkel, Çev.).
- 63- Uluçam,(2002),Turkiye Diyanet Vakfı,İslam Araştırmaları Merkezi,İslam Ansiklopedisi , Cilt:12; Sayfa:32.
- 64-Uluçam, a.g.e., s. 304.
- 65- Uluçam,(a.g.e.), Cilt:3; Sayfa:561.
- 66-Vees-Gulani, S. (2005), “From Frankfurt’s Goethehaus to Dresden’s Frauenkirche: Architecture, German Identity, and Historical Memory after 1945”,The Germanic Review: Literature, Culture, Theory , 80:2, s. 143-163.
- 67- Yâzîcî , T.(1997) . HALEP. Suriye'nin ikinci büyük şehri. Turkiye Diyanet Vakfı,İslam Araştırmaları Merkezi,İslam Ansiklopedisi. (1.bs.,C.15);s:244.
- 68-Yoliya,G.,(t.y.),El-Betü'l-Halebi (Halep Evi),s:19-20.

69-Yarlıgaş, V. (2016), “1980’lerde Doğu Almanya’da Koruma Politikaları ve Bir Rekonstrüksiyon Örneği Olarak Berlin-Mitte Nikolaikirche”,Tasarım Kuram Dergisi , 11/21, s. 34-47.

70- Zeyn El Abidin,Dr. M., (2016)Osmanlı Medeniyeti’nin Halep’teki Mimari Etkisi.

71- Zeyn El Abidin,Dr. M.(2017) .16. Yüzyıl’da Halep’in Çarşılarının Gelişmesinde Osmanlı Vakıfların Rolü.

Özgeçmiş:

-Adı Soyadı: Mouna SALAHİEH.

-Doğum Yeri: Halep - Suriye.

-Doğum Tarihi: 08.01.1986.

-E Posta: mounasalahieh@ yahoo.com.

-Yabancı Dil: Arapça , İngilizce ve Türkçe.

-Eğitim Durumu (okul,başlama ve mezuniyet yılı ve şehir):

2003 Lise Sertifikası.(Halep Bilim Koleji) , Halep - Suriye .

2003-2008 Halep Bilimsel Enstitüsü , Halep - Suriye.

2008 Mimarlık Diploması (Lisans).

Özel Halep Sanat ve Bilim Üniversitesi , Halep - Suriye.

2008-2012 "Ziad Moaain" ofisinde mimarlık bilgisayar programları
kullanarak tasarım ve çizimde çalıştım , Halep - Suriye .

2016-2019 Sabahattin Zaim Üniversitesinde Yüksek Lisans , İstanbul - Türkiye.

-Projelerimde kullanılan programlar: V- ray , 3ds-max , Auto cad ve photoshop.